

การประยุกต์หลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

AN APPLICATION OF THE PATIENCE FOR CROWD CONTROL
OF POLICE OFFICERS

ร.ต.ท.ธวัช เพ็ชรแก้ว

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

การประยุกต์หลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ร.ต.ท.ธวัช เพ็ชรแก้ว

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Application of the Patience for Crowd Control of Police Officers

Pol. Lt. Tawut Patkeaw

A Thematic Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Peace Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง “การประยุกต์หลักขันธ์ธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.อุทัย สติมัน)

กรรมการ

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

ชื่อผู้วิจัย

(ร.ต.ท.ชวุดมิ เพ็ชรแก้ว)

ชื่อสารนิพนธ์	: การประยุกต์หลักชั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ผู้วิจัย	: ร.ต.ท. ธวัช ทรัพย์แก้ว
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาสันติศึกษา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.,ป.ธ.๖, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด. (พระพุทธรศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาปัญหาการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ๒) เพื่อศึกษาหลักชั้นดีธรรมที่สนับสนุนการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย ๓) เพื่อประยุกต์หลักชั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

ผลการวิจัยพบว่า การควบคุมฝูงชน คือ การดำเนินการป้องกันปราบปรามการเกิดเหตุร้าย อันอาจเกิดจากการชุมนุมของกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการบริการและดูแลให้ฝูงชนอยู่ในความสงบเรียบร้อย ไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

การวิเคราะห์การประยุกต์หลักชั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พบว่าหลักชั้นดีธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ธรรมที่กล่าวถึงความอดทนต่างๆ ที่เข้ามากระทบทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ เพื่อควบคุมฝูงชน โดยการใช้หลักชั้นดีธรรมเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ทำให้รู้จักควบคุมอารมณ์ประเมินสถานการณ์และอารมณ์ สามารถติดตามควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี และสามารถต่อสู้กับสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม

Thematic Paper Title : An Application of the Patience for Crowd Control of Police Officers

Researcher : Pol. Lt. Tawut Patkeaw

Degree : Master of Arts (Peace Studies)

Thematic Paper Advisors

: Assoc. Prof. Dr. Phramaha Hansa Dhammhaso, Pali VI,
B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 24 March 2015

ABSTRACT

The research objective is as follows: 1) to study the problem of crowd control police officer. 2) to study the main of the patience to control a crowd of police officers. 3) to application of the Patience to Control a Crowd of Police Officers.

The results showed that crowd control is implemented to prevent terrorist theft suppression of various groups, as well as the community service center and care, a crowd already in peace. Does not affect freedom of others.

An analysis of the application of principles of The Patience to control a crowd of police officers. It is found that the main Buddhist Dharma is Khanti-Dhamma mentioned various patience come through both oral-bodily compounds to mind to control the crowd by using principles of the Patience is operational. To know the temper and emotional situation assessment can track their temper and can fight against a situation that is confronting are appropriately.

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จในการจัดทำสารนิพนธ์เล่มนี้เกิดขึ้นได้ด้วยความกรุณาของหลายๆท่าน ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือจนสามารถผ่านปัญหาอุปสรรคมาได้และที่สำคัญที่สุดคือกำลังใจที่มอบให้เสมอมาจนสารนิพนธ์เล่มนี้ลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านมา ณ ที่นี้ ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และผู้อำนวยการหลักสูตรสันติศึกษา อาจารย์ที่ผู้วิจัยรักและเคารพอย่างยิ่ง ท่านได้ถ่ายทอดทั้งวิชาความรู้และแง่คิดในด้านต่างๆทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองที่กว้างขึ้นและที่สำคัญทำให้สารนิพนธ์ของผู้วิจัยมีความละเอียดมากขึ้น สามารถนำไปเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะศึกษาในเรื่องดังกล่าวต่อไป

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาสันติศึกษา ที่ท่านได้สละเวลาอันมีค่าของท่านมาคอยแนะนำ ให้คำปรึกษาแก้ไขสารนิพนธ์จนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์

ขอกราบขอบพระคุณ พระปลัดสมชาย ปโยโค เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรสันติศึกษา ที่เปรียบเสมือนเป็นเงาตามตัว คอยให้คำแนะนำตั้งแต่เริ่มต้นเรียนจนกระทั่ง ณ ตอนนี ที่กำลังจะจบการศึกษาท่านก็ยังคงมีเมตตาช่วยดูงานสารนิพนธ์และในทุกๆ เรื่อง

ขอขอบคุณ อาจารย์ดร.ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาสันติศึกษา ที่คอยให้กำลังใจยามที่ผู้วิจัยหมดกำลังใจ ค่อยโทรกติดตามงานทำให้ผู้ศึกษายังคงอยู่ในเส้นทางของการเรียนต่อไป

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบุคคลทั้ง ๔ ท่านอีกครั้ง ถ้าขาดบุคคลท่านใดท่านหนึ่งแล้วผู้วิจัยคงไม่สามารถจัดทำสารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้

อีกทั้ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่โครงการ พุทธศาสนมหาบัณฑิตศึกษาสันติศึกษาทุกท่านโดยเฉพาะ คุณธวัชชัย ศรีสุข ที่คอยดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยตั้งแต่เริ่มสมัครเรียนจนกระทั่งทำสารนิพนธ์ ขอขอบคุณเพื่อนสันติศึกษา รุ่นที่ ๑ ทุกท่าน สำหรับมิตรภาพที่มีต่อกันซึ่งผู้วิจัยเชื่อเหลือเกินว่าพวกเราจะมีให้กันตลอดไป

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และญาติ ๆ ทุกคนในครอบครัว ที่คอยเป็นกำลังใจตลอดมา ขอขอบคุณ น้าสุชาติ หนูเมียน ที่คอยเตือนสติผู้วิจัยเสมอมาเพื่อให้ผู้วิจัยตั้งใจเรียน ให้มีความอดทน ต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้ผู้วิจัยจบตามหลักสูตรกำหนดไว้ ๒ ปี และขอขอบคุณผู้ให้ความช่วยเหลือทุกๆ ท่าน ซึ่งไม่อาจเอ่ยนามได้ครบถ้วนมา ณ ที่นี้

ประโยชน์ใดๆ ที่มีจากสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาเพื่อทดแทนพระคุณของคุณพ่อ คุณแม่ ผู้ให้ทั้งชีวิตและวิชาติดตัวลูก ตลอดจน ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว และขออภัยมา ณ ที่นี้

ร.ต.ท.ธวัช ทรัพย์แก้ว

๒๑ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตารางภาพ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๑
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมฝูงชน	
๒.๑ ความเป็นมาของการควบคุมฝูงชน	๑๓
๒.๒ ความหมายของฝูงชน	๑๗
๒.๓ สาเหตุและประเภทของพฤติกรรมฝูงชน	๒๐
๒.๔ ชีตความสามารถในการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจ	๒๕
๒.๕ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม	๒๗
๒.๖ แผนผังกระบวนการขั้นตอนตาม ร่าง พ.ร.บ.ชุมนุมสาธารณะ	๓๕
๒.๗ บทสรุป	๕๑

บทที่ ๓ หลักชั้นติธรรมที่เอื้อต่อการควบคุมฝูงชน

๓.๑ ความหมายของชั้นติธรรม	๕๓
๓.๒ ความสำคัญของชั้นติธรรม	๕๖
๓.๓ ลักษณะของชั้นติธรรม	๕๖
๓.๔ ประเภทของชั้นติ	๕๙
๓.๕ วิธีสร้างชั้นติธรรมในการดำเนินชีวิต	๖๓
๓.๖ อานิสงส์ของชั้นติ	๖๕
๓.๗ บทสรุป	๖๕

บทที่ ๔ การประยุกต์หลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

๔.๑ ธรรมชาติและแนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมฝูงชน	๖๗
๔.๒ เครื่องมือในการควบคุมฝูงชนหรือสังคม	๖๘
๔.๓ ชั้นติธรรมกับความโลภ	๗๗
๔.๔ ชั้นติธรรมกับการควบคุมตนเองและผู้อื่น	๗๘
๔.๕ คุณค่าและความสำคัญของหลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ	๘๑
๔.๖ โทษของการขาดชั้นติ	๘๒
๔.๗ ความจำเป็นของหลักชั้นติธรรมเพื่อการควบคุมฝูงชน	๘๓
๔.๘ บทสรุป	๘๖

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๘
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๙

บรรณานุกรม ๙๐

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. หนังสือขออนุญาตให้นิสิตสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการวิจัย	๙๖
ภาคผนวก ข. แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย	๑๐๘

ประวัติผู้วิจัย ๑๑๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๒.๑ แสดงลักษณะการบริหารงานของระบบเปิด	๑๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำอธิบายคำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยระบุชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๒๗๖ หน้า ๙๗.

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี)	=	วินยปิฎก	ภิกขุวิภงคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	=	วินยปิฎก	ภิกขุวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
สั.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สัยุตตนิกาย	มหาวรรคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สั.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สัยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.เถร. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อป. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทานปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อภิฉัมมปิฎก ฉัมมสังคณี (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎกอรรถกถา

ม.ม.อ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มัชฌิมปิณาสกอรรถกถา (ภาษาไทย)

ขุ.ชา.อ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดกอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การประชุมเรียกร้องในประเทศไทยมีประวัติมายาวนาน ในอดีตการประชุมครั้งใหญ่คือเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ เหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๕๓ และ การชุมนุมทางการเมืองใน พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๕๗ เป็นการต่อสู้เรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยของนักศึกษาและประชาชน ต่อมาการเมืองมีเสถียรภาพมากขึ้น ความขัดแย้งในเรื่องนี้ลดลง โดยมีปัญหาเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรในชนบทที่มีปัญหาราคาผลผลิตและที่ดินทำกิน โดยออกมาเรียกร้องเป็นกลุ่มย่อยๆ และมีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เป็นผู้ให้คำแนะนำการจัดทำเอกสารติดต่อราชการในรูปแบบสังคมสงเคราะห์และต่อมาเมื่อรูปแบบการเรียกร้องมีความชัดเจนมากขึ้นมีการจำแนกปัญหาออกเป็นเรื่องๆ โดยการรวมหมู่บ้าน ตำบล อำเภอต่างๆ ที่มีปัญหาเดียวกันเข้ามาเป็นกลุ่มที่มีปัญหาเฉพาะ เช่น กลุ่มปัญหาที่มีผลกระทบจากการสร้างเขื่อน กลุ่มผู้ถูกกล่าวหาว่าบุกรุกที่ดินของภาครัฐ กลุ่มปัญหาจากการพัฒนาโครงการของรัฐ เป็นต้นซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีองค์กรพัฒนาเอกชนมาช่วยเหลือเป็นเรื่อยๆ ไป ตัวอย่างของกลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อย ภาคอีสานและกลุ่มสมัชชาคนจนในกรณีที่มีเหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องหรือต่อต้าน อันเนื่องมาจากความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุที่เกิดขึ้นได้เสมอในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะในการปกครองระบบประชาธิปไตยนั้น การแสดงออกของประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ นั้น ย่อมสามารถที่จะกระทำได้ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ”^๑ แต่การแสดงออกโดยการชุมนุมเรียกร้อง ตามความต้องการของประชาชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ นั้น รูปแบบหรือวิธีการในการชุมนุมที่แต่ละกลุ่มใช้เรียกร้องนั้น ก็มีแตกต่างกันออกไปอีกทั้งอาจก่อให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันของประชาชนหรือกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มอื่นๆ ได้เช่นกันซึ่งก็จะทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งของผู้ชุมนุมเรียกร้องแต่ละกลุ่มได้ จนอาจถึงขั้นการก่อจลาจลได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานของรัฐหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่คอยระงับหรือไกล่เกลี่ยความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่ทราบดีว่าผู้ที่ทำหน้าที่ระงับความขัดแย้งในขั้นต้น คือตำรวจ การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจที่จะต้องใช้ดุลยพินิจอย่างมีวิจารณญาณในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวให้

^๑ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐, เล่มที่ ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗, หน้า ๑๘.

เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะหน้า โดยใช้ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี กฎหมายที่เกี่ยวข้องนำไปใช้รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๘ วรรคแรก ว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”^๒ การเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาการชุมนุมเรียกร้องเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติทุกหน่วยในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ถูกกำหนดให้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและแก้ไข้ปัญหาในแต่ละขั้นตอนของสถานการณ์ให้เหมาะสมโดยใช้วิธีการฉวยโอกาสและไม่เป็นการซ้ำเติมผู้ชุมนุม ที่ได้รับความเดือดร้อน ให้ต้องประสบปัญหาเพิ่มมากขึ้น

มนุษย์มีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องอยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นเพราะรู้จักไตร่ตรองด้านหลักแห่งเหตุผลด้วยสติสัมปชัญญะและมีอิทธิพลที่ลึกซึ้งกับองค์ประกอบต่างๆ มีจิตสำนึกรับผิดชอบชีวิต ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ แต่ถ้าใช้ชีวิตไม่สอดคล้องกับธรรมชาติไม่อาจถือว่าเป็นการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง^๓ ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้งไม่ว่าจะในระดับบุคคล มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันแต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาจากพันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม^๔ ความขัดแย้งมีทั้งที่นำไปสู่ความสร้างสรรค์และความรุนแรง โดยความขัดแย้งที่พอเหมาะพอดีและมีการจัดการที่ดี ย่อมนำไปสู่ความสร้างสรรค์ที่เป็นผลดีต่อสังคม แต่ถ้าความขัดแย้งมีมากเกินไปเกินความเข้าใจและขาดการจัดการที่ดีจะนำไปสู่ความรุนแรงและความเสียหายที่ตามมา จึงจำเป็นต้องเข้าใจสภาพความขัดแย้งและวิธีจัดการความขัดแย้ง เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งเพิ่มระดับกลับกลายเป็นความรุนแรง แต่ให้คลี่คลายกลายเป็นความสร้างสรรค์ การเรียนรู้และเข้าใจเรื่องความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนและองค์กรทุกองค์กร ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่และทุกเวลา การกระทบกระทั่งหรือการทะเลาะวิวาทของมวลมนุษยชนนั้นมักเริ่มเกิดจากความคิดที่แตกต่างหรือจากความเห็นซึ่งไม่ลงรอยกัน เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้คนทั้งหลายคิดเหมือนกันได้ ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์^๕ โดยสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะเริ่มจากสังคมง่ายๆ ไปสู่สังคมใหญ่ขึ้น สังคมจะเปลี่ยนแปลงพัฒนาจากระบบสังคมง่ายๆ เล็กๆ โดยใช้วัฒนธรรม หรือระบบ

^๒ ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐, หน้า ๗.

^๓ สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๘๕-๘๖.

^๔ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติทฤษฎีวิถีวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๖.

^๕ ดูรายละเอียดในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สลายความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๔.

ควบคุมสังคมในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ แต่เมื่อสังคมพัฒนาไปก็เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมที่มีความสลับซับซ้อนใหญ่โตขึ้น จะมีการใช้เหตุผลมากขึ้นนอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศยังได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ทางด้านสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ โดยทางด้านสังคม มีการเน้นเรื่องสิทธิ เสรีภาพความเท่าเทียม ด้านการเมือง ได้เน้นการเป็นประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน ส่วนด้านเศรษฐกิจมีลักษณะเป็นตลาดเสรีมากขึ้น

สำนักงานตำรวจแห่งชาติต้องมีภาระในการแก้ไขปัญหาความเคลื่อนไหวของฝูงชน ซึ่งมีต่อเนื่องมาโดยตลอด ลักษณะของความเคลื่อนไหวดังกล่าวมีความแตกต่างจากความเคลื่อนไหวของฝูงชนในอดีตหลายๆ ประการ เช่น เป็นการเคลื่อนไหวของฝูงชนที่มีลักษณะของความต่อเนื่องใช้เวลายาวนาน มีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบ ในปัจจุบันและอนาคตยังไม่มีที่ท่าว่าความเคลื่อนไหวของฝูงชนในลักษณะที่ผ่านมาจะยุติลง ในทางกลับกันความเคลื่อนไหวดังกล่าวอาจจะยังได้รับการขยายผลยิ่งขึ้น ซึ่งหมายถึงความยุ่งยาก ซับซ้อนในการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ประสบปัญหาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น^๖ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ บางครั้งประชาชนอาจจะเกิดความไม่พอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งอาจจะเป็นการดำเนินนโยบายของรัฐบาล การดำเนินงานขององค์การหรือสาธารณูปโภค สาเหตุที่ก่อให้เกิดการก่อความวุ่นวายและลุกลามไปจนถึงขั้นจลาจล เกิดจากความไม่พอใจของประชาชนบางกลุ่มซึ่งมีสาเหตุมากมาย ตามปกติการก่อจลาจลนั้นจะไม่เกิดขึ้นโดยทันทีทันใด เหมือนกับอาชญากรรมอื่นๆ ส่วนมากจะมีข่าวให้ทราบล่วงหน้าหลายๆ วันและในวันแรกๆ ของการรวมตัวกันก็จะมีการจำนวนไม่มากนัก และถ้าการเรียกร้องในวันแรกๆ ไม่บรรลุผล ในวันต่อๆ มาจะมีการรวมตัวกันอีกและถ้าหากว่ามีประชาชนกลุ่มอื่นๆ เข้าร่วมด้วย และมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าการรวมตัวกันครั้งใหญ่กำลังจะมีมากขึ้นในไม่ช้านี้ ซึ่งตำรวจมีหน้าที่โดยตรงในการควบคุมสถานการณ์การชุมนุม นับตั้งแต่เริ่มแรกจนกว่าการรวมตัวนั้นจะเสร็จสิ้นและด้วยเหตุนี้เองเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจำเป็นที่จะต้องวางแผนการเตรียมรับสถานการณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อที่ว่าเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วจะได้ปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน สถานการณ์การเรียกร้องชุมนุมก็มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิมเข้าสู่ยุคการสื่อสารไร้พรมแดนมีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกภาคส่วนในสังคมไทย และสังคมระหว่างประเทศโดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ชุมนุมประท้วง ขับไล่รัฐบาลที่เกิดขึ้นในอดีตต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน กระแสสังคมได้มีการเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติตามมาตรฐานสากลตามหลักของระบอบประชาธิปไตย โดยไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่ให้เกิดการนองเลือด ไม่ให้เกิดการปะทะกันระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เนื่องจากสำนักงานตำรวจ

^๖ อสมภรณ์ เกตุชุม, “การศึกษาสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๔).

แห่งชาติมีนโยบายการปฏิบัติหลักเลี่ยงการใช้กำลังนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชน ปฏิบัติภายใต้กฎหมาย^๗

จากกรอบกติกาในเบื้องต้นจำเป็นจะต้องมีแนวทางหรือข้อคิดเตือนใจในการปฏิบัติงาน ผ่านการหล่อหลอมจากกระบวนการต่างๆจนมีความเข้มแข็งสามารถที่จะต่อสู้กับปัญหาต่างๆได้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่อง “ขันติธรรม” หรือธรรมที่สอนให้ตั้งมั่นในความอดทน^๘ ซึ่งเป็นหลักธรรมหมวดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน ที่จำเป็นจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายถึงแม้ในบางครั้งจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามเมื่อได้รับคำสั่งให้ไปปฏิบัติหน้าที่ควบคุมฝูงชนจะต้องมีหลักและแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์แม้มีสิ่งมากระทบทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ก็สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องความอดทนได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีการใช้หลักขันติธรรมกับผู้ชุมนุม เนื่องจากเมื่อมีการเผชิญหน้ากันของผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน ในบางครั้งอาจจะมีการกระทบกระทั่งกัน จนเป็นเหตุมีการกระทำในลักษณะต่างๆ ดังที่เคยมีปรากฏการณ์การใช้วาจาที่ไม่สุภาพต่อกัน การใช้กำลังทำร้ายฝ่ายตรงข้ามจนเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต จากปัญหาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยใช้หลักขันติธรรม เพราะเชื่อว่าจะเป็นหลักธรรม ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเอง มีความอดทน อดกลั้น สามารถปรับทรศนะของตนเอง มองผู้ชุมนุมเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน มิใช่ผู้กระทำผิด ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอหลักขันติธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัญหาการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย
๒. เพื่อศึกษาหลักขันติธรรมที่เอื้อต่อการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย
๓. เพื่อประยุกต์หลักขันติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

^๗ พฐุ วุฒิวิภาค, “ทรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑).

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒.

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเน้นที่แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมฝูงชนตามหลักพุทธธรรมเพื่อสังคมและศึกษาตามหลักสากลในยุคปัจจุบัน เนื้อหาที่เกี่ยวกับชั้นติธรรม ผู้วิจัยจะศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาและเอกสาร ตำรา ผลการวิจัย เกี่ยวกับ ความหมายของชั้นติธรรม ลักษณะของชั้นติธรรมในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของชั้นติธรรม โทษของการขาดชั้นติธรรม ความสัมพันธ์ของชั้นติธรรม กับกระบวนการทางกาย วาจา ใจ และ ตัวอย่างการใช้ชั้นติธรรมในสมัยพุทธกาล

๑.๓.๒ ขอบเขตเกี่ยวกับประชากร

ได้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฝูงชน เกี่ยวกับการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑
๒. ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑
๓. ร.ต.ท.ธนาพันธ์ เสริมสุข, รอง สว.สส.สน.ดุสิต
๔. ร.ต.ท.อำนาจ นวะระบุตร, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑
๕. ส.ต.อ.ธยาวัฒน์ ชูตระกูล, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑
๖. พ.ต.ต.จันทานู จันทร์เทศ, สว. กก.๔ บก.ส.๑
๗. ร.ต.ต.ทีทัต สังข์ชุม, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑
๘. ด.ต.นพดล บัวงาม, ผบ.หมู่ กก.๔ บก.ส.๑

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้ศึกษาวิจัย ได้ศึกษาวิจัยในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร เท่านั้น ที่มีการชุมนุมเรียกร้องของฝูงชนบ่อยจำนวน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะใช้ระยะเวลาในการศึกษา โดยเริ่มจากเดือน กันยายน ๒๕๕๗ จนถึง กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การประยุกต์ หมายถึง การนำความรู้ในวิทยาการต่างๆ มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ขันติธรรม หมายถึง หมวดธรรมที่กล่าวถึงความอดทนต่างๆ ที่เข้ามากระทบทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ

ตำรวจ หมายถึง เจ้าหน้าที่ตำรวจตลอดจนหน่วยงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้มีอำนาจหน้าที่ ตามกฎระเบียบกฎหมายในการรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ควบคุมฝูงชน

ฝูงชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่ง ซึ่งมารวมตัวกันในเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยมีจุดหมาย ของความตั้งใจร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางจิตและพฤติกรรม ซึ่งฝูงชนนั้นไม่ได้หมายความเฉพาะกลุ่มคนที่มารวมตัวกันเพื่อเรียกร้องประโยชน์ หรือเพื่อก่อความวุ่นวาย เท่านั้น หากแต่หมายความรวมถึงกลุ่มคนที่รวมตัวกันยามปกติ เพื่อการสนุกสนานรื่นเริงด้วย

การควบคุมฝูงชน หมายถึง การดำเนินการป้องกันปราบปรามการเกิดเหตุร้าย อันอาจเกิดจากการชุมนุมของกลุ่มฝูงชนกลุ่มต่างๆ ตลอดจนการบริการและดูแลให้ฝูงชนอยู่ในความสงบเรียบร้อย ไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

๑.๕ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่าได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ พฤติกรรม การเกิดขึ้นของฝูงชน การควบคุมฝูงชนแบบสันติวิธีที่เป็นวิธีการสร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ และ คำนิยามถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนติดตัวมาตั้งแต่เกิด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งได้เป็นอย่างดีซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

๑) **ปราโมทย์ นุชสำเนียง**^๕ กล่าวว่า พฤติกรรมฝูงชนอาจเกิดขึ้นได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ๑) การเกิดขึ้นโดยปกติ ซึ่งเป็นฝูงชนยามสงบโดยทั่วไป ได้แก่ ผู้ดู ผู้ฟัง เป็นพฤติกรรมของฝูงชนที่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานของสังคม เช่น ฝูงชนในโรงภาพยนตร์ โรงละคร สถานที่จัดแสดงดนตรี เป็นต้น ๒) การเกิดขึ้นโดยบังเอิญ โดยไม่มีการคาดล่วงหน้า มีลักษณะเกิดขึ้นแบบทันที โดยไม่มีการวางแผน แต่บางกรณีก็สามารถมองเห็นได้ล่วงหน้า หากวิเคราะห์เข้าใจ ทำนายล่วงหน้าและควบคุมได้

๒) **ประเวศ วะสี**^๖ กล่าวว่า สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรม

^๕ปราโมทย์ นุชสำเนียง, “การป้องกันและปราบปรามจลาจล”, ใน เอกสารประกอบการสอนวิชา ยุทธวิธีตำรวจ, นครปฐม : โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ๒๕๓๓.

^๖ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๗๘.

ต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้ การควบคุมฝูงชนแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว ยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ เพราะความเข้าใจเห็นใจกันเป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่างๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ดังที่นักคิดบางท่านได้นำเสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่างๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง กระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติและระหว่างชาติได้ ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการควบคุมทางนโยบาย ประชาธิปไตยนำมาสู่การหลีกเลี่ยงทรราชย์ การมีสิทธิเสรีภาพ มีการแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมือง และประชาธิปไตยนำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพและความเจริญ

๓) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^{๑๑} นำเสนอไว้ว่า สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนติดตัวมาตั้งแต่เกิด ดังนั้นจึงต้องได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกรอบของกฎหมายและกติกาคือเป็นสากล อันเป็นมาตรฐานที่แต่ละประเทศยอมรับ เพื่อที่จะช่วยคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เปรียบเสมือนการเดินทางโดยมีแผนที่และเข็มทิศ

๔) พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส^{๑๒} นำเสนอไว้ว่า สันติวิธี เป็นหลักการและเครื่องมือที่มนุษยชาติได้นำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งจากความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ ข้อมูลความสัมพันธ์ ค่านิยม โครงสร้างไม่สมนัยกัน โดยนำเสนอทางเลือกเป็นทางเลือกในการจัดการความขัดแย้ง โดยนำเครื่องมือจัดการความขัดแย้งทางโลก ตะวันออกและตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำหลักการในพระพุทธศาสนา มาบูรณาการกับองค์ความรู้ เพื่อให้ได้แง่มุมของความขัดแย้ง สันติวิธี และสันติภาพรอบด้านมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ ที่สามารถเลือกใช้เครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งในสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยนำหลักการมีฉันทวิธีที่สอดคล้องกับความชอบธรรมหรือธรรมิกวิธีในพระพุทธศาสนา เพื่อร่วมกันหาทางออกและมีฉันทมติในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

^{๑๑} สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๖).

^{๑๒} พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

๕) **จาตุรนต์ บุชปะเกศ**^{๑๓} วิจัยเรื่อง “ตำรวจกับการควบคุมฝูงชน” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชนนั้น ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะ กำหนดอำนาจหน้าที่ และความผิดสำหรับผู้ชุมนุมที่กระทำผิดกฎหมาย การปฏิบัติตามทฤษฎี หลักการ แนวความคิด และวิธีการของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เหมาะสมในการใช้ควบคุมฝูงชนนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ และสิ่งแวดล้อมต่างๆในการชุมนุม ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติว่าจะนำแนวความคิด และวิธีการใดมาใช้ในสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งอาจจะใช้หลายวิธีการในการดำเนินการได้ และในส่วนผลกระทบของสังคม ต่อการดำเนินการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ปรากฏกระแสของ สังคมออกมาหลากหลาย ทั้งการสนับสนุน และต่อต้าน ซึ่งเปรียบเสมือนกระจกสองด้านซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย

๕) **สนอง แสงมณี**^{๑๔} วิจัยเรื่อง ทศนคติของตำรวจต่อยุทธวิธีในการควบคุมฝูงชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำรวจกองกำกับการป้องกันและปราบปรามจลาจล ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การควบคุมฝูงชนผู้ปฏิบัติจำเป็นต้องศึกษาและมีความรู้ในเรื่องการใช้ วิจาร์ณญาณและการควบคุมการใช้วิจาร์ณญาณด้วย ในการตัดสินใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีตำแหน่งชั้นยศต่างๆ มีทศนคติต่อยุทธวิธีในการควบคุมฝูงชนแตกต่างกัน การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาทศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจจากกองปราบปราม หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งมีภารกิจการสนับสนุนภารกิจในการควบคุมฝูงชนเช่นกัน เพื่อจะได้ปรับปรุงแผนการปฏิบัติยุทธวิธีในการควบคุมฝูงชนให้มีความเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๖) **มานะ ศรีวิชัย**^{๑๕} วิจัยเรื่อง “การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการป้องกันและปราบปรามจลาจลในการควบคุมฝูงชน” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติหน้าที่ที่จริง และการปฏิบัติหน้าที่ที่คิดว่าเหมาะสมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชนมีความถูกต้องในระดับสูง โดยปัจจัยด้าน ระดับการศึกษาสถานภาพการสมรส ความรู้ความเข้าใจ และการฝึกอบรมที่แตกต่างกันมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่จริงและการปฏิบัติหน้าที่ที่คิดว่าเหมาะสมในการควบคุมฝูงชนแตกต่างกัน ส่วนปัจจัยด้านอายุ เงินเดือน และประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกันมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่จริงและการปฏิบัติหน้าที่ที่คิดว่าเหมาะสมในการควบคุมฝูงชนไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ที่จริงและการปฏิบัติหน้าที่ที่คิดว่าเหมาะสมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชน พบว่ามีความแตกต่างกัน

^{๑๓} จาตุรนต์ บุชปะเกศ, “ตำรวจกับการควบคุมฝูงชน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒).

^{๑๔} สนอง แสงมณี, ทศนคติของตำรวจต่อยุทธวิธีในการควบคุมฝูงชน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำรวจกองกำกับการป้องกัน และปราบปรามจลาจล, (กรุงเทพมหานคร : ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๕} มานะ ศรีวิชัย, “การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการป้องกันและปราบปรามจลาจล ในการควบคุมฝูงชน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๕๖).

๗) **อติชาติ แยมผกา**^{๑๖} วิจัยเรื่อง “ปัญหาอุปสรรคของกองกำกับการควบคุมฝูงชน สังกัดกองบังคับการอารักขาและควบคุมฝูงชน” ผลการวิจัย พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองกำกับการควบคุมฝูงชน ส่วนใหญ่มีเพศชาย มีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี และส่วนใหญ่เป็นข้าราชการตำรวจชั้นประทวน ในส่วนของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับคุณสมบัติที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ตำรวจนครบาลในด้านสภาพร่างกายมากที่สุด โดยเฉพาะความคิดเห็นในเรื่องที่ว่าต้องเป็นผู้ที่ผ่านการทดสอบสมรรถภาพของร่างกายมาก่อน รองลงมาคือ ด้านสภาพจิตใจ และด้านคุณวุฒิและวิวุฒิ ตามลำดับ ส่วนความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคของกองกำกับการควบคุมฝูงชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าปัญหางบประมาณเป็นปัญหาอุปสรรคมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องหน่วยงานมีกระบวนการในการเบิกจ่ายงบประมาณที่มีความล่าช้า รองลงมาคือ ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ด้านองค์กร ด้านการบริหารงาน และด้านบุคลากรตามลำดับ

๘) **อสมภรณ์ เกตุชุม**^{๑๗} วิจัยเรื่อง “การศึกษาสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัย พบว่า สมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านทักษะ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านความรู้ และด้านเจตคติ ตามลำดับ ทั้งนี้ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ส่วนสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน และประสบการณ์ในการทำงานที่ต่างกัน มีระดับสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนไม่แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในทิศทางเดียวกันในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ ลำดับ ได้แก่ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านการปกครองบังคับบัญชา และด้านการได้รับการยอมรับนับถือ

๙) **พฐ วุฒิวิภาต**^{๑๘} วิจัยเรื่อง “ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัด

^{๑๖}อติชาติ แยมผกา, “ปัญหาอุปสรรคของกองกำกับการควบคุมฝูงชน สังกัดกองบังคับการอารักขาและควบคุมฝูงชน”, **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๑๗}อสมภรณ์ เกตุชุม, “การศึกษาสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๘}พฐ วุฒิวิภาต, “ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต , ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

กาญจนบุรี” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ๑) ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านนโยบายและแผน พบว่า ตำรวจตระเวนชายแดนมีทรรศนะต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง ด้านนโยบายและแผน เห็นด้วยมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๙๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๕ และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า นโยบายรัฐบาลให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง เป็นลำดับที่ ๑ รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติหน้าที่ยากลำบากหากใช้นโยบายรุนแรงต่อผู้ชุมนุมเรียกร้องและลำดับสุดท้าย คือ นโยบายของรัฐที่มีต่อผู้ชุมนุมเรียกร้องมีผลโดยตรงต่อการเลือกใช้ยุทธวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ๒) ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการใช้หลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง พบว่า ตำรวจตระเวนชายแดนมีทรรศนะต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง ด้านการใช้หลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง เห็นด้วยมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๐๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๖๘ และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้องด้วยสันติวิธีของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นการปฏิบัติอยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย เป็นลำดับที่ ๑ รองลงมา คือ การเจรจาหรือการแสดงออกอย่างสุภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามแนวทางสันติวิธีเพื่อสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ชุมนุมเรียกร้องและลำดับสุดท้าย คือ เมื่อเผชิญกับผู้ชุมนุมเรียกร้องในขั้นต้นควรใช้หลักการเจรจาด้วยสันติวิธี เพื่อสร้างความเข้าใจการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ชุมนุมเรียกร้อง ๓) ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านความพร้อมการปฏิบัติ พบว่า ตำรวจตระเวนชายแดนมีทรรศนะต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง ด้านความพร้อมการปฏิบัติ เห็นด้วยมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๔๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๙๔ และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับจะเข้าปฏิบัติการต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง ต้องผ่านการอบรมการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้องด้วยสันติวิธี เป็นลำดับที่ ๑ รองลงมา คือ การกำหนดโครงสร้างของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ชุดปฏิบัติการเจรจาแบบสันติวิธีต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง เพื่อฝึกทักษะการเจรจาให้เชี่ยวชาญเพื่อตอบสนองสังคมแบบประชาธิปไตยที่มีสิทธิในการชุมนุมเรียกร้องภายใต้กฎหมายและลำดับสุดท้าย คือ การสนับสนุนด้านอุปกรณ์การป้องกันตนเอง มีประสิทธิภาพ เช่น โล่ กระบอง ฯลฯ

แสดงให้เห็นว่า สมรรถนะของข้าราชการตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร ขึ้นอยู่กับปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน จึงมีข้อเสนอแนะว่า ผู้บังคับบัญชาระดับสูงควรมีนโยบายและให้ความสำคัญในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงานของข้าราชการตำรวจพลร่มต่อไป ประเด็นเกี่ยวกับ พฤติกรรมการเกิดขึ้นของฝูงชน การควบคุมฝูงชนแบบสันติวิธีที่เป็นวิธีการสร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ และ คำนี้ถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนติดตัวมา

ตั้งแต่เกิด สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปเป็นแนวทางในการวิจัยต่อไป

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑.๖.๑ ชั้นศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี รวมทั้งข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า โดยแบ่งแหล่งข้อมูล ดังนี้

ก) แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

ข) แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยต่างๆ หนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา หรือประเด็นที่ต้องการทราบ

๑.๖.๒ ชั้นศึกษาภาคสนาม (Field Work)

การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการสัมภาษณ์ส่วนตัวอย่างที่แตกต่างกันตามลักษณะของประชากรกลุ่ม เพื่อให้ได้บุคคลที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง

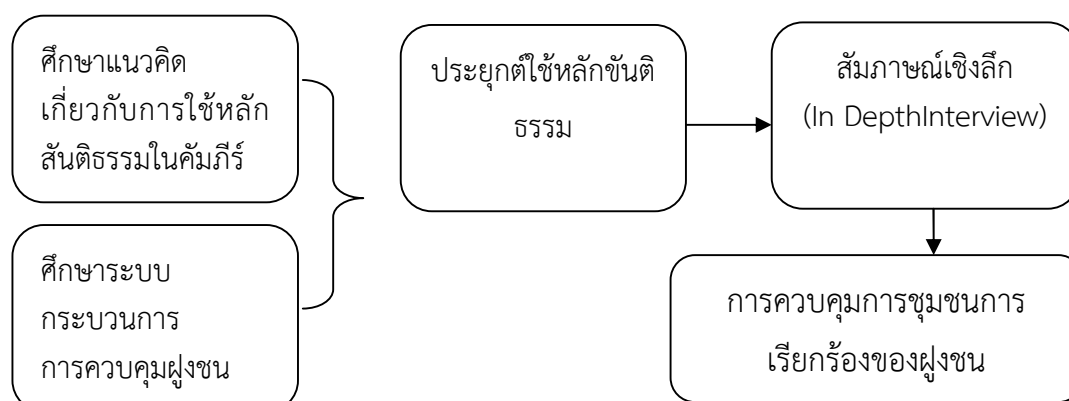
๑.๖.๓ ชั้นวิเคราะห์

การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และนำมาหาประเด็นหลัก และข้อสรุป จากนั้นทำการจำแนกข้อมูลตามประเด็นต่างๆ นำข้อมูลมาทำการเปรียบเทียบกัน และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาเพื่อนำไปตอบปัญหาการวิจัย

๑.๖.๔ ชั้นสรุป

สรุปผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา เพื่อหาข้อสรุป และนำเสนอรายงานผลการวิจัย ในรูปแบบพรรณนาต่อไป

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบปัญหาการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

๑.๘.๒ ได้ทราบหลักชั้นติธรรมที่เอื้อต่อการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

๑.๘.๓ ได้แนวทางการประยุกต์หลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมฝูงชน

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักขั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” เกี่ยวข้องกับการบริหารงานตำรวจเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จะเสริมสร้างให้บทบาทหน้าที่ตำรวจชัดเจนและตรงเป้าหมายมากขึ้นในการที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการรักษาความสงบเรียบร้อย การให้ความคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนให้ดีที่สุด ภารกิจดังกล่าว มีขอบเขตกว้างขวางมาก การบริหารงานตำรวจมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเอาปัจจัยต่างๆที่มีอยู่ เช่น เงิน บุคคล วัสดุ อุปกรณ์ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้และให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ให้ได้มากที่สุด โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ต่างๆ คือความถูกต้อง ความประหยัด ความรวดเร็ว ความเสมอภาค และความเป็นธรรมบนพื้นฐานการปฏิบัติงานด้วยความสุจริตของเจ้าหน้าที่ตำรวจ “เป็นตำรวจมืออาชีพ เพื่อความผาสุกของประชาชน”^๑

ตำรวจมืออาชีพ ต้องเป็นข้าราชการตำรวจที่มีความรู้ ความสามารถ รู้ลึก รู้รอบ รู้จริง ในงานที่ทำและต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ ซื่อตรง อดทน เสียสละ ต้องขยัน และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญที่สุดต้องตระหนักเสมอว่าหน้าที่แท้จริงของข้าราชการตำรวจคือประชาชนทั้งประเทศ

๒.๑ ความเป็นมาของการควบคุมฝูงชน

สภาพปัญหาภายในประเทศไทยทุกวันนี้มีความขัดแย้งทางด้านความคิด ไม่ว่าจะเป็นแก๊งมั่ววึคิดในทางการเมือง หรือเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว ของกลุ่ม ของพวกพ้อง หรือแม้กระทั่งกลุ่มคนส่วนใหญ่ ประกอบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ราคาน้ำมันพุ่งสูงขึ้นทำให้เกิดผลกระทบไปทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน อุตสาหกรรม ภาคบริการ เลี้ยงสัตว์ ราคาสินค้าภาคการเกษตรตกต่ำ จนหน่วยงานภาครัฐและรัฐบาลเตรียมรับมือกับสถานการณ์ไม่ทันและขณะนี้ประเทศไทยประสบปัญหาทางการพัฒนาประเทศที่ควรจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องแต่กลับมาก่อเกิดปัญหาต่างๆที่รุนแรง จะทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนทั่วทั้งประเทศ จนเกิดการรวมตัวกันเพื่อให้หน่วยงานหรือรัฐบาลหันมาให้ความสนใจในการแก้ปัญหาต่างๆ ของประชาชน โดยกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิในการชุมนุมประท้วงได้โดยสงบ ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็มีกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้องให้

^๑ กองบัญชาการตำรวจนครบาล [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.metro.police.go.th> [๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘].

เข้ามาดำเนินการทั้งในด้านความปลอดภัยของบุคคล สถานที่ราชการ การอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การจราจร การสุขาภิบาลฯ แต่อย่างไรก็ตามหากกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้ก่อให้เกิดความรุนแรง มีการทำร้ายบุคคล ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น จนเกิดการจลาจลและไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่ต้องเข้ามาตราตามกฎหมายเข้ามาแก้ไขปัญหาเหตุวิกฤตโดยต้องใช้ความระมัดระวัง อดทน และปฏิบัติตามขั้น ต่างๆ ในการควบคุมฝูงชนให้กลับสู่ในภาวะปกติโดยเร็ว และหากดำเนินการตามขั้นตอนแล้วเหตุการณ์ยังไม่สงบและมีแนวโน้มจะเกิดความรุนแรงขึ้นอย่างเป็นวงกว้าง อาจใช้กำลังในการเข้าสลายการชุมนุมเพื่อยึดพื้นที่คืนและให้การชุมนุมนั้นยุติลงแต่ต้องอยู่ในกรอบของกฎหมาย^๒

บลูเมอร์^๓ (Blumer H.) ซึ่งทำงานในภาควิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยชิคาโกได้จัดพิมพ์เค้าโครงคำบรรยายของ Park ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมรวมหมู่ ซึ่งงานพิมพ์นี้ McPhail^๔ เห็นว่ามีนัยที่สำคัญสามประการคือ ประการแรก เป็นการรวบรวมงานสำคัญของ Park ที่อธิบายพฤติกรรมรวมหมู่ว่าคือฝูงชนที่ก่อรูปและพัฒนาขึ้นภายใต้บริบทของภาวะความวุ่นทางสังคม(Social unrest) ประการที่สอง เป็นความพยายามที่จะพัฒนาและแก้ปัญหา ต่อความคิดเรื่อง “psychic reciprocity” ของ Park ซึ่ง Blumer ได้พยายามเสนอไว้ในคำนำในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ซึ่งก็คือการแยกระหว่างความคิดเรื่อง “การตีความ” (Interpretative) และ “ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์” (Symbolic interaction) ในการอธิบายพฤติกรรมทางสังคมที่เป็นปกติกับความคิดเรื่อง “ปฏิสัมพันธ์ตอบโต้อย่างต่อเนื่อง” (Circular reaction) เพื่อใช้ในการอธิบายพฤติกรรมรวมหมู่และประการที่สาม Blumer ได้ทำให้ความคิดในการวิเคราะห์ฝูงชนและพฤติกรรมรวมหมู่ของ Le Bon - Park ได้รับการพัฒนาและสังเคราะห์ให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้กลายมาเป็นตำราหลักทางสังคมวิทยาคู่มือการควบคุมฝูงชนของทหาร-ตำรวจ และการศึกษาความคิดของคนทั่วไป

แนวความคิดด้านการบริหารงานตำรวจในปัจจุบัน^๕ เมื่อพิจารณาจากนโยบายและหน้าที่ของตำรวจ ลักษณะความรับผิดชอบที่มีกว้างขวางมากจนคล้ายจะเป็นองค์การแบบเอนกประสงค์และเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไป มีการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ทั้งทางสังคมตลอดจนจำนวนบุคลากรมีส่วนก่อให้เกิดปัญหาการบริหารงานตำรวจ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติเองได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานตำรวจ เพื่อให้มีที่ปรับปรุงแก้ไขการบริหารงาน

^๒ กองกำกับการปฏิบัติการพิเศษ ตำรวจภูธรภาค ๒, การควบคุมฝูงชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://swatregion2.topcities.com/riotcontrol.html> [๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๘].

^๓ Blumer, H. Relative Deprivation, Rising Expectations, and Black Militancy, *Journal of Social Issues*, 32(1939), p.119-137

^๔ McPhail, Clark, *The Myth of the Madding Crowd*, (New York: Aldine De Gruyter, 1991), p. 9.

^๕ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลักสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๖).

สำรวจด้านต่างๆ โดยแบ่งเป็น ๑๓ ด้าน ได้แก่ ด้านกำลังพล ด้านการฝึกอบรม ด้านการพัฒนาจิตใจ และเสริมสร้างจริยธรรมสำรวจ ด้านสวัสดิการ ด้านคดีและวินัย ด้านแผนงานโครงการและงบประมาณ ด้านระเบียบการปฏิบัติงาน การประเมินผลงานและการจัดการในหน่วยงานด้านพัสดุ และพลาธิการด้านอาวุธยุทธโศปกรณ์ เครื่องมือสื่อสารและยานพาหนะ ด้านการเงิน ด้านบำเหน็จบำนาญ ด้านการข่าวและสันติบาล ด้านประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างภาพพจน์สำรวจ

การบริหารงานตำรวจเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบการพัฒนาการบริหารงานตำรวจไม่สามารถกระทำ โดดเดี่ยวได้ ต้องมีความสัมพันธ์กับกระบวนการยุติธรรมทุกส่วนประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งมีหน้าที่ร่วมกันในการสร้างความสงบเรียบร้อยของสังคมและตำรวจเป็นหน่วยแรกในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมและการบริหารงานตำรวจในอนาคตจะมีลักษณะเปิด โดยมีการป้อนเข้าและย้อนกลับของข้อมูล ย่อมมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอข้อมูล และช่วยให้การบริหารงานมีเหตุมีผล ให้ความสำคัญต่อวิชาการ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ลักษณะการบริหารงานของระบบเปิด ประกอบด้วยส่วนสำคัญๆ ดังนี้

๑. ข้อมูลป้อนเข้า (Input) ได้แก่ การป้อนทรัพยากรต่าง ๆ เข้าระบบทั้งบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ

๒. การดำเนินการตามขั้นตอน (Processing) ได้แก่ เป็นการนำวัตถุดิบและพลังงานต่างๆ มาใช้ตามวัตถุประสงค์หลักและรองขององค์กร

๓. ข้อมูลส่งออก (Output) เป็นการส่งผลงานหรือผลผลิตออกสู่สภาพแวดล้อม ผลงานจะเป็นไปในรูปใดย่อมขึ้นอยู่กับเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นหลักสำคัญ

๔. วัฏจักร (Cyclic Character) เป็นไปในลักษณะหมุนเวียน โดยผลงานที่ส่งออกมา มีความสำคัญต่อการประเมินผลแก้ไขในระบบทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ยังจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ได้แก่

๑) การตรวจสอบความผิดพลาด การตรวจสอบหาข้อบกพร่อง หรือข้อผิดพลาด ต้องกระทำโดยต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

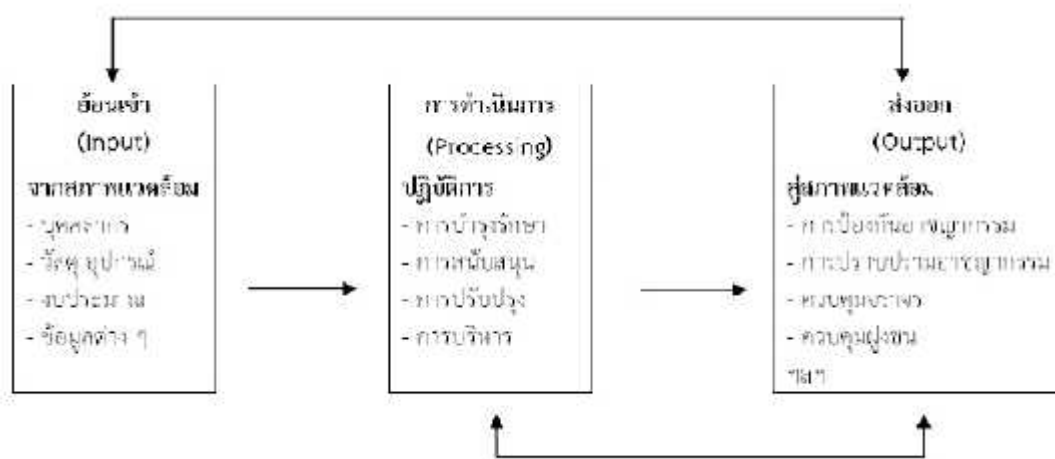
๒) ข้อมูล โดยต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจต่อข้อมูลทั้งระบบและใช้ประโยชน์จากข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

๓) ความเชี่ยวชาญงานเฉพาะประเภท ในระบบเปิดความเชี่ยวชาญเฉพาะประเภท จะมีความสำคัญต่อการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการบริหารและการปฏิบัติงานของตำรวจ

^๒ กรมตำรวจ, คู่มือการปฏิบัติในการควบคุมฝูงชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานมิตร จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๒๖,

๔. สภาวะความสมดุล ในการบริหารแบบระบบเปิดต้องมีการแสวงหาวิธีการ ใหม่ๆ ที่ ประหยัดกว่า และเหมาะสม แต่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้และเพื่อเป็นการปรับปรุงการปฏิบัติงาน อยู่เสมอ

จากข้อมูลข้างต้น การจลาจล เป็นรูปแบบหนึ่งของการก่อความไม่สงบต่อเจ้าหน้าที่ของ รัฐ ทรัพย์สินหรือประชาชน ซึ่งมีลักษณะเป็นการปรากฏตัวออกมาทันใดของกลุ่มคนที่ไม่มีการจัด ระเบียบและahunหันพลันแล่นที่จะใช้ความรุนแรง ถึงแม้ว่าอาจมีคนที่หรือกลุ่มคนพยายามที่จะนำหรือ ควบคุมการจลาจล แต่ส่วนใหญ่แล้วการจลาจลมักไร้ระเบียบเป็นธรรมดาและแสดงพฤติกรรมฝูง การ รับมือกับการจลาจลมักจะเป็นงานยากของกรมตำรวจบ่อยครั้ง และเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ถูกส่งตัวไป รับมือกับการจลาจลมักจะถูกโยกวิธีและลูกซองปราบ จลาจล ส่วนใหญ่เนื่องมาจากการกระจายที่ กว้างกว่าของล้ากล้องสั้น ตำรวจยังอาจใช้แก๊สน้ำตาหรือแก๊สซีเอสเพื่อหยุดผู้ก่อการจลาจล ตำรวจ ปราบจลาจลส่วนใหญ่ใช้วิธีอาวุธไม่ร้ายแรงในการควบคุมฝูงชน อย่างเช่น ปืนลูกซองที่ยิงกระสุนยาง และกระสุนดงตะกั่ว เพื่อให้ได้รับบาดเจ็บหรือทำให้ผู้ก่อการจลาจลง่ายต่อการจับกุม ซึ่ง กระบวนการในการควบคุม จำเป็นต้องนิ่งและจำเป็นต้องมีการวางแผนตามรูปแบบกระบวนการเพื่อ ป้องกันการสูญเสีย ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้ที่ทำการควบคุมฝูงชนต้องมีความอดทนการการ้วยของ ฝูงชนให้มากที่สุด

ตารางภาพที่ ๒.๑ แสดงลักษณะการบริหารงานของระบบเปิด

๒.๒ ความหมายของฝูงชน

ฝูงชน (Crowd) เป็นศัพท์ทางสังคมวิทยา หมายถึง คนจำนวนหนึ่งมารวมตัวกันในเวลาหนึ่งเวลาใด โดยมีจุดหมาย (Goal) ของความตั้งใจร่วมกัน บุคคลถ้าประกอบกันเป็นฝูงชนแล้วจะมีความใกล้ชิดกันมากทั้งทางร่างกายและจิตใจ และอาจรู้จักกันมาก่อน ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าพฤติกรรมร่วมของฝูงชน หรือ พฤติกรรมฝูงชน (Crowd Behavior) เป็นรูปแบบพฤติกรรมร่วมที่มีความก้าวร้าวรุนแรง มีการปฏิบัติการที่รุนแรงเนื่องจากความใกล้ชิดกันทางกายภาพ มีการเฝ้าอารมณ์เป็นวงจร ไม่มีเหตุผล ไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมืองเพราะฝูงชนไม่มีตัวตน (เมื่อสลายตัวไปแล้วไม่ทราบว่ามีใครกระทำความผิด) หากจับกุมก็ต้องทั้งหมด ดังนั้น ผลการกระทำจึงไม่มีใครรับผิดชอบ ทำร้ายคน ทำลายสิ่งของ Le Bon นักจิตวิทยาสังคมได้ศึกษาพฤติกรรมร่วมของฝูงชน พบว่า “บุคคลใดก็ตามที่มาประกอบเข้าเป็นฝูงชนไม่ว่าจะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตส่วนตัว อาชีพ นิสัยใจคอ หรือสติปัญญาเป็นอย่างไร คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันก็ตาม จะมีส่วนร่วมในอารมณ์ของฝูงชนนั้นๆ” นั่นคือฝูงชนมีความเป็นเอกกรูปร่างใจจึงแสดงออกที่เหมือนกันถึงอารมณ์รุนแรงและไร้เหตุผล และเมื่อรวมตัวเป็นฝูงชนจะเกิดพฤติกรรมร่วมโดยทันที จะพบว่าตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมร่วมคือการระเบิดทางอารมณ์ (Social contagion) หมายถึง การมีความรู้สึกและอารมณ์ร่วมกัน หรือเรียกว่า Collectaive mind ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการแสดงออกทางพฤติกรรมที่นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ทางสังคม นอกเหนือจากกฎหมายและมีลักษณะรุนแรง การระเบิดทางอารมณ์จะขึ้นอยู่กับลักษณะของฝูงชนว่าเป็นฝูงชนประเภทใด ถ้าเป็นฝูงชนประเภทรวมตัวกันยามปกติ เช่น คุ่มหรรสพ การทำพิธีมงคล พฤติกรรมร่วมก็คือ ปรบมือ โห่ร้อง สนุกสนาน เป็นต้น แต่พฤติกรรมร่วมที่เป็นการรวมตัวของฝูงชนที่มีเป้าหมาย มีแบบแผนที่มีอิทธิพลต่อสังคม อาจสร้างความวุ่นวาย รูปแบบพฤติกรรมร่วมที่มีรากฐานมาจากการระเบิดทางอารมณ์จะแสดงออกใน ๒ ลักษณะคือ^๗

๑. รูปแบบถาวร รุนแรง ตื่นเต้น ได้แก่
 - ๑.๑ ฝูงชนที่บ้าคลั่ง
 - ๑.๒ การจลาจล
 - ๑.๓ ฝูงชนที่แตกตื่น ตกใจ
 - ๑.๔ ฝูงชนที่ตื่นเต้น สนุกสนาน

^๗มานะ ศรีวิชัย, “การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการป้องกันและปราบปรามจลาจลในการควบคุมฝูงชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖).

๒. รูปแบบสงบ ได้แก่

- ๒.๑ การเห่อ
- ๒.๒ การเห่อตามสมัย
- ๒.๓ การคลั่งไคล้
- ๒.๔ การบ้าคลั่ง

ลักษณะที่สำคัญของการระเบิดทางอารมณ์ คือ การที่ฝูงชนได้รับ หรืออยู่ในสถานะที่มีลักษณะ ดังนี้^๕

๑) ถูกชักชวนหรือแนะนำได้ง่าย คือ เมื่อคนเข้าไปอยู่ในฝูงชนที่มีสภาวะวุ่นวาย สับสน คนจะขาดความมั่นใจในสถานภาพของตนเอง มีแนวโน้มจะปฏิบัติตามคนในกลุ่มชนนั้น เพราะมีความตั้งเครียดทางอารมณ์อยู่ด้วย ขาดความสามารถในการไตร่ตรองแก้ไขสถานการณ์

๒) การกระตุ้นทางอารมณ์มีอิทธิพลอย่างมากเฉพาะในสภาวะที่สับสนวุ่นวาย พร้อมจะแสดงออกถึงพฤติกรรมที่รุนแรง เพื่อเป็นการปลดปล่อยอารมณ์ที่ตั้งเครียด การเร้าอารมณ์จะเป็นการกระทำแบบวงจรรย้อนไปย้อนมา

๓) และถ้าบุคคลที่ชุมนุมในฝูงชนมีวิถีชีวิต สถานภาพ อายุ การศึกษา อาชีพ ชนชั้นเดียวกันหรือใกล้เคียง ก็จะมีอิทธิพลมากขึ้นและรวดเร็ว

อาจกล่าวได้ว่าการระเบิดอารมณ์เป็นสาเหตุหลักในการชุมนุมของฝูงชน ที่สามารถบอกแนวโน้มของความรุนแรงในการชุมนุมได้เนื่องจากการระเบิดอารมณ์ทำให้เกิดเอกภาพทางใจแก่ฝูงชน ถ้าสังคมนั้นๆ มีการพัฒนาด้านสื่อสาร คมนาคม แล้วการระเบิดอารมณ์จะยิ่งขยายตัวมันเองได้อย่างมีระบบและมีศักยภาพจนยากที่จะควบคุมได้ เช่น โทรศัพท์ มือถือ โทรสาร ดาวเทียม เป็นต้น

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการระเบิดทางอารมณ์เพื่อการควบคุมฝูงชนรูปแบบพื้นฐานหรือกระบวนการเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การมีอารมณ์ร่วมในการสร้างพฤติกรรมร่วมในฝูงชน ได้แก่^๖

๑. Milling หมายถึง พฤติกรรมของคนซึ่งอยู่ในสภาวะทางสังคมที่ขาดความแน่นอน กระวนกระวาย ตื่นเต้น หวาดวิตกกังวล เช่น การเดินไปเดินมาอย่างกระวนกระวายใจ การนั่งใช้ความคิดในฝูงชนนั้นจะปรากฏในลักษณะที่จะเกิดอะไรต่อไป อาทิ การต่อรองจะเป็นอย่างไร ฝ่ายตรงข้ามจะยอมไหมถ้าไม่จะเป็นอย่างไร Milling สามารถแสดงออกให้สังเกตได้ ๒ แบบ คือ

^๕ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, **ความขัดแย้งการบริหารเพื่อการสร้างสรรค์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตะเกียบ, ๒๕๓๙), หน้า ๓๗.

^๖ กรมตำรวจ, **คู่มือการปฏิบัติในการควบคุมฝูงชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานมิตร จำกัด, ๒๕๓๖).

๑) การเคลื่อนไหวทางร่างกาย เช่น การเคาะขวด การชুমือเป็นระยะ เป็นต้น
 ๒) การใช้คำพูด เริ่มจากการพูดค่อย ๒-๓ คน แล้วมีการวิพากษ์วิจารณ์ ขยายผลไปเรื่อยๆ จนแพร่กระจายทั้งฝูงชนจนไม่สามารถควบคุมได้

๒. Rumor หรือ ข่าวลือ เป็นรูปแบบของ Milling ที่ขยายผลยกระดับโดยอาศัยกระบวนการสื่อสารโทรคมนาคมช่วยเริ่มจากการแสดงออกโดยคำพูด ข่าวลือ หมายถึง เรื่องราวต่างๆ ที่ไม่เป็นที่ยืนยันได้ในข้อเท็จจริงจากปากต่อปากไปเรื่อย ๆ ข่าวลือทำให้เกิดความตึงเครียด ขาดสติขาดเหตุผลได้ตรงการเกิดและลักษณะทั่วไปของพฤติกรรมฝูงชน

พฤติกรรมฝูงชนอาจเกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑) การเกิดขึ้นโดยปกติ ได้แก่ ฝูงชนยามสงบโดยทั่วไป ได้แก่ ผู้ดู ผู้ฟัง เป็นพฤติกรรมฝูงชนที่อยู่ใต้บรรทัดฐานของสังคม เช่น ฝูงชนในโรงภาพยนตร์ โรงละคร เป็นต้น

๒) การเกิดขึ้นโดยบังเอิญ ไม่มีใครคาดหวังไว้ล่วงหน้า มีลักษณะเกิดขึ้นแบบทันทีที่ไม่มีการวางแผนแต่บางกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถมองเห็นได้ล่วงหน้าหากวิเคราะห์ ทำนายล่วงหน้าและควบคุมได้ ลักษณะสำคัญของพฤติกรรมฝูงชนโดยทั่วไป ได้แก่

๑. ดำรงอยู่ในระยะเวลาอันสั้น เมื่ออารมณ์ได้รับการตอบสนองเป็นที่พอใจก็จะสลายตัวไป

๒. ไม่มีโครงสร้างเพราะการรวมตัวเกิดจากบุคคลที่มาจากที่ต่างๆ ไม่รู้จักกันมาก่อนมีประสบการณ์และอาชีพที่ต่างกัน

๓. จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมไม่มีความแน่นอน อาจจะมีมากหรือน้อย

๔. ไม่มีบรรทัดฐานทางสังคมยึดเหนี่ยว สมาชิกจะถูกอิทธิพลฝูงชนเข้าครอบงำให้แสดงออกในรูปแบบเดียวกัน

๕. หัวหน้าจะเกิดขึ้นภายหลังโดยไม่มีระเบียบเกณฑ์ใดๆ และคนในฝูงชนก็ยอมรับและปฏิบัติตาม เช่น การสั่งให้เคลื่อน หรือหยุดขบวนอาจกล่าวได้ว่าฝูงชนและพฤติกรรมฝูงชน มีลักษณะเฉพาะ คือ

๑) ไม่มีตัวตนเพราะประกอบด้วยคนจำนวนมากส่วนใหญ่ไม่รู้จักกันเกิดขึ้นชั่วคราวการแสดงออกจะเป็นไปในรูปของกลุ่ม

๒) ไม่เจาะจงบุคคลเมื่อแสดงออกทางฝูงชนจะมีลักษณะไม่สนใจตัวบุคคลรวมทั้งความรู้สึกส่วนบุคคลด้วย

๓) อยู่ในสภาวะที่ชักจูงง่าย เนื่องจากมีลักษณะไร้โครงสร้าง และมีการระเบิดทางอารมณ์

๔) มีการระเบิดทางอารมณ์ ซึ่งได้กล่าวแล้วข้างต้นโดยการระเบิดทางอารมณ์นั้นสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจคนมากขึ้น

สรุปความว่า การดำเนินการของฝูงชนที่เด่นชัดคือการปลุกอารมณ์ไปตามอารมณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเป็นแนวเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการชักจูง ยิ่งถ้าหาก มีการกระตุ้นที่รุนแรงฝูงชนก็จะกระตุ้นตัวเองและแสดงทางกายและวาทจาที่รุนแรง ผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุม มีหน้าที่รักษาศูนย์ให้เป็นศูนย์ให้ได้มากที่สุดนั่นก็คือการควบคุมอารมณ์

๒.๓ สาเหตุและประเภทของพฤติกรรมฝูงชน

การเกิดขึ้นของพฤติกรรมฝูงชนจะเป็นไปโดยทันทีทันใดเพราะฝูงชนประกอบด้วยความรู้สึกเร่งด่วน มีการติดต่อทางอารมณ์และความนึกคิด มีผลทำให้สมาชิกมีสภาพจิตที่ตื่นเต้น มีความรู้สึกว่าจะต้องกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว สาเหตุของการเกิดฝูงชน ส่วนมากที่ทัศนะหรือข้อเรียกร้องต่างๆ ที่แสดงออกมามีลักษณะที่อยู่ในสถานการณ์ปกติแล้วอาจจะถูกเก็บกดไว้ ทัศนะและพฤติกรรมที่ถูกเก็บควบคุมไว้จะแสดงออกมาอย่างเต็มที่ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือความขัดแย้ง ซึ่งอาจเป็นความขัดแย้งทางความคิด ทางวัฒนธรรม เป็นต้น จะยังผลให้เกิดสภาวะที่เกิดการสลายตัวของกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานต่างๆ ซึ่งหน้าที่ของตำรวจในการควบคุมฝูงชนคือ การจัดการรับความขัดแย้ง ดังคำกล่าวของ นักวิชาการ **Richard P. Appelbaum**^{๑๐} ได้กล่าวว่า ตำรวจถูกสร้างขึ้นเพื่อผจญกับความขัดแย้งต่างๆ ในสังคม เมื่อความขัดแย้งสูงขึ้น ภาระหน้าที่ตำรวจก็สูงขึ้นตามไปด้วยความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ทุกขณะ ทุกเวลาและสถานที่ มีมากในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนและกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาทางการเมือง หรือกำลังพัฒนาประชาธิปไตย มักพบ การชุมนุม การประท้วง การนัดหยุดงาน ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ และเนื่องจากความขัดแย้งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการรวมตัวของฝูงชน และพฤติกรรมฝูงชน เพื่อที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะจัดการกับความขัดแย้งได้ จึงต้องมีความรู้เรื่องความขัดแย้งอย่างละเอียด

ความขัดแย้งมีสาเหตุหลายประการ หลายระดับ มาจากความต้องการที่แตกต่างกัน หรืออาจมาจากสาเหตุทางเศรษฐกิจ หรือความขัดแย้งเรื่องสิทธิเสรีภาพต่างๆ ความขัดแย้งความเชื่อ ศาสนา หรือความขัดแย้งทางการเมือง

๒.๓.๑ ขั้นตอนของความขัดแย้ง ความขัดแย้งมิได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวและทันทีทันใด แต่มีขั้นตอนเริ่มแรกไปจนจบสามารถแบ่งออกได้ ๓ ขั้นตอน^{๑๑} คือ

^{๑๐} Appelbaum, Richard P, (ed,) *Introduction to Global Studies: Politics and Economics*, Dubuque, IO: Kendall Hunt, 2004.

^{๑๑} ประเวศ วะสี, *สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๓).

๑. ชั้นปองร้าย (Hostility)
๒. ชั้นไม่พอใจ (Antagonistic)
๓. ชั้นขัดแย้งเปิดเผย (Open-Conflict)

ในความขัดแย้งขั้นแรก คือ ชั้นปองร้าย หมายถึง ความขัดแย้งที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้องมีความรู้สึกปองร้าย ไม่พอใจอีกฝ่าย เช่น เกิดความรู้สึกขัดแย้งหรือปองร้ายต่อตำรวจทั้งๆ ที่ไม่เคยสัมผัสตำรวจโดยตรงแต่อย่างใด ขั้นต่อไปคือ ความขัดแย้งชั้นไม่พอใจ เป็นความไม่พอใจที่ผู้เกี่ยวข้องมีต่ออีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่เริ่มมีความสัมพันธ์กันแล้ว เช่น การไปรับบริการแล้วเกิดความไม่พอใจต่อการให้บริการนั้น แต่ไม่แสดงออกมา ส่วนความขัดแย้งขั้นเปิดเผย คือ เริ่มแสดงความไม่พอใจออกมา เช่น แสดงกิริยา วาจา ก้าวร้าว ใช้พละกำลังเข้าจัดการความขัดแย้งในที่สุด

๒.๓.๒ ประเภทของความขัดแย้ง^{๑๒}

ความขัดแย้งนอกจากจะสามารถแยกตามขั้นตอนแล้วยังแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ความขัดแย้งแบบจริงจัง
๒. ความขัดแย้งจากอารมณ์

ความขัดแย้งแบบจริงจัง หมายถึง ความขัดแย้งที่ฝ่ายซึ่งมีส่วนร่วมอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น มีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ให้ได้มาซึ่งบางสิ่งบางอย่าง

สำหรับความขัดแย้งจากอารมณ์ คือ ความขัดแย้งที่มีเป้าหมายอยู่ที่การแสดงออกด้วยความขัดแย้งนั้น เป็นความขัดแย้งที่ไม่ใช่ผลจากความต้องการโดยตรง เช่น ความขัดแย้งในลักษณะเดินขบวน ลักษณะการจลาจล มักเป็นการแสดงอารมณ์ความกดดันที่อาจมีสาเหตุมาจากบางสิ่งหรือหลายสิ่ง แล้วจะถูกระบายออกไปแต่ความขัดแย้งจริงจังนั้นจะไม่สลายไป แต่จะหมดไปก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ ในโอกาสต่อไปในอนาคต

ความขัดแย้งจากอารมณ์ที่เปี่ยมไปด้วยความกดดันจำเป็นต้องได้รับการระบายออกมา จึงเป็นความขัดแย้งที่ควบคุมได้ยากกว่าความขัดแย้งแบบจริงจัง เพราะความกดดันทางอารมณ์ ความก้าวร้าว ลักษณะชักจูงได้ง่าย

นอกจากนี้นักวิชาการบางท่านยังพิจารณาความขัดแย้งเป็น ๒ ลักษณะ^{๑๓} คือ

๑. ความขัดแย้งในลักษณะแนวนอน
๒. ความขัดแย้งในลักษณะแนวตั้ง

^{๑๒} ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๓).

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), สลายความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖).

๒.๓.๓ ประเภทของฝูงชน

การแบ่งประเภทของฝูงชนนั้นมีนักวิชาการส่วนมากยอมรับการแบ่งตามสังคมวิทยา คือ การแบ่งฝูงชนออกเป็น ๔^{๑๔} ประเภทดังนี้

๑. Causal crowd หมายถึง ฝูงชนที่มารวมตัวกันโดยไม่มีจุดหมายใดเฉพาะ มีเพียงความสนใจชั่วครั้งชั่วคราวแล้วแยกย้ายกันไป เช่น เวลาเกิดอุบัติเหตุ

๒. Conventional มีความหมายมากกว่าประเภทแรก เป็นฝูงชนที่มารวมกันอยู่ภายใต้สัญลักษณ์นิยม คือ มีส่วนร่วมกันภายใต้กฎเกณฑ์บางอย่าง

๓. Acting crowd เป็นฝูงชนที่แสดงออกถึงอารมณ์ที่ตื่นเต้น แสดงออกในลักษณะรุนแรงก้าวร้าว มีการกระทำหรือพฤติกรรมในทางรุนแรงเชิงทำลาย เช่น การประท้วง การจลาจล

๔. Expressive crowd เป็นฝูงชนที่แสดงออกถึงอารมณ์ที่ตื่นเต้น สนุกสนาน เช่น ประบมือ เต้นรำ ร้องเพลง

ส่วน Turner & Killian^{๑๕} ได้แบ่งประเภทของฝูงชนโดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของการรวมตัวเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑) ฝูงชนที่เน้นวัตถุประสงค์ส่วนตัว ได้แก่ ฝูงชนที่แตกตื่น ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การตื่นตื่นของคนไทยที่เขาทายชนะ

๒) ฝูงชนที่ผนึกกันแน่น และแสดงออกพร้อมทางด้านอารมณ์ มีลักษณะของความศรัทธา ได้แก่ ฝูงชนที่ชุมนุมกันตามพิธีกรรมทางศาสนา

๓) ฝูงชนที่ผนึกกันแน่น และปฏิบัติการเคลื่อนไหวเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างเสมอ เช่น ฝูงชนที่ก่อการจลาจล

๔) ฝูงชนที่ผนึกกันแน่นและมีจุดหมายในการปฏิบัติการ ได้แก่ ฝูงชนแบบบ้าคลั่ง (Mob)

๕) ฝูงชนประเภทผสม คือมีลักษณะรวมกัน เช่น ในขณะชุมนุมโดยสงบก็มีอีกกลุ่มก่อความวุ่นวาย หรือฝูงชนแตกตื่นจากภัยไฟไหม้ เป็นต้น

^{๑๔} ฌองส์ เล็งประชา, *มนุษย์กับสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียร์สโตร, ๒๕๓๘), หน้า ๓๖.

^{๑๕} Turner, R.H. and Killian L.M., *Collective Behavior*, 3rd edn, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, (1987).

๒.๓.๔ สาเหตุของการเข้าร่วมกับฝูงชน

สาเหตุของการที่ประชาชนหรือบุคคลตัดสินใจเข้าร่วมนับว่าเกิดจากมูลเหตุจูงใจ Moliver^{๑๖} หลายๆ ประการ ได้แก่

๑. การเข้าร่วมจากความตื่นเต้น ความบังเอิญ เช่น ฝูงชนประเภทแตกตื่น เมื่อเกิดไฟไหม้ เรือล่ม
๒. การเข้าร่วมจากเหตุความภักดีต่อกลุ่มหรือหมู่คณะ เช่น การชุมนุม ประท้วงต่างๆ
๓. การเข้าร่วมเพราะความสนุกสนาน ส่วนมากเป็นนักเรียน นักศึกษา วัยรุ่น
๔. การเข้าร่วมเพราะได้รับการกระตุ้นทางอารมณ์ อันเป็นผลจากการระบาดทางอารมณ์
๕. การเข้าร่วม เพราะมีจุดหมายเพื่อผสมโรง ผลักดันให้เหตุการณ์เลวร้ายลง หรือลุกลาม เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
๖. การเข้าร่วมโดยการถูกผู้ยุยง มีลักษณะของการวางแผนมาล่วงหน้าเพื่อสร้างความวุ่นวายการควบคุมฝูงชน

๒.๓.๕ แนวคิดหลักการควบคุมฝูงชน

การปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนเป็นงานในหน้าที่โดยตรงของตำรวจที่มีความละเอียดอ่อนค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เพราะปัญหาของฝูงชนนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากคู่อริ ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายเรียกร้อง และฝ่ายถูกเรียกร้องตำรวจไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขที่เป็นเรื่องเผชิญหน้ากันของทั้ง ๒ ฝ่าย ในขั้นต้นบทบาทตำรวจ^{๑๗} จะมีได้ก็เพียงดูแลไม่ให้ข้อขัดแย้งดังกล่าวขยายตัว ลุกลาม เกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ด้วยการเจรจา ขอร้อง หรือขอความร่วมมือให้คู่อริเคลื่อนไหว หรือดำเนินการใดๆ ภายใต้กรอบของกฎหมาย หลีกเลียง ละเว้นการก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือสร้างความเสียหายแก่สาธารณสมบัติ รวมทั้งทรัพย์สินของผู้อื่น แต่หากการเคลื่อนไหวของฝูงชนพัฒนาไปสู่ความไร้ระเบียบ สร้างความเสียหายกับผู้อื่นจนไม่สามารถควบคุมได้ตำรวจจำเป็นต้องเพิ่มมาตรการในการควบคุมฝูงชน เพื่อยุติสถานการณ์ดังกล่าวให้รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพที่สุด เช่นกัน

^{๑๖} ปิยวัฒน์ บัวขาว, “สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการเจรจาต่อรองแก้ไขวิกฤต”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขารัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗).

^{๑๗} ลิขิต สุทธะพินทุ, รายงานการศึกษาเฉพาะกรณี การปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจ ปี พ.ศ., ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

วัฒนา สักกวัตร^{๑๘} ได้กล่าวถึง การปฏิบัติงานด้านการควบคุมฝูงชน ซึ่งสามารถกระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑. การควบคุมโดยความต้องการทางอารมณ์ของสมาชิก (Emotional needs of members) หมายถึง สมาชิกที่เข้าร่วมในฝูงชนไม่เกิดอารมณ์ร่วมกับฝูงชน ทั้งนี้ เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับวิธีการของการประท้วง

๒. การควบคุมโดยจารีตของสมาชิก (Morse of the members) ควบคุมจารีตของสมาชิกในพฤติกรรม อาจมีการเสนอแนะเรียกร้องชักจูงในการกระทำพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งอาจขัดต่อจารีต ความเชื่อที่ผู้ร่วมฝูงชนนับถืออยู่ เช่น การรุมประชาทัณฑ์ ด่าทอเจ้าหน้าที่ ขว้างปาสิ่งของ

๓. ผู้นำหรือหัวหน้าของฝูงชน (Crowd leadership) ผู้นำหรือหัวหน้าของฝูงชน โดยลักษณะความเป็นผู้นำจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิดพฤติกรรมฝูงชน ตัวผู้นำที่มีศีลธรรมเข้าใจสถานการณ์จะสามารถหยุดฝูงชนที่บ้าคลั่งได้ การมีผู้นำจึงมีความสำคัญลักษณะผู้นำจะเกิดจากบุคคลที่ออกคำสั่งคนแรก มีลักษณะดี มั่นคง ฝูงชนก็จะยอมรับทันที

๔. การควบคุมจากภายนอก (External control) การควบคุมจากภายนอก ได้แก่ การควบคุมด้วยการพยายามดึงสิ่งยึดเหนี่ยว เช่น การดึงตัวหัวหน้าออกไปก่อนจะรวมพลังกันแน่นพยายามแยกฝูงชนเป็นหน่วยย่อยๆ เพื่อลดการระเบิดทางอารมณ์ ควบคุมโดยการเข้าแทรกแซง เช่น การใช้กำลังตำรวจ ทหาร การแทรกแซงทางอารมณ์ ไม่ให้เกิดอารมณ์ร่วมควบคุมไม่ให้ฝูงชนมีวัตถุประสงค์เดียว โดยการสร้างความสนใจต่างๆ เช่น ขาวลือ เป็นต้น

สรุปความว่า พฤติกรรมการรวมหมู่ เพื่อเหตุผล ใดๆ ใดอย่างหนึ่ง พฤติกรรมของคนจำนวนมากที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจในสถานการณ์ที่ตื่นเต้น ตระหนักตกใจและถูกกระตุ้นยั่วให้กระทำบางสิ่งบางอย่าง จากผู้ที่เข้าร่วมโดยไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของบรรทัดฐานทางสังคม หรือระบบของวัฒนธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายใดจุดมุ่งหมายหนึ่ง เกิดขึ้นและสิ้นสุดในเวลาอันรวดเร็ว ทั้งพฤติกรรมในลักษณะสร้างสรรค์และสร้างความวุ่นวายให้แก่สังคม ซึ่งอาจมีผลและบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ หากเกิดความรุนแรงขึ้น การรวมกลุ่มก็จะไม่เป็นผลดีกับสังคม ยิ่งรุนแรงขึ้นเท่าไร เจ้าหน้าที่ก็จำเป็นต้องหาวิธีที่ อ่อนโยนเท่าที่จะทำได้ เพื่อการการชุมนุมลี้ลับเลิกไป

^{๑๘} วัฒนา สักกวัตร, การบริหารงานตำรวจกับการควบคุมฝูงชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

๒.๔ ขีดความสามารถในการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจ

ลิขิต สุทธิพิณ^{๑๙} ได้กล่าวถึงขีดความสามารถในการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจว่าจากหน้าที่ความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ชุมนุมของฝูงชน การจัดหน่วย การฝึก การประกอบยุทธวิธีปรกรณ์ และประสบการณ์ของตำรวจ สามารถสรุปเป็นขีดความสามารถของหน่วย ในการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนได้ดังนี้

๑. ความสามารถในการข่าว ตำรวจสามารถใช้วิธีการสืบสวน หรือการปฏิบัติงานด้านการข่าว ด้วยบุคลากร และเครื่องมือที่มีอยู่ในการหาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของฝูงชนได้ ทั้งในระยะเวลาเริ่มก่อตัว หรือก่อนเกิดเหตุ และในระหว่างการเคลื่อนไหว ผลผลิตของข่าวที่ได้จะเป็นทั้งข่าวเกี่ยวกับแกนนำ ลักษณะของเงื่อนไข ประเภทหรือกลุ่มของมวลชน ลักษณะโครงสร้างหรือเครือข่ายการเคลื่อนไหว รวมไปถึงจนถึงการสนับสนุนต่าง ๆ ในการเคลื่อนไหว ผลผลิตดังกล่าวนี้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนต่อไป

๒. ความสามารถในการเจรจาต่อรอง แม้ตำรวจจะไม่ใช่คู่กรณีในการเรียกร้องของฝูงชน แต่การเจรจาต่อรองจะเป็นเครื่องมือที่ตำรวจสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่างๆ คือ

๒.๑ การจัดระเบียบให้การชุมนุมส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมน้อยที่สุด

๒.๒ เป็นช่องทางในการประสานงานระหว่างผู้ชุมนุมกับคู่กรณี

๒.๓ เป็นเครื่องมือในการลดการเผชิญหน้า หรือความตึงเครียด ระหว่างผู้ชุมนุมกับผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย หรือระหว่างผู้ชุมนุมกับคู่กรณี

๓. ความสามารถในการควบคุมสถานการณ์การชุมนุมให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย และความสามารถในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการชุมนุม โดยในความสามารถประการนี้จะขึ้นอยู่กับขนาดของการชุมนุมด้วย หากการชุมนุมเป็นการเคลื่อนไหวของฝูงชนในลักษณะที่มีขอบเขตจำกัด ตำรวจก็จะสามารถปฏิบัติงานได้สะดวก แต่ถ้าเป็นฝูงชนขนาดใหญ่ที่มีเงื่อนไขจากการเมือง การปฏิบัติงานของตำรวจก็จะเป็นไปได้อย่างจำกัด

๔. ความสามารถในการใช้กำลัง โดยใช้จากการสนธิกำลังตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่อื่น มาประกอบเป็นกองร้อยควบคุมฝูงชน ผ่านการฝึก และมียุทธวิธีระดับพื้นฐาน การใช้กำลังจะเป็นการปฏิบัติตามขั้นตอนของแผนกรกฎ ๕๒ ซึ่งได้กำหนดแนวทางที่เป็นสากล และมีแนว ทางเกี่ยวกับกฎการใช้กำลังที่ชัดเจนพอสมควร

๕. ความสามารถในการใช้กฎหมาย ตำรวจมีมาตรการทางกฎหมายที่จะดำเนิน การต่อผู้กระทำผิด แต่ทั้งนี้ การใช้มาตรการดังกล่าวต้องเป็นไปภายใต้ดุลยพินิจที่เหมาะสมกับสถานการณ์

^{๑๙}ลิขิต สุทธิพิณ, บทเรียนการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อบริหารเหตุวิกฤตของ ศปก.ตร., (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๓), หน้า ๖๙-๗๔.

ในหลาย ๆ เหตุการณ์ ขณะเกิดเหตุตำรวจอาจทำได้เพียงการรวบรวมพยาน หลักฐานหรือภาพถ่าย แต่เมื่อเหตุการณ์ยุติลง หรือผ่านพ้นช่วงความสับสนวุ่นวาย จึงจะเป็นโอกาสของตำรวจในการสืบสวน จับผู้กระทำผิด ตามพยานหลักฐานที่รวบรวมไว้ต่อไป

๒.๔.๑ ขีดจำกัดการควบคุมฝูงชน

๑. การควบคุมโดยความต้องการทางอารมณ์ของสมาชิก (Emotional needs of members) หมายถึง สมาชิกที่เข้าร่วมในฝูงชนไม่เกิดอารมณ์ร่วมกับฝูงชน ทั้งนี้ เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับวิธีการของการประท้วง

๒. การควบคุมโดยจารีตของสมาชิก (Morse of the members) ควบคุมจารีตของสมาชิกในในพฤติกรรม อาจมีการเสนอแนะเรียกร้องชักจูงในการกระทำพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งอาจขัดต่อจารีต ความเชื่อที่ผู้ร่วมฝูงชนนับถืออยู่ เช่น การรุมประชาทัณฑ์ ต่ำทอเจ้าหน้าที่ ขว้างปาสิ่งของ

๓. ผู้นำหรือหัวหน้าของฝูงชน (Crowd leadership) ผู้นำหรือหัวหน้าของฝูงชน โดยลักษณะความเป็นผู้นำจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิดพฤติกรรมฝูงชน ตัวผู้นำที่มีศีลธรรมเข้าใจสถานการณ์จะสามารถหยุดฝูงชนที่บ้าคลั่งได้ การมีผู้นำจึงมีความสำคัญลักษณะผู้นำจะเกิดจากบุคคลที่ออกคำสั่งคนแรก มีลักษณะดี มั่นคง ฝูงชนก็จะยอมรับทันที

๔. การควบคุมจากภายนอก (External control) การควบคุมจากภายนอก ได้แก่ การควบคุมด้วยการพยายามดึงสิ่งยึดเหนี่ยว เช่น การดึงตัวหัวหน้าออกไปก่อนจะรวมพลังกันแน่น พยายามแยกฝูงชนเป็นหน่วยย่อยๆ เพื่อลดการระเบิดทางอารมณ์ควบคุมโดยการเข้าแทรกแซง เช่น การใช้กำลังตำรวจ ทหาร การแทรกแซงทางอารมณ์ไม่ให้เกิดอารมณ์ร่วมควบคุมไม่ให้ฝูงชนมีวัตถุประสงค์เดียว โดยการสร้างความสนใจต่างๆ เช่น ข่าวลือ เป็นต้น

๒.๔.๒ รูปแบบของพฤติกรรมฝูงชน

๑. ผู้ดูหรือผู้ฟัง (Audience) จะมีการดึงดูดอารมณ์ให้เคลื่อนไหว เร้าอารมณ์รุนแรงมากขึ้น เช่น ปรบมือ การโห่ร้อง

๒. ฝูงชนบ้าคลั่ง (Mob) เป็นฝูงชนที่ถูกกระตุ้นด้วยอารมณ์ให้แสดงออกการกระทำที่รุนแรง มีการระเบิดอารมณ์ คิดมุ่งทำร้าย ระบายอารมณ์เครียดแค้น

๓. การก่อการจลาจล (Riot) เป็นฝูงชนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเชิงทำลาย ทำหาย หรือเรียกร้องบางสิ่งบางอย่าง ไม่มีจุดหมายแน่นอน ได้แก่ การจลาจลด้านชาตินิยม ศาสนา

๔. Orgy เป็นฝูงชนที่มีความสนุกสนานจนเกิดการละเมิดทางศีลธรรมจรรยา บ้าคลั่งก้าวร้าว

๕. ฝูงชนแตกตื่น (Panic) ลักษณะเกิดขึ้นทันที ในสถานการณ์ที่คับขัน เช่น ไฟฟ้าดับ ระเบิด เป็นต้น

ในสถานการณ์แบบฝูงชนแตกตื่นนี้ ผู้นำจะมีความสำคัญมากและที่จะต้องกระทำ คือ

๑. ควบคุมฝูงชนให้อยู่ในระเบียบ วินัย เพื่อหาทางแก้ไข
๒. ขจัดความไม่มั่นใจในสถานการณ์
๓. ชี้ให้เห็นทางหนีที่ปลอดภัย

สรุปว่า การรวมหมู่ เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันทางสังคมและมีพฤติกรรมกลุ่มเกิดขึ้น อาทิเช่น ฝูงชน มีอบ จลาจล ขว้างขว้าง ฝูงชนตื่นตระหนก สาธารณะชน และการเกิดขึ้นของขบวนการสังคมนิยมของพฤติกรรมรวมหมู่บางประเภท พฤติกรรมของกลุ่มบุคคลเป็นไปเอง ไม่มีการเตรียมการหรือวางแผนที่จะให้เกิดพฤติกรรมร่วมกัน โครงสร้างของกลุ่มเป็นแบบหลวมๆ สมาชิกมีอารมณ์พร้อมที่จะกระตุ้นให้โกรธ แสดงความรุนแรงได้ตลอดเวลาในแต่ละสังคมมีพฤติกรรมรวมหมู่ มากน้อยไม่เท่ากัน ขึ้นกับสภาพแวดล้อมของสังคม

๒.๕ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ จะพิจารณาโดยจินตนาการเอาว่าเมื่อคนมาชุมนุมกันจะมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง ที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ หรือกระทำการอื่นใดที่เป็นเงื่อนไขให้เกิดอำนาจแก่เจ้าพนักงานในการสั่งแล้ว ไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ก็เป็นความผิดได้ดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐^{๒๐}

๑) มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง

๒) มาตรา ๕ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

๓) มาตรา ๖ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

๔) มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

^{๒๐}ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐, เล่มที่ ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗ ก ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, หน้า ๑๘.

๕) มาตรา ๒๗ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภาคณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการ ตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง

๖) มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

๗) มาตรา ๒๙ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบอบบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย ๑๓ บทบัญญัติในวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำมาใช้บังคับกับกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม

๘) มาตรา ๖๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ในระหว่างที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

๙) มาตรา ๖๘ บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ มิได้ในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง ผู้ทราบการกระทำดังกล่าวย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าว แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการดังกล่าวในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามวรรคสองศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้

๑๐) มาตรา ๗๔ บุคคลผู้เป็นข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อรักษา

ประโยชน์ส่วนรวม อำนวยความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

๒.๕.๒ พ.ร.บ.กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗^{๒๑}

๑) มาตรา ๒^{๒๒} เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอกหรือภายในราชอาณาจักรแล้วจะได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกทุกมาตรา หรือแต่บางมาตรา หรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของมาตรา ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้นบังคับส่วนหนึ่งส่วนใดของราชอาณาจักรหรือตลอดทั้งราชอาณาจักร และถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้วบรรดาข้อความในพระราชบัญญัติ หรือ บทกฎหมายใดๆ ซึ่งขัดกับความของกฎอัยการศึก ที่ให้ใช้บังคับต้องระงับ และใช้บทบัญญัติของกฎอัยการศึกที่ให้ใช้บังคับนั้นแทน

๒) มาตรา ๔ เมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใด ให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังอยู่ใต้บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใดๆ ของทหาร มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก เฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารนั้นได้ แต่จะต้องรีบรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุด

๓) มาตรา ๖^{๒๓} ในเขตที่ประกาศใช้กฎ อัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวกับการยุทธการระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

๒.๕.๓ พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินพ.ศ. ๒๕๕๘^{๒๔}

๑) มาตรา ๕ เมื่อปรากฏว่ามีสถานการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้น และนายกรัฐมนตรีเห็นสมควรใช้กำลังเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารร่วมกันป้องกันแก้ไขปราบปราม ระงับยับยั้ง ฟื้นฟู หรือช่วยเหลือประชาชน ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี มีอำนาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักรหรือในบางเขตบางท้องที่ได้ตามความจำเป็นแห่งสถานการณ์ ในกรณีที่ไม่อาจรอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีได้ทันท่วงที นายกรัฐมนตรีอาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินไปก่อน แล้วดำเนินการให้รับความเห็นชอบ

^{๒๑}ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๓๑/-/หน้า ๓๘๘/๑๓ กันยายน ๒๕๕๗.

^{๒๒}มาตรา ๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ พ.ศ. ๒๕๕๕.

^{๒๓}แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕.

^{๒๔}ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๒/ตอนที่ ๕๘ก/หน้า ๑/๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

จากคณะรัฐมนตรีภายในสามวัน หากมิได้ดำเนินการขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีภายในเวลาที่กำหนด หรือคณะรัฐมนตรีไม่ให้ความเห็นชอบ ให้การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินดังกล่าว เป็นอันสิ้นสุดลง ..ฯลฯ..

๒.๕.๔ พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑^{๒๕}

๑) มาตรา ๑๕ ในกรณีที่น่าจะปรากฏเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร แต่ยังไม่มีความจำเป็นต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และเหตุการณ์นั้นมีแนวโน้มที่จะมีอยู่ต่อไปเป็นเวลานานทั้งอยู่ในอำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหของหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยคณะรัฐมนตรีจะมีมติมอบหมายให้ กอ.รมน. เป็นผู้รับผิดชอบในการป้องกันปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรนั้นภายในพื้นที่และระยะเวลาที่กำหนดได้ ทั้งนี้ให้ประกาศให้ทราบโดยทั่วไปในกรณีที่เกิดเหตุตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลงหรือสามารถดำเนินการแก้ไขได้ตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ ตามปกติ ให้นายกรัฐมนตรีประกาศให้อำนาจหน้าที่ของ กอ.รมน. ที่ได้รับมอบหมายตามวรรคหนึ่งสิ้นสุดลง และให้นายกรัฐมนตรีรายงานผลต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาทราบโดยเร็ว

๒) มาตรา ๑๘ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันปราบปราม ระงับ ยับยั้ง และแก้ไขหรือบรรเทาเหตุการณ์ภายในพื้นที่ตามมาตรา ๑๕ ให้ผู้อำนวยการโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจออกข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

๑. ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องปฏิบัติการหรืองดเว้นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด

๒. ห้ามเข้าหรือให้ออกจากบริเวณพื้นที่ อาคาร หรือสถานที่ ที่กำหนดในห้วงเวลาที่ปฏิบัติการ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเป็นบุคคลซึ่งได้รับการยกเว้น

๓. ห้ามออกนอกเคหสถานในเวลาที่กำหนด

๔. ห้ามนำอาวุธออกนอกเคหสถาน

๕. ห้ามการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้นยานพาหนะ หรือกำหนดเงื่อนไขการใช้เส้นทางคมนาคมหรือการใช้นยานพาหนะ

๖. ให้บุคคลปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดอันเกี่ยวกับเครื่องมือหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินของประชาชน

^{๒๕}ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๕/ตอนที่ ๓๘ก/หน้า ๓๓, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑.

ข้อกำหนดตามวรรคหนึ่งจะกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขหรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ด้วยก็ได้ ทั้งนี้ การกำหนดดังกล่าวต้องไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนเกินสมควรแก่เหตุ

๒.๕.๕ ประมวลกฎหมายอาญา^{๒๖}

- ๑) มาตรา ๑๑๓ ผู้ใดใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย เพื่อ
๑. ล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ
 ๒. ล้มล้างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการแห่งรัฐธรรมนูญ หรือให้ใช้อำนาจดังกล่าวแล้วไม่ได้ หรือ
 ๓. แบ่งแยกราชอาณาจักรหรือยึดอำนาจปกครองในส่วนหนึ่งส่วนใดแห่งราชอาณาจักร ผู้ที่กระทำความผิดฐานเป็นกบฏ ต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต
- ๒) มาตรา ๑๑๔ ผู้ใดสะสมกำลังพลหรืออาวุธ เตรียมการอื่นใด หรือสมคบกันเพื่อเป็นกบฏหรือกระทำความผิดใดๆ อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการเพื่อเป็นกบฏ หรือยุยงราษฎรให้เป็นกบฏ หรือรู้ว่ามีผู้จะเป็นกบฏแล้วกระทำการใดอันเป็นการช่วยปกปิดไว้ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี
- ๓) มาตรา ๑๑๖ ผู้ใดกระทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจา หนังสือ หรือวิธีอื่นใดอันมิใช่เป็นการกระทำภายในความมุ่งหมายแห่งรัฐธรรมนูญ หรือมิใช่เพื่อแสดงความคิดเห็น หรือติชมโดยสุจริต
๑. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายแผ่นดินหรือรัฐบาล โดยใช้กำลังข่มขืนใจ หรือใช้กำลังประทุษร้าย
 ๒. เพื่อให้เกิดความปั่นป่วน หรือกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชนถึงขนาดที่จะก่อความไม่สงบขึ้นในราชอาณาจักร หรือ
 ๓. เพื่อให้ประชาชนล่วงละเมิดกฎหมายแผ่นดิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี
- ๔) มาตรา ๑๑๗ ผู้ใดยุยงหรือจัดให้เกิดการร่วมกันหยุดงาน การร่วมกัน ปิดงานงดจ้าง หรือการร่วมกันไม่ยอมค้าขายหรือติดต่อทางธุรกิจกับบุคคลใดๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายแผ่นดิน เพื่อบังคับรัฐบาลหรือเพื่อข่มขู่ประชาชน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

^{๒๖} หมวด ๒ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ฉบับที่ ๔๑ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙.

ผู้ใดทราบความมุ่งหมายดังกล่าวและเข้ามีส่วนหรือเข้าช่วยในการร่วมกันหยุดงานการร่วมกันปิดงานงดจ้างหรือการร่วมกันไม่ยอมค้าขายหรือติดต่อทางธุรกิจกับบุคคลใดๆนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกิน หกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้ใดทราบความมุ่งหมายดังกล่าว และใช้กำลังประทุษร้าย ชูเชื้ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือทำให้หวาดกลัวด้วยประการใดๆ เพื่อให้บุคคลเข้ามีส่วนหรือเข้าช่วยในการร่วมกันหยุดงาน การร่วมกันปิดงานงดจ้างหรือการร่วมกัน ไม่ยอมค้าขายหรือติดต่อทางธุรกิจกับบุคคลใดๆนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๕) มาตรา ๑๓๕/๑ ผู้ใดกระทำการอันเป็นความผิดอาญา ดังต่อไปนี้

๑. ใช้กำลังประทุษร้าย หรือกระทำการใดอันก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต หรืออันตรายร้ายแรงต่อร่างกาย หรือเสรีภาพของบุคคลใดๆ

๒. กระทำการใดอันก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ระบบการขนส่งสาธารณะระบบโทรคมนาคม หรือโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะ

๓. กระทำการใดอันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของรัฐหนึ่งรัฐใด หรือของบุคคลใด หรือต่อสิ่งแวดล้อมอันก่อให้เกิดหรือน่าจะก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจอย่างสำคัญ ถ้าการกระทำนั้น ได้กระทำโดยมีความมุ่งหมายเพื่อชูเชื้ญหรือบังคับรัฐบาลไทย รัฐบาลต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ ให้กระทำหรือไม่กระทำการใดอันจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือเพื่อสร้างความปั่นป่วนโดยให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน ผู้ที่กระทำความผิดฐานก่อการร้าย ต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สามปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หกหมื่นบาทถึงหนึ่งล้านบาทการกระทำในการเดินขบวน ชุมนุม ประท้วง ไต่แย้ง หรือเคลื่อนไหวกเพื่อเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลือหรือให้ได้รับความเป็นธรรมอันเป็นการใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ไม่เป็นการกระทำความผิดฐานก่อการร้าย

๖) มาตรา ๒๑๐ ผู้ใดสมคบกันตั้งแต่ห้าคนขึ้นไป เพื่อกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่บัญญัติไว้ในภาค ๒ นี้ และความผิดนั้นมีกำหนดโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป ผู้ที่กระทำความผิดฐานเป็นซ่องโจร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับถ้าเป็นการสมคบเพื่อกระทำความผิดที่มีระวางโทษถึงประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตหรือจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปี ถึงสิบปีและปรับตั้งแต่สี่พันบาทถึงสองหมื่นบาท

๗) มาตรา ๒๑๕ ผู้ใดมั่วสุมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ใช้กำลังประทุษร้าย ชูเชื้ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายหรือ กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เกิดการวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับถ้าผู้กระทำความผิดคนหนึ่งคนใดมีอาวุธ บรรดาผู้ที่กระทำความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือ

ทั้งจำทั้งปรับถ้าผู้กระทำความผิดเป็นหัวหน้าหรือเป็นผู้มีหน้าที่สั่งการ ในการกระทำความผิดนั้นต้อง
ระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๘) มาตรา ๒๑๖ เมื่อเจ้าพนักงานสั่งผู้ที่มีวสุมเพื่อกระทำความผิด ตามมาตรา ๒๑๕ ให้
เลิกไปผู้ใดไม่เลิก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๙) มาตรา ๒๓๑ ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใดๆ ให้ประกาศการ พ่น สัญญาณ หรือสิ่งอื่นใด
ซึ่งจัดไว้เป็นสัญญาณเพื่อความปลอดภัยในการจราจรทางบก การเดินเรือ หรือการเดินอากาศ อยู่ใน
ลักษณะอันน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่การจราจรทางบก การเดินเรือ หรือการเดินอากาศ ต้อง
ระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่หนึ่งพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท

๑๐) มาตรา ๒๓๔ ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใดๆ แก่สิ่งที่ใช้ในการผลิตในการส่งพลังงาน
ไฟฟ้าหรือในการส่งน้ำ จนเป็นเหตุให้ประชาชนขาดความสะดวกหรือน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่
ประชาชน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๑๑) มาตรา ๓๕๘ ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่ง
ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน ต้องระวาง
โทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

๒.๕.๖ พ.ร.บ.จราจรทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒^{๒๗}

๑) มาตรา ๑๐๘ ห้ามมิให้ผู้ใดเดินแถว เดินขบวนแห่หรือเดินเป็นขบวนใดๆ ในลักษณะที่
เป็นการกีดขวางการจราจร เว้นแต่

๑. เป็นแถวทหารหรือตำรวจ ที่มีผู้ควบคุมตามระเบียบแบบแผน

๒. แถวหรือขบวนแห่หรือขบวนใดๆ ที่เจ้าพนักงานจราจรได้อนุญาตและปฏิบัติตาม
เงื่อนไขที่เจ้าพนักงานจราจรกำหนด

๒) มาตรา ๑๑๔ ห้ามมิให้ผู้ใดวาง ตั้ง ยื่น หรือแขวนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือกระทำความ

ประการใด ๆ ในลักษณะที่เป็นการกีดขวางการจราจร เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือ
จากเจ้าพนักงานจราจร แต่เจ้าพนักงานจราจร จะอนุญาตได้ต่อเมื่อมีเหตุอันจำเป็น และเป็นการ
ชั่วคราวเท่านั้นผู้ฝ่าฝืนบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง นอกจากจะมีความผิดตามมาตรา ๑๔๘ แล้ว
เจ้าพนักงานจราจรมีอำนาจสั่งให้ผู้ฝ่าฝืนรื้อถอนหรือเคลื่อนย้าย สิ่งกีดขวางดังกล่าวได้ ถ้าไม่ยอมรื้อ
ถอนหรือเคลื่อนย้าย ให้เจ้าพนักงานจราจรมีอำนาจรื้อถอนหรือเคลื่อนย้ายได้

^{๒๗} พระราชบัญญัติ การจราจร ๒๕๕๒, ลักษณะที่ ๑๓ การเดินเท้า.

๓) มาตรา ๑๒๘ ห้ามมิให้ผู้ใดวาง เทหรือทิ้งเศษแก้ว ตะปู ลวด น้ำมันหล่อลื่น กระป๋อง หรือสิ่งอื่นใด หรือกระทำด้วยประการใดๆ บนทาง อันอาจทำให้เกิดอันตรายหรือเสียหายแก่ ยานพาหนะ หรือบุคคล หรือเป็นการกีดขวางการจราจร

๔) มาตรา ๑๔๘ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามฯลฯ มาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๑๔ วรรคหนึ่งต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

๕) มาตรา ๑๕๒ ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามฯลฯ มาตรา ๑๒๘ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท

๒.๕.๗ พ.ร.บ.ทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕^{๒๘}

๑) มาตรา ๓๘ ห้ามมิให้ผู้ใดติดตั้ง แขนว วาง หรือกองสิ่งใดในเขตทางหลวง ในลักษณะที่ เป็นการกีดขวางหรืออาจเป็นอันตรายแก่ยานพาหนะ หรือในลักษณะที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่ ทางหลวงหรือความไม่สะดวกแก่งานทาง เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากผู้อำนวยการทางหลวง หรือ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงในการอนุญาต ผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่ง ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดก็ได้การอนุญาตตามวรรคหนึ่ง เมื่อมีความจำเป็นแก่งานทางหรือเมื่อปรากฏว่าผู้ได้รับอนุญาตได้กระทำการผิดเงื่อนไขที่กำหนดใน การอนุญาต ผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงจะเพิกถอน เสียก็ได้ในกรณีที่การกระทำตามวรรคหนึ่ง ได้กระทำโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ กำหนด ให้ผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวงมีอำนาจสั่งให้ ผู้กระทำการดังกล่าวรื้อถอน ทำลาย หรือขนย้ายสิ่งที่ติดตั้ง แขนว วางหรือกองอยู่ภายในกำหนดเวลา อันสมควร ถ้าไม่ปฏิบัติตามผู้อำนวยการทางหลวงหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการทางหลวง มีอำนาจรื้อถอน ทำลาย หรือขนย้ายสิ่งที่ติดตั้ง แขนว วาง หรือกองอยู่ โดยผู้นั้นจะเรียกเรื่อง ค่าเสียหายไม่ได้ และต้องเป็นผู้เสียหายค่าใช้จ่ายในการนั้น

๒) มาตรา ๓๙ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการปิดกั้นทางหลวง หรือวางวัตถุที่แหลมหรือมีคม หรือนำสิ่งใดมาขวางหรือวางบนทางหลวง หรือกระทำด้วยประการใดๆ บนทางหลวง ในลักษณะที่ อาจเกิดอันตรายหรือเสียหายแก่ยานพาหนะหรือบุคคล

จะเห็นได้ว่า กฎหมายที่กล่าวมาทั้งหมด มิใช่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมโดยตรง ดังนั้น เมื่อมีการชุมนุมในประเทศไทยเกิดขึ้นบ่อยๆ และพัฒนาวิธีการชุมนุมไปในรูปแบบต่างๆ กัน จึง มีเสียงเรียกร้องให้มีการตรากฎหมายเพื่อใช้กับการชุมนุมโดยเฉพาะเช่นเดียวกับหลายประเทศที่เจริญ

^{๒๘} พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕, ส่วนที่ ๒ การควบคุมการรักษา การขยาย และสงวนเขต ทางหลวง.

แล้ว ได้แก่ สหรัฐอเมริกา, เยอรมัน, เกาหลี, จีน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การประชุมเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ หากจะมีการจำกัดเสรีภาพ ดังกล่าวนี้อาจจำเป็นต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในกรณีการประชุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสะดวกของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ อีกทั้งเป็นการป้องกันความเดือดร้อนหรือความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อำนาจความสะดวกแก่ผู้ชุมนุมเรียกร้องไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและรวดเร็ว

๒.๖ แผนผังกระบวนการขั้นตอนตาม ร่าง พ.ร.บ.ชุมนุมสาธารณะ (ร่าง คณะทำงาน ตร.)

ในการนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เสนอร่างกฎหมายดังกล่าวด้วย ดังนั้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงได้จัดทำร่าง พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ^{๒๙} เพื่อเสนอตามขั้นตอน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

“การประชุมสาธารณะ” หมายความว่า การที่กลุ่มคนตั้งแต่สิบคนขึ้นไปมาชุมนุมร่วมกัน เพื่อใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

ผู้จัดให้มีการชุมนุมสาธารณะมีหนังสือแจ้งต่อเจ้าพนักงานในท้องที่นั้นทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าห้าวัน (ร่างมาตรา ๕)

เจ้าพนักงานมีอำนาจ ดังต่อไปนี้ (ร่างมาตรา ๙)

(๑) กำหนดสถานที่อันเหมาะสมสำหรับการชุมนุมสาธารณะ

(๒) กรณีจะเกิดความไม่สงบ ให้มีอำนาจกำหนดวัน เวลา และสถานที่สำหรับการชุมนุมสาธารณะ

(๓) ประกาศแนวเขตห้ามเข้า และเครื่องหมายเพื่อความปลอดภัยในการชุมนุมสาธารณะ โดยลักษณะรูปแบบของเครื่องหมาย ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(๔) ประกาศเตือนผู้ชุมนุมเพื่อมิให้กระทำความผิดกฎหมาย

(๕) สั่งให้ยุติการชุมนุม กรณีมีแนวโน้มว่าจะเกิดความรุนแรงหรือกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ

ผู้จัดให้มีการชุมนุมสาธารณะ ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังต่อไปนี้ (ร่างมาตรา ๘)

(๑) ต้องไม่มีการดูหมิ่น หมิ่นประมาทใส่ความผู้อื่น หรือก่อให้เกิดความรุนแรง

^{๒๙}(ร่าง)พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ (ฉบับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ), บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ (๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘).

(๒) ต้องไม่กระทำการใดๆ ในทางที่เป็นการกีดขวาง หรือปิดการจราจร
 (๓) ไม่ใช่คำพูดในลักษณะเป็นการขี้นา หรือยั่วยุ ให้เกิดการกระทำอันผิดกฎหมาย
 (๔) ไม่ยั่วยุกระทำให้เกิดการละเมิดสิทธิตามกฎหมายของผู้อื่น
 (๕) ไม่ปิดล้อมศาล รัฐสภา สถานที่ราชการ อันเป็นการขัดขวางต่อการอำนวยความสะดวก
 ยุติธรรม และการบริหารราชการแผ่นดิน

(๖) ไม่ใช่ถ้อยคำหยาบคาย

ในกรณีที่น่าจะมีการกระทำอันเกิดความเสียหายต่อชีวิต และทรัพย์สินของผู้ชุมนุม บุคคล
 อื่น หรือรัฐ ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนด เพื่อยับยั้งและใช้มาตรการ
 ป้องกันเพื่อมิให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้ชุมนุม บุคคลอื่น หรือรัฐได้การกระทำ
 ของเจ้าพนักงานตามวรรคหนึ่ง หากเป็นการกระทำเพื่อป้องกันหรือจำเป็น ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่
 เหตุ การกระทำนั้นไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย

ขั้นตอนการยับยั้งการกระทำอันน่าจะเกิดความเสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตาม
 หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (ร่างมาตรา ๑๐)

เจ้าพนักงาน หมายความว่า พนักงานฝ่ายปกครองหรือข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรซึ่ง
 นรม.แต่งตั้ง

ฝ่าฝืนมาตรา ๘ หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเจ้าพนักงานตามมาตรา ๙ ต้องระวางโทษปรับไม่
 เกินสองพันบาท ในกรณีที่มีกฎหมายอื่นกำหนดอัตราโทษไว้แล้วให้ได้รับโทษตามกฎหมายนั้น (ร่าง
 มาตรา ๑๒)

ผู้ใดซึ่งมิใช่เจ้าพนักงาน หรือผู้ซึ่งต้องช่วยเหลือเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่
 กระทำกัยันตรายต่อผู้ชุมนุม ที่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา ๖ ต้องระวางโทษเป็นสองเท่าของโทษ
 ที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น (ร่างมาตรา ๑๑)

การชุมนุมสาธารณะซึ่งเป็นไปโดยสงบและปราศจากอาวุธ ย่อมได้รับความคุ้มครองตาม
 กฎหมาย (ร่างมาตรา ๖)

การชุมนุมสาธารณะในที่สาธารณะ ให้เจ้าพนักงานส่งเสริม คุ้มครอง โดยจัดให้มีการรักษา
 ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และความสะดวก หากมีความจำเป็นจะต้องใช้อาคาร
 สถานที่ หรือด้านอื่นๆ ให้เจ้าพนักงานแจ้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ (ร่างมาตรา ๗)

การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชนและปราบปรามการจลาจล

๑. การดำเนินการขั้นต้นในการควบคุมฝูงชนและปราบปรามการจลาจลนั้นมักจะ
 ไม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เฉียบพลัน มีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๑ มีข้อขัดแย้งที่ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขให้ลุล่วงเรียบร้อยไปได้ในทันที กลุ่มคนที่รู้สึกตัวว่าเสียเปรียบ ไม่ได้รับความเป็นธรรม อาจารย์รวมตัวกันเป็นกลุ่มคนตั้งข้อเรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ

๑.๒ การเรียกร้องของกลุ่มคนดังกล่าว อาจมีคนเห็นด้วยจำนวนมาก ซึ่งเหตุผลในการเห็นด้วยอาจจะเห็นเพราะตนเองมีประโยชน์เกี่ยวข้องด้วย หรือการปลุกระดมจนมีความเห็นคล้อยตาม ก็ได้เมื่อคนที่เห็นด้วยจำนวนมากเข้ามารวมตัวกับกลุ่มคนที่เรียกร้องทำให้เพิ่มจำนวนมากขึ้น เรียกคนจำนวนมากนี้ว่า “ฝูงชน”

๑.๓ จัดให้มีเจ้าหน้าที่รับข่าว ทำหน้าที่ประมวลข่าวสารเสนอผู้บังคับบัญชา โดยเฉพาะในข่าวเหตุจลาจล เช่น ข่าวลือ ข่าวที่ได้รับมาจากสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น เมื่อมีข่าวประมวลได้ว่าน่าจะเกิดรวมตัวของฝูงชนก่อนการจลาจล เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการสืบสวน จากข้อมูลที่ควรศึกษาโดยวัตถุประสงค์ในการสืบสวนกระทำเพื่อให้เกิดผลดังนี้

๑) เข้าดำเนินการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งของฝูงชนให้สำเร็จลุล่วง ให้ฝูงชนสลายตัวก่อนจะรวมตัวกันเป็นจำนวนมาก

๒) เพื่อให้ฝูงชนที่รวมตัวกันรู้ตัวว่าการกระทำของเขานั้นอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ตลอดเวลา เพื่อให้ฝูงชนนั้นจะได้ไม่กระทำผิดกฎหมาย

๓) ถ้าไม่สามารถช่วยดำเนินการตามข้อ ๑ ได้จะเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการสืบสวนใช้วางแผนปราบจลาจลต่อไป

๒. ชนิดของฝูงชน จะต้องสืบสวนให้ทราบว่า การชุมนุมเป็นของฝูงชนกลุ่มใด ถ้าเป็นชนชั้นแรงงานคาดว่าจะมีความรุนแรง การเจรจาด้วยเหตุผลอาจไม่ได้รับการยอมรับ ดังนั้นแนวทางการสลายฝูงชนน่าจะทำได้โดยหาข้อตกลงให้หัวหน้าของเขายอมรับ แต่ถ้าฝูงชนเป็นปัญญาชนในกลุ่มของเขาอาจกระทำการไม่รุนแรง แต่กลุ่มคนพวกนี้มีความสามารถสูงในการใช้ศิลปะพูดจูงใจให้คนอื่นคล้อยตาม การสลายฝูงชนนั้นอาจทำได้โดยใช้เจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถในการพูดซึ่งต้องมีข้อมูลเหตุผลมาหักล้างทำลายความน่าเชื่อถือของผู้ปลุกระดม หรือกำลังเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์สกัดกั้นไม่ให้ฝูงชนมารวมตัวกัน ณ ที่ปลุกระดม

๓. จำนวนของฝูงชนที่จะเข้าร่วมก่อความวุ่นวาย ในขณะที่ทำการสืบสวนนี้ยังไม่มีฝูงชนรวมตัวกันจริงๆ ฉะนั้นการศึกษาในข้อนี้ จึงเป็นการประมาณจากข้อมูลอื่น ๆ เช่น สาเหตุที่ประชาชนทั่วไปเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่ ซึ่งในการแก้ปัญหาจำนวนของฝูงชนนั้นถ้าปรากฏว่าสาเหตุที่ฝูงชนไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งเขาไม่สามารถแก้ไขโดยอื่นได้ น่าเชื่อว่าฝูงชนคงจะรวมตัวกันมาก โดยเจ้าหน้าที่ไม่สามารถยับยั้งได้ แต่ก็อาจร้องขอหรือแทรกตัวเข้าไปในฝูงชนกลุ่มย่อยค่อยชักนำไม่ให้กระทำผิดกฎหมายได้

๔. หัวหน้า การสืบสวนหาตัวหัวหน้านั้นเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง เพราะหัวหน้าบางคนนั้นอาจปรากฏตัวอย่างเปิดเผยให้รู้ทั่วกันว่าเป็นหัวหน้า แต่บางครั้งตัวหัวหน้าอาจเป็นนายทุนซุกใญ่อยู่เบื้องหลัง ตัวหัวหน้านั้นสำคัญมาก เพราะบางครั้งเมื่อตัดหัวหน้าออกไปจะทำให้ฝูงชนขาดการส่งกำลังบำรุงอาจเลิกการชุมนุมก็ได้ และบางครั้งหัวหน้าอาจเป็นผู้ที่ประชาชนให้เชื่อถือมาก ถ้าหัวหน้าดังกล่าวนี้แสดงตนประชาชนที่ให้ความเชื่อถือก็จะมารวมตัวจำนวนมาก วิธีปฏิบัติในการสลายฝูงชนเมื่อรู้ตัวหัวหน้าแล้วเจ้าหน้าที่อาจจับกุมเมื่อหัวหน้ากระทำความผิดกฎหมายเพื่อตัดโอกาสในการปลุกระดมต่อ หรือส่งเจ้าหน้าที่ติดตามความเคลื่อนไหวของฝูงชนที่ก่อความวุ่นวาย การติดตามความเคลื่อนไหวโดยเปิดเผยของเจ้าหน้าที่จะทำให้หัวหน้าหวาดเกรงกลัวถูกจับไม่กล้ากระทำอะไรมากอาจต้องล้มเลิกแผนการปลุกระดมก็ได้

๕. ความประพฤติของฝูงชนที่ก่อความวุ่นวาย ในการรวมตัวของฝูงชนนั้น บางครั้งอาจต้องการแค่เรียกร้องให้แก้ไขสิ่งที่เขาได้รับความเดือดร้อนอยู่ ไม่ประสงค์จะก่อความวุ่นวาย ซึ่งกรณีฝูงชนจะรวมตัวกันโดยสงบ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เพียงแต่รักษาความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่บางครั้งผู้นำฝูงชนมีความประสงค์ให้เกิดความวุ่นวาย เพื่อประโยชน์อื่น ปลุกระดมยั่วยุให้ฝูงชนเกิดโกรธแค้นบ้าง หรืออาจไม่มีความประสงค์ถึงขั้นจะก่อเหตุวุ่นวายเพื่อเพียงต้องการให้ฝูงชนรวมตัวกันอยู่ต่อไปก็อาจเลี้ยงสุรา หรือของมีเงินเมมา เมื่อฝูงชนมีเมมาควบคุมสติไม่ได้ก็จะก่อเหตุรุนแรงขึ้นได้ ฉะนั้น การสืบสวนในเรื่องนี้ว่ามีแนวโน้มว่าฝูงชนจะก่อเหตุรุนแรงจะต้องเตรียมการกำลังเครื่องมือและยุทธวิธีที่จะรับมือกับฝูงชนที่ก่อเหตุ

๖. ความรู้สึกของประชาชนทั่วไปที่มีต่อฝูงชนที่ก่อความไม่สงบ ดังที่ได้กล่าวแต่แรกแล้วว่าในการสืบสวนนั้นยังไม่เหตุฝูงชนรวมตัวกันจริงๆ ดังนั้นการสืบสวนในเรื่องนี้ที่ต้องคาดการณ์จากเหตุผล แต่อาจใช้วิธีสืบสวนอย่างจากกลุ่มคนหลายอาชีพ หรือจากสื่อมวลชนที่ออกข่าวว่าเห็นด้วยหรือไม่กับการรวมตัวของฝูงชน เพราะส่วนใหญ่ประชาชนทั่วไปให้ความเชื่อถือกับการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับการคาดการณ์ความรู้สึกของประชาชนก็คือสาเหตุ เพราะถ้าสาเหตุเป็นเรื่องของผลประโยชน์คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือเป็นเรื่องในวงจำกัดประชาชนทั่วไปมักไม่ให้ความสนใจและมองว่าการรวมตัวของฝูงชนเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเรื่องนั้นเป็นสาเหตุที่กระทบกระเทือนต่อคนส่วนใหญ่ ประชาชนก็จะมองว่าเป็นเรื่องสมควรที่มีการรวมตัวและอาจเข้าร่วมสนับสนุนด้วยความรู้สึกของประชาชนทั่วไปว่าเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับฝูงชนนี้มีความสำคัญมาก เพราะถ้าประชาชนทั่วไปเห็นด้วยกับฝูงชน แต่เจ้าหน้าที่เข้าดำเนินการปราบปรามฝูงชนอย่างเฉียบขาดก็อาจทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าร่วมกับฝูงชนต่อต้านเจ้าหน้าที่

๗. สถานที่ที่จะมีการก่อความวุ่นวาย แบ่งสถานที่ที่จะต้องศึกษาออกเป็น ๓ สถานที่คือ

๑) สถานที่รวมตัวจะต้องศึกษาและจัดทำแผนที่ แบ่งสถานที่ที่จะต้องรวมตัวซึ่งอาจปิดกั้นเส้นทางไม่ให้ฝูงชนมารวมตัวกัน

๒) สถานที่ที่เป็นเส้นทางผู้ชน เมื่อผู้ชนมารวมตัวกันอาจเดินทางไปยังเป้าหมาย การเดินทางไปในเส้นทางที่จะผ่านต้องศึกษาว่าเป็นเส้นทางอันตราย ซึ่งอาจจำเป็นต้องปิดกั้นเส้นทางอันตราย ให้ผู้ชนอ้อมไปยังเป้าหมายโดยไม่ให้ผ่านเส้นทางอันตราย

๓) สถานที่เป้าหมาย คือ จุดหมายที่ผู้ชนจะเดินทางไปหาต้องศึกษาว่ามีจุดอ่อนในการเข้าโจมตีที่ใดบ้าง ในกรณีจำเป็นอาจต้องเคลื่อนย้ายวัตถุอันตราย หรือทรัพย์สินที่มีค่าออกจากสถานที่เป้าหมาย

๒.๖.๑ การวางแผนปราบปรามจลาจล

ดังได้กล่าวแต่แรกว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ผู้ชนก่อความวุ่นวาย เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการสืบสวนข้อเท็จจริงระหว่างที่สืบสวนอยู่ ก็ต้องดำเนินการสลายผู้ชนควบคู่ไปด้วย แต่ถ้าเกินความสามารถไม่อาจสลายผู้ชนได้ ให้รวบรวมข้อมูลที่สืบสวนทั้งหมดส่งให้กองอำนวยการวางแผนปราบปรามจลาจลต่อไป

๒.๖.๒ การสั่งการในการควบคุมผู้ชน

การสั่งการในการควบคุมผู้ชนนั้นจำเป็นต้องวางวิธีการไว้หลายๆ วิธี เพื่อป้องกันเหตุขัดข้องในการออกคำสั่งให้ปฏิบัติการ เพราะในการควบคุมผู้ชนนั้นมีความวุ่นวายมากกว่าการปฏิบัติการอื่น ๆ มีผู้ออกคำสั่งในคราวเดียวกันหลายๆ คน แต่ต่างคำสั่งกัน และเจ้าหน้าที่ที่จะรับคำสั่งก็กำลังวุ่นวายในการปฏิบัติหน้าที่อยู่อาจจะรับคำสั่งได้ไม่สะดวก ซึ่งทำให้การสื่อสารคำสั่งเป็นไปด้วยความยากลำบากกว่าการสั่งการในลักษณะอื่นๆ

๑. การสั่งการโดยใช้คำพูด เป็นคำสั่งที่จะต้องใช้อย่างเหมาะสมจะให้ได้ ทั้งนี้ เป็นการสั่งการที่เข้าใจง่ายและไม่ค่อยผิดพลาด และจำเป็นจะต้องใช้ในระหว่างการฝึกเพื่อให้เข้าใจง่าย แต่ถ้าระยะระหว่างผู้สั่งการกับผู้รับคำสั่งไกลเกินไปก็จะใช้ไม่ได้ผล หรือระยะใกล้แต่มีเสียงรบกวนก็อาจจะทำให้ผู้รับคำสั่งสับสนได้

๒. สัญญาณมือ ในระหว่างการปฏิบัติการในควบคุมผู้ชนนั้นเสียงของผู้ชนจากการตะโกน หรือเสียงร้องเพลงเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ จะทำให้การใช้คำสั่งทางคำพูดยุ่งยาก จึงจำเป็นต้องมีสัญญาณมือไว้ เมื่อไม่สามารถใช้คำสั่งวาจาได้ก็จะได้ออกคำสั่งทางสัญญาณมือแทน

๓. สัญญาณนกหวีด การใช้สัญญาณมือก็มีข้อเสียเช่นเดียวกัน คือ จะใช้ไม่ได้เลยเมื่อผู้ออกคำสั่งไม่สามารถมองเห็น หรือไม่ได้มองผู้รับคำสั่งอยู่ ฉะนั้นผู้ควบคุมกำลังจึงควรมีนกหวีดไว้เพื่อเรียกให้ผู้รับคำสั่งหันกลับมารับคำสั่งซึ่งอาจเป็นสัญญาณมือหรืออื่น ๆ

กฎการใช้กำลังควบคุมฝูงชนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ต.ต.วัฒนา สักกวัตร^{๓๐}
กล่าวไว้ว่า

๑. กฎพื้นฐานเบื้องต้น

๑.๑ กฎการใช้กำลังนี้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ได้กำหนดขึ้นในการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน เพื่อควบคุมการใช้กำลังดังกล่าวให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย

๒.๒ กฎการใช้กำลังนี้เป็นแนวทางการใช้อุปกรณ์ควบคุมฝูงชนต่อสถานการณ์ที่มีการชุมนุมเรียกร้องเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กำลังตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ เพื่อบรรลุภารกิจและเป็นการประกันว่าการใช้กำลังดังกล่าวได้มีการควบคุมการใช้กำลังได้อย่างเหมาะสม

๓.๓ ผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจตามกฎการใช้กำลังนี้ให้เป็นไปตามหลักของความจำเป็น อย่างสมเหตุสมผลและอยู่ภายใต้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๔.๔ ผู้บังคับบัญชาทุกระดับ มีหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎการใช้กำลังนี้แก่ผู้บังคับบัญชาของตน นอกจากนี้กำลังพลที่จะปฏิบัติหน้าที่ในภารกิจนี้ ต้องได้รับการฝึกฝนให้มีขีดความสามารถเพียงพอที่จะใช้กำลังและอุปกรณ์ควบคุมฝูงชน เพื่อบรรลุภารกิจดังกล่าว

๕.๕ ไม่ว่าจะกฎการใช้กำลังนี้จะได้กำหนดไว้อย่างไร ผู้บังคับหน่วยทุกระดับชั้นและเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกนายพึงระลึกไว้เสมอว่ากฎการใช้กำลังจะไม่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้กำลังพลสูญเสียสิทธิในการป้องกันตนเอง

๒. ความมุ่งหมาย

๒.๑ เพื่อเป็นแนวทางการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในภารกิจการควบคุมฝูงชน ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการป้องกันตนเองและการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบหมายภายใต้กรอบของกฎหมายและนโยบายของทางราชการ

๒.๒ เพื่อให้การปฏิบัติการในภารกิจการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจในการควบคุมฝูงชนเป็นไปด้วยความเหมาะสมกับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยไม่ทำให้เสียภาพพจน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

^{๓๐}ผู้ช่วยผู้บัญชาการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

๒.๓ เพื่อป้องกันการใช้กำลังหรือการปฏิบัติที่เกินกว่าเหตุและป้องกันหรือหลีกเลี่ยงการสูญเสียที่จะเกิดแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ

๒.๔ เพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของพลเรือนและเจ้าหน้าที่ตำรวจ อันเนื่องมาจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

๓. ขอบเขต

กฎการใช้กำลังนี้ใช้บังคับในสถานการณ์ที่มีความจำเป็นต้องใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในการควบคุมฝูงชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย

๔. การใช้กำลัง

๔.๑ ใช้กำลังตามความจำเป็นของสถานการณ์ ให้ใช้กำลังน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นเพื่อบรรลุภารกิจ

๔.๒ ก่อนการใช้กำลังให้มีการเจรจาและแจ้งเตือนก่อน ทั้งนี้ให้ใช้วิธีการเตือนตามความเหมาะสมกับระดับของการใช้กำลังตามสถานการณ์

๔.๓ การใช้กำลังเพื่อบังคับให้ผู้ชุมนุมหรือบุคคลอื่นๆ ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่หรือการใช้กำลังในกรณีที่มีการฝ่าฝืนคำสั่ง เช่น การใช้กำลังเพื่อตรวจค้น จับกุม ให้ใช้กำลังได้ตามแนวทางดังนี้

๔.๓.๑ เตือนด้วยวาจาว่าการฝ่าฝืนดังกล่าวผิดกฎหมายให้หยุดการกระทำ หากไม่หยุดให้แสดงท่าทางพร้อมใช้กำลัง

๔.๓.๒ หากยังคงฝ่าฝืนให้ใช้กำลังเพื่อกักตัวหรือทำการจับกุมได้ แต่ทั้งนี้ระดับของกำลังที่ใช้ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

๔.๓.๓ การปฏิบัติต่อผู้หญิง เด็ก และคนชรา จะต้องเพิ่มความระมัดระวังและปฏิบัติให้มีความเหมาะสมกับสถานภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนที่ไม่ทำให้เสียภาพพจน์ในการปฏิบัติ

๔.๔ การสั่งใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าสลายฝูงชนให้อยู่ในอำนาจของผู้บังคับบัญชา ในพื้นที่ที่ได้รับคำสั่งให้รับผิดชอบในการควบคุมฝูงชน

๔.๕ การใช้กำลังป้องกันตนเองหรือทรัพย์สินของทางราชการ ป้องกันการกระทำ ความผิดซึ่งหน้า หรือปกป้องชีวิตผู้อื่นจากภัยอันตรายที่ใกล้จะถึงสามารถกระทำได้ตามความจำเป็นแต่ต้องพอสมควรแก่เหตุ

๕. การใช้อาวุธ ให้ถือปฏิบัติตามแนวทางดังนี้

๕.๑ ใช้อาวุธเฉพาะในสถานการณ์วิกฤติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยใช้ตามความจำเป็นได้สัดส่วนและเหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อให้บรรลุภารกิจหรือป้องกันตนเองหรือกลุ่มบุคคล หรือทรัพย์สินอันทรงคุณค่าของทางราชการ

๕.๒ ต้องเตือนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวก่อนว่าจะใช้กำลังเข้าสลายฝูงชน

๕.๓ การใช้กระบอก ให้ใช้ในกรณีผลักดันกลุ่มคนออกจากพื้นที่โดยให้ปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้

๕.๓.๑ เมื่อจำเป็นต้องใช้กระบอก ต้องเตือนก่อนเว้นแต่สถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย

๕.๓.๒ ให้ใช้เท่าที่จำเป็นเพื่อการบรรลุภารกิจ หากจำเป็นให้ทำการตี แต่ต้องไม่ตีที่บริเวณอวัยวะสำคัญซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือทำให้พิการ

๕.๔ การยิงกระสุนยาง ให้ทำการยิงต่อเป้าหมายที่กระทำการหรือมีท่าทีคุกคามต่อชีวิตฝ่ายเรา รวมทั้งต้องมีการกำหนดเป้าหมายโดยชัดเจน ไม่ยิงโดยไม่แยกแยะหรือไม่เลือกเป้าหมาย ไม่ใช้การยิงอัตโนมัติ จะต้องเล็งยิงให้กระสุนยางกระทบส่วนล่างของร่างกายของผู้ที่เป็นเป้าหมายและไม่ควรทำการยิงในระยะใกล้กว่า ๒๐ เมตร เว้นแต่มีภัยคุกคามอย่างร้ายแรงและทันทีต่อชีวิตซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยจะต้องใช้กระสุนยางให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น

๕.๕ การใช้น้ำฉีด ให้ใช้ในกรณีการสลายฝูงชน โดยใช้แรงดันน้ำเท่าที่จำเป็นในการสลายฝูงชน และระมัดระวังอย่าฉีดน้ำไปยังบริเวณอวัยวะที่บอบบาง เช่น ดวงตา เป็นต้น

๕.๖ การใช้สารควบคุมการจลาจลในการสลายฝูงชน สามารถกระทำได้แต่ต้องมีการเตือนก่อนการใช้และให้ใช้ในระดัความเข้มข้นที่เหมาะสม หลีกเลี่ยงการใช้สารดังกล่าวในบริเวณที่คับแคบที่ไม่มีอากาศถ่ายเท โดยการสั่งใช้สารเคมีดังกล่าวอยู่ในอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่ได้รับคำสั่งให้รับผิดชอบในการควบคุมฝูงชน หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

๕.๗ การใช้แก๊สน้ำตาให้ระมัดระวังในการใช้ดังนี้

๕.๗.๑ ระยะขว่างต่ำสุด ต้องไม่ใกล้กว่า ๒๕ เมตร

๕.๗.๒ มุมการขว่าง หลีกเลี่ยงการขว่างไปโดนตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

๕.๗.๓ ระมัดระวังอันตรายที่จะเกิดขึ้น แก่กลุ่มคนที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภารกิจจลาจล

๕.๘ ห้ามใช้อาวุธที่มีอำนาจการทำลายสูง เช่น เครื่องยิงลูกระเบิด เอ็ม. ๗๙ ในการยิงลูกระเบิดสังหาร ระเบิดเพลิง อาวุธปืนกล ในภารกิจควบคุมฝูงชน

๖. **มาตรการเสริม** การกำหนดมาตรการเสริมตามกฎหมายการใช้กำลังนี้ ให้เป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่ได้รับคำสั่งหรือมอบอำนาจให้รับผิดชอบในการควบคุมฝูงชน

๗. **แนวทางการปฏิบัติหลังการใช้กำลัง** เมื่อสถานการณ์คลี่คลายแล้วจะต้องดำเนินการดังนี้

๗.๑ การช่วยเหลือทางการแพทย์ ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บทั้งหมดต้องได้รับการปฐมพยาบาลและรีบส่งไปรับการรักษาพยาบาลตามความจำเป็น

๗.๒ การบันทึกและการรายงาน หน่วยจะต้องบันทึกรายละเอียดของเหตุการณ์ทั้งหมดและรายงานตามสายการบังคับบัญชาโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับวัน เวลา และสถานที่เกิดเหตุ หน่วยและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เหตุการณ์/สาเหตุที่นำไปสู่การใช้กำลัง/อาวุธ อาวุธและอุปกรณ์ที่ใช้ ระบุจำนวนผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต ตลอดจนความเสียหาย (ถ้ามี) ผลที่ปรากฏของการใช้กำลัง/อาวุธ แผนผังของเหตุการณ์ รวมทั้งเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่เห็นว่าควรรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ (ถ้ามี)

๗.๓ การปฏิบัติต่อพื้นที่เกิดเหตุ ให้ปิดกั้นบริเวณพื้นที่ ที่เกิดเหตุการณ์และส่งมอบต่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่เพื่อเก็บรวบรวมพยานหลักฐานสำหรับใช้ดำเนินการทางกฎหมายต่อไป

๗.๔ การเคลื่อนย้ายผู้ถูกกักตัวหรือผู้ถูกจับกุม ต้องกระทำด้วยความระมัดระวังโดยถือปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรมและคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน การใช้เครื่องพันธนาการให้ใช้ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสมกับสถานการณ์

หลังจากได้มีการร่างพระราชบัญญัติขึ้นมา ได้มีนักวิชาการกลุ่มตั้งกลุ่มเสวนา เพื่อวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่างๆ “**เสรีภาพในการชุมนุม**”^{๑๐} เป็นเสรีภาพประการหนึ่งในหลายๆ ประการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติ โดยได้ให้การรับรองไว้ในมาตรา ๖๓ วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ” นอกจากนี้ ยังได้ให้การรับรองไว้ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR) ข้อ ๒๑ ที่บัญญัติว่า “สิทธิในการชุมนุมโดยสงบย่อมได้รับการรับรอง การจำกัดการใช้สิทธินี้จะกระทำมิได้ นอกจากจะกำหนดโดยกฎหมายและเพียงพอที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติ หรือความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชนหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น” ซึ่งประเทศไทยได้เป็นหนึ่งในภาคีของกติกาดังกล่าวด้วยประการใดก็ตาม ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น จะพบว่า การใช้เสรีภาพในการชุมนุมของประชาชนชาวไทยนั้นยังมีปัญหา ความสับสนหรือยังมีความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของหลักการที่ถูกต้องอยู่หลายประการด้วยกัน

^{๑๐}เสรีภาพในการชุมนุม : ประเทศไทยจะได้อะไรจาก พ.ร.บ, การชุมนุมสาธารณะ.

เช่น ปัญหาขอบเขตในการใช้เสรีภาพปัญหาการละเมิดสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชนของผู้อื่น ตลอดจนปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ ฯลฯ เป็นต้น จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของแนวความคิดในการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารเพื่อควบคุมการชุมนุมสาธารณะให้อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ ได้มีการเริ่มขึ้นครั้งแรกในสมัยสมัชชานิติบัญญัติแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๐) จนถึงสภาผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบัน(พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน) โดยขณะนั้นร่างพระราชบัญญัติการชุมนุมในที่สาธารณะ พ.ศ. อยู่ในระหว่างขั้นตอนการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

อาจารย์ธีระ สุธีวรานุ อธิการ์ประจำคณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กล่าวถึงภาพรวมของเสรีภาพในการชุมนุมที่ได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐^{๓๒} ว่า เสรีภาพในการชุมนุมตามที่ได้รับการรับรองดังกล่าวนี้มีใช้เสรีภาพที่สมบูรณ์ ดังนั้นจึงอาจมีข้อจำกัดหรืออาจมีข้อห้ามในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วย กล่าวคือ เสรีภาพในการชุมนุมต้องใช้โดยสงบปราศจากอาวุธ ไม่มีลักษณะเป็นการรบกวนสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่เป็นที่ปฏิบัติต่อรัฐธรรมนูญตลอดจนไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย

พลตำรวจเอก วันชัย ศรีนวลนัต ที่ปรึกษา (สบ. ๑๐) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และผู้ได้รับการสรรหาเป็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมของสังคมไทยในปัจจุบันว่า เสรีภาพในการชุมนุมเป็นสิ่งที่คู่กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หากสังคมใดขาดเสรีภาพในการชุมนุม ย่อมถือไม่ได้ว่าสังคมนั้นปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพในการชุมนุมยังเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติหลักการไว้ในมาตรา ๔ โดยบัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

สำหรับกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมในที่สาธารณะของต่างประเทศนั้นจะมีลักษณะการใช้บังคับที่ค่อนข้างเคร่งครัด กล่าวคือ มีการใช้ระบบอนุญาต ระบบการแจ้งล่วงหน้ามีมาตรการควบคุมการชุมนุมทั้งก่อนและหลังระหว่างการชุมนุม โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจออกกฎ ระเบียบ หรือ

^{๓๒} **มาตรา ๖๓** บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก.

คำสั่งในระหว่างการชุมนุมได้ หากเห็นว่าการชุมนุมนั้นอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง วุ่นวาย หรือไม่สงบเรียบร้อย รวมทั้งมีอำนาจในการสั่งให้ยุติการชุมนุมได้ด้วย^{๓๓}

นอกจากนี้ เกี่ยวกับเรื่อง “ความสงบ” นั้น สักคมไทยอาจถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการทำความเข้าใจระหว่างเรื่อง “ความสงบ” กับเรื่อง “การที่ไม่ใช้ความรุนแรง” เสียใหม่

ในต่างประเทศนั้นการใช้ความสงบไม่ได้เป็นเพียงแค่การเดินไปอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยเท่านั้นแต่ความสงบมีความหมายมากกว่านั้น ตัวอย่างเช่น ประเทศอังกฤษในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีขบวนการต่อต้านชาวยิว มีการอภิปรายและชุมนุมในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นไปอย่างสงบเรียบร้อยและไม่มีอาวุธ แต่แกนนำหรือผู้ปราศรัยมีการยกมือใช้สัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความรุนแรง ซึ่งศาลตัดสินว่าเป็นการชุมนุมที่ไม่สงบ

ดังนั้น ความสงบไม่เพียงแต่พิจารณาทางด้านกายภาพเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาคำพูด สัญลักษณ์ และท่าทางประกอบด้วย โดยในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ข้อ ๒๐^{๓๔} มีหลักการว่าการสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชังในชาติเผ่าพันธุ์เป็นสิ่งที่ต้องห้าม เพราะฉะนั้น หากการชุมนุมมีแนวโน้มที่อาจนำไปสู่ความวุ่นวาย เจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีอำนาจในการเตือนหรือสั่งให้ยุติก็ได้

เสรีภาพในการชุมนุมที่มีอยู่ในสังคมไทยในขณะนี้ ไม่ได้เป็นเครื่องมือที่ใช้ในสภาวะที่การเมืองเป็นปกติ แต่ถูกใช้เพื่อกดดันให้รัฐบาลชุดใดชุดหนึ่งต้องลาออก ซึ่งสาเหตุที่ทำให้

การใช้เสรีภาพในการชุมนุมเปลี่ยนไปในลักษณะเช่นนี้เพราะว่า การเมืองในปัจจุบันเป็นการต่อสู้ที่มีความรุนแรงและอยู่บนพื้นฐานของการแพ้ชนะ ไม่มีการเสมอหรือประนีประนอมกันแต่ประการใด ทำให้เสรีภาพในการชุมนุมกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองประการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้และได้นำไปสู่ความเสียหายโดยรวมของประเทศอย่างคาดไม่ถึง อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมจะมีผลใช้บังคับแล้ว แต่หากผู้ชุมนุมยังคงละเมิดกฎหมายอยู่การใช้บังคับกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมย่อมไม่อาจที่จะจัดระเบียบการชุมนุมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยขึ้นได้แต่ประการใด

นายสมชาย แสวงการ สมาชิกวุฒิสภาสรรหาภาควิชาชีพ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ร่างพระราชบัญญัติการชุมนุมในที่สาธารณะไม่ผ่านความเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ผ่านมาว่า

^{๓๓} ข้อ ๒๑ สิทธิในการชุมนุมโดยสงบย่อมได้รับการรับรอง การจำกัดการใช้สิทธินี้จะกระทำมิได้นอกจากจะกำหนดโดยกฎหมายและเพียงเท่าที่จำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย เพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติหรือความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย การสาธารณสุข หรือศีลธรรมของประชาชนหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น.

^{๓๔} ข้อ ๒๐ (๑) การโฆษณาชวนเชื่อใด ๆ เพื่อการสงคราม เป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมาย (๒) การสนับสนุนให้เกิดความเกลียดชังในชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา ซึ่งยั่วยุให้เกิดการเลือกปฏิบัติ การเป็นปฏิปักษ์ หรือการใช้ความรุนแรง เป็นสิ่งต้องห้ามตามกฎหมาย.

เนื่องจากในปีที่ผ่านมา ได้มีการชุมนุมของประชาชนที่คัดค้านการบริหารงานของรัฐบาล พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร และร่างกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมก็มีลักษณะเพื่อทำให้การใช้เสรีภาพในการชุมนุมเป็นเรื่องที่สงบเรียบร้อย และราบคาบ โดยมีได้มีวัตถุประสงค์เป็นการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชนแต่ประการใด เช่น คณะกรรมการตามมาตรา ๘^{๓๕} ในเขตกรุงเทพมหานครกำหนดให้ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นประธานกรรมการและประกอบด้วยตำแหน่งอื่นๆ ซึ่งเป็นผู้แทนจากหน่วยงานความมั่นคงทั้งสิ้น ทำให้การขออนุญาตการชุมนุมเป็นไปได้ยาก และร่างกฎหมายฉบับนี้ยังมี ๒ มาตราฐาน กล่าวคือ มาตรา ๖^{๓๖} บัญญัติว่า ภายใต้บังคับมาตรา ๕^{๓๗} มิให้ใช้บังคับแก่การชุมนุมที่ทางราชการเป็นผู้จัดให้ ซึ่งทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการชุมนุมที่สนับสนุนรัฐบาลสามารถจัดได้หรือไม่ แต่การชุมนุมโดยประชาชนจัดไม่ได้ใช้หรือไม่ นอกจากนี้ คณะกรรมการในระดับจังหวัด ได้กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการและอัยการ เป็นองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบของคณะกรรมการทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดยังขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองในด้านสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จึงเห็นควรให้มีประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนอยู่ในคณะกรรมการพิจารณาคำขออนุญาตชุมนุมด้วย ตลอดจนการ

^{๓๕} มาตรา ๘ ให้มีคณะกรรมการพิจารณาคำขออนุญาตชุมนุมในที่สาธารณะทุกจังหวัด ดังต่อไปนี้

(๑) คณะกรรมการพิจารณาคำขออนุญาตชุมนุมในที่สาธารณะในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นประธาน ผู้แทนกระทรวงมหาดไทยเป็นรองประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักข่าวกรองแห่งชาติ ผู้แทนศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการกองทัพไทย ผู้แทนกองบัญชาการตำรวจสันติบาล ผู้บังคับการกองบังคับการตำรวจนครบาล ที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบสถานที่ชุมนุม ผู้บังคับการกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัด พิเศษผู้แทนกรุงเทพมหานครเป็นกรรมการ และผู้บังคับการกองบังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจนครบาล เป็นกรรมการและเลขานุการ

(๒) คณะกรรมการพิจารณาคำขออนุญาตชุมนุมในที่สาธารณะในจังหวัดอื่นๆ ยกเว้นกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเป็นรองประธานกรรมการ นายกองบังคับการบริการส่วนจังหวัด อัยการจังหวัด นายอำเภอที่มีเขตพื้นที่รับผิดชอบสถานที่ชุมนุมเป็นกรรมการ และ ปลัดจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ,

^{๓๖} มาตรา ๖ ภายใต้บังคับตามมาตรา ๕ มิให้ใช้บังคับแก่

- (๑) การชุมนุมที่มีกฎหมายอื่นบัญญัติให้กระทำ
- (๒) การชุมนุมที่ทางราชการเป็นผู้จัด

^{๓๗} มาตรา ๕ ห้ามมิให้ดำเนินการชุมนุมในที่สาธารณะที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการตามมาตรา ๘

- (๑) มีการใช้ช่องทางเดินรถหรือพื้นผิวการจราจร
- (๒) มีการตั้งเวทีปราศรัยในลักษณะกีดขวางการจราจรหรือทางสัญจรของประชาชน
- (๓) มีการใช้เครื่องขยายเสียง เครื่องฉายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือเครื่องมือใด ๆ เพื่อถ่ายทอดการชุมนุม

- (๔) มีการใช้ยานพาหนะ
- (๕) มีการเคลื่อนย้ายสถานที่ชุมนุม

ชุมนุมในต่างจังหวัดของชาวบ้านที่แสดงความเดือดร้อนและต้องการมาชุมนุมที่กรุงเทพมหานครก็เกิดปัญหาว่า เมื่อผ่านจังหวัดหนึ่งก็ต้องขออนุญาตจังหวัดนั้นๆ ด้วย ซึ่งกว่าจะมาถึงย่อมต้องใช้เวลาที่ยาวนาน

สำหรับความจำเป็นที่ต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะนั้น มีความคิดเห็นว่าการกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมในที่สาธารณะควรมีลักษณะเป็นการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการชุมนุม ในขณะที่เดียวกัน หากภาคการเมืองหรือนักการเมืองได้ใช้ประชาชนเพื่อเป็นตัวแทนหรือเป็นเครื่องมือในการช่วงชิงผลประโยชน์ส่วนตนหรือทางการเมืองแล้วควรต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของฝ่ายบริหารหรือภาคการเมืองด้วยเช่นกัน ประเด็นต่อมา หากไม่มีการบังคับใช้กฎหมายหรือไม่มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ผลที่ตามมาคือ ปัญหาการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ใช้อำนาจในการสลายการชุมนุม โดยจากเหตุการณ์การชุมนุมที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ใช้หลักในการสลายการชุมนุมที่ขัดกับหลักสากล กล่าวคือ เริ่มต้นสลายการชุมนุมด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น ใช้แก๊สน้ำตา ระเบิด หรือกระสุนยางยิงเข้าใส่ผู้ชุมนุมเพื่อให้เกิดการบาดเจ็บและสร้างความหวาดกลัวในการที่จะทำการชุมนุมต่อไป โดยไม่ได้ดำเนินการสลายการชุมนุมโดยใช้วิธีการจากเบาไปหาหนัก และในบางกรณีก็มิได้มีการเจรจากับกลุ่มผู้ชุมนุมก่อนแต่อย่างใด

สำหรับวิธีการในการจัดการกับการชุมนุมทั้ง ๒ ลักษณะ^{๓๘} นั้น ลักษณะแรก รัฐไม่สามารถจัดการได้ แต่การชุมนุมในลักษณะที่ ๒ รัฐสามารถแก้ไขปัญหาได้ ทั้งนี้ เพราะอำนาจในการต่อรองระหว่างรัฐกับประชาชนมีความแตกต่างกัน รวมทั้งจำนวนกลุ่มผู้ชุมนุมและระยะเวลาในการชุมนุมก็มีความแตกต่างกันด้วย โดยกฎเกณฑ์ในการจัดการมี ๒ รูปแบบ คือการปราบปรามอย่างรุนแรง และการจัดการแบบเย็นชา ซึ่งที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่รัฐจะจัดการด้วยวิธีการที่รุนแรงเพื่อสลายหรือยุติการชุมนุม แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติงานของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ต่อประชาชนในพื้นที่ที่จะชุมนุมเช่น การจัดบริการรถสุขาเคลื่อนที่ การแจ้งพื้นที่และเส้นทางสัญจรในการหลีกเลี่ยงพื้นที่ชุมนุม เป็นต้น เหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่าประชาชนเป็นผู้ควบคุมการชุมนุม ทั้งนี้ เพราะหากเป็นการชุมนุมที่ไปละเมิดต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่นแล้วสังคมย่อมไม่ยอมรับหรือไม่อนุญาตให้ชุมนุมและหากการชุมนุมไม่มีความชอบธรรม รัฐก็พร้อมที่จะจัดการได้ทันที แสดงว่าสังคมเป็นผู้ตรวจสอบมิใช่ภาครัฐหรือกฎหมายแต่ประการใด

อย่างไรก็ตาม หากจะออกกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมสาธารณะ จำเป็นต้องคำนึงถึงหลักเสรีภาพในการชุมนุม ซึ่งประกอบด้วย ๓ หลักการ คือ

ประการแรก เสรีภาพในการชุมนุมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมประชาธิปไตยซึ่งถือเป็นการประกันฝ่ายเสียงข้างน้อย

^{๓๘} นายไพโรจน์ พลเพชร ประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน.

ประการที่สอง เสรีภาพในการชุมนุมนำมาซึ่งการปกป้องและบรรลุสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ประการสุดท้าย เสรีภาพในการชุมนุมสามารถสร้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้

จากการเสวนาในครั้งนี้อันพบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการมีกฎหมายการชุมนุมสาธารณะที่แตกต่างกันออกไป โดยมีทั้งฝ่ายที่เห็นว่าควรจะต้องมีกฎหมาย มิฉะนั้นจะทำให้สถานการณ์การชุมนุมทวีความรุนแรงขึ้นได้ ดังจะเห็นจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาส่วนเนื้อหาของกฎหมายจะเป็นประการใดนั้น จำเป็นต้องพิจารณาศึกษาเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและสภาพของสังคมไทยต่อไป และฝ่ายที่เห็นว่าไม่ควรมีกฎหมายเพราะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการชุมนุม อันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้ และกฎหมายนั้นอาจใช้บังคับได้เฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร หรือประชาชนทั่วไป แต่ไม่สามารถใช้กับกลุ่มผู้ชุมนุมที่มีอำนาจในการต่อรองได้ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันสำหรับความเห็นเกี่ยวกับหลักการของกฎหมายว่าด้วยการชุมนุมสาธารณะนั้น มีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนเสรีภาพในการชุมนุมอย่างถูกต้องมิใช่เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพ ทั้งนี้ชื่อของกฎหมายอาจสะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ได้ เช่นพระราชบัญญัติจัดระเบียบการชุมนุม หรือคุ้มครองการชุมนุม เป็นต้น แต่ไม่ควรใช้ชื่อว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมการชุมนุม เพราะอาจตีความว่ารัฐบาลต้องจัดหาสถานที่และอุปกรณ์ให้แก่ผู้ชุมนุม

อนึ่ง สำหรับในส่วนของผู้เขียนนั้นมีความเห็นว่า กฎหมายฉบับนี้มีความจำเป็นมากน้อยแค่ไหนเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับความรู้สึกของประชาชนโดยส่วนรวมว่ามีความพึงพอใจกับการกระทำที่ผู้ชุมนุมกลุ่มต่างๆ ได้กระทำการบุกยึดสถานที่ราชการ ปิดถนน และทำลายทรัพย์สินต่างๆ จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่เศรษฐกิจและสังคมโดยรวมหรือไม่ เพราะหากพอใจแล้วกฎหมายเกี่ยวกับการชุมนุมก็ไม่มี ความจำเป็น อย่างไรก็ตาม แม้หากฝ่ายนิติบัญญัติจะตรากฎหมายฉบับนี้ออกมาใช้บังคับก็ตาม ถ้าหากผู้ชุมนุมยังคงละเมิด เพิกเฉย ฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอันเป็นกรอบกฎเกณฑ์กติกาของสังคมที่วางไว้ กฎหมายที่ออกมาดังกล่าวย่อมไร้ผลในการบังคับใช้หรือปราศจากประโยชน์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกภาคส่วนจะต้องหันมาร่วมมือร่วมใจกันเพื่อไตร่ตรองและทบทวนถึงสภาพปัญหาความเดือดร้อนอันส่งผลกระทบต่อส่วนรวมที่ผ่านมา โดยคำนึงถึงความสงบเรียบร้อยของสังคมบ้านเมืองและประโยชน์ของประเทศชาติเป็นเป้าหมายสูงสุด

๒.๖.๑ ความขัดแย้งและแนวทางการแก้ไข^{๓๙}

ที่กล่าวถึงนี้ล้วนเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง แต่ความสามัคคี แล้วนำไปสู่ความรุนแรง ในที่สุด เพราะรูปธรรมของความแตกต่าง หลากหลายตามที่ปรากฏให้เราได้สัมผัสอยู่ในขณะนี้ นับได้ว่าเป็นการทำลายวัฒนธรรมความเป็นไทยที่เป็นสังคม รักความสงบ “รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” เป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นแนวทางของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง แล้วเรียกร้องความรักความสามัคคี กลมเกลียวกันเหมือนในอดีต จำเป็นต้องอาศัยหลักคุณธรรมที่สนับสนุนให้ปัจเจกบุคคลเอาชนะอุปสรรคปัญหาต่างๆ บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อพัฒนาด้วยวิถีขนบธรรมเนียมทางสังคมอันประกอบด้วย

หลักขันติธรรม คือการส่งเสริมให้ใช้เหตุผลในการอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องเป็นสังคมที่เปิดกว้าง ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันด้วยเหตุผล โต้แย้งโต้เถียงกันด้วยเหตุผลอย่างถึงที่สุด ในการหาคำตอบว่าอะไรคือข้อเท็จจริง ถูก ผิด ควรไม่ควร เหมาะสมไม่เหมาะสม เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ถกเถียง และแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ด้วยเหตุผล อยู่ภายใต้เงื่อนไขของหลักขันติธรรม มีความอดทนอดกลั้นเปิดใจกว้างรับฟัง และเคารพความคิดเห็นของกันและกัน ด้วยการเปิดพื้นที่ให้คนได้พัฒนาการใช้เหตุผล และได้นำปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ขึ้นสู่เวทีสาธารณะ เพื่อค้นคว้าหาความถูกต้องชอบธรรมจากมุมมองของแต่ละฝ่ายที่ใช้หลักการทางเหตุผลมาประกอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่ดีที่สุดตามทฤษฎีของเหตุผลที่ยุติธรรม

หลักเมตตาธรรม คือการยึดหลักของความรักและการให้อภัย ซึ่งเป็นรูปแบบของคำสอนของศาสนาในแต่ละศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาสอนให้ใช้เมตตา คือความปรารถนาให้มนุษย์ทุกคนมีความสุขมีความสมหวังโดยทั่วหน้า โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และให้ตั้งความปรารถนาดีต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง เหตุผลก็เพราะว่าการไม่ลงรอยหรือความขัดแย้งบางอย่างอาจจำเป็นต้องใช้เหตุผล แต่บางอย่างต้องใช้ความรักและการให้อภัย เช่น สามภรรยาทะเลาะกันถ้าใช้เหตุผลต่างก็อ้างว่าเหตุผลของตนนั้นมีความถูกต้องและต่างก็มีเหตุผลเป็นของตนเอง ในที่สุดจะหาเหตุผลไม่ได้ ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างสามภรรยาจะจบลงได้ด้วยการใช้ความรักและการให้อภัย เพราะความรักและการให้อภัยนั้นเป็นความอบอุ่น นุ่มนวล มีน้ำใจ ตามมาด้วยความสบายใจ ดังนั้นการที่คนเราได้เรียนรู้ถึงการแบ่งปันน้ำใจต่อกันและกัน มีความรัก ความเมตตา และรู้จักที่จะให้อภัยแก่กัน ทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างเครือข่ายกิจกรรมเสียสละเพื่อสังคม มีจิตอาสาเพื่อรับใช้สังคมและการส่งเสริมค่านิยม ในการกุศลเพื่อประโยชน์ทางสังคม ที่กล่าวมานี้ ล้วนแล้วแต่เป็นหลักเมตตาธรรม คำจูนโลก

^{๓๙} ร.ดร. สรรเสริญ อินทร์ตัน, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, วารสารสังคมมนุษย์ ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖.

ทั้งสิ้น เนื่องจากเมตตาธรรมเป็นหลักที่ส่งเสริมความสุขเบื้องต้น ความสุข ในชั้นกลาง และความสุขที่เป็นจุดสูงสุดของชีวิต

หลักปัญญา คือการใช้เหตุผลต่อการแก้ปัญหาทั้งระบบโดยเฉพาะพุทธศาสนา ปรัชญา ขงจื้อและปรัชญาเต๋าต่างก็เสนอวิธีการแก้ปัญหาด้วยปัญญา และการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาธรรม เพราะการใช้หลักปัญญาสามารถยุติปัญหาต่างๆด้วยความจริงและความถูกต้อง ส่วนเมตตาส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจในความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์โดยจิตสำนึกที่ว่า เพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายก็เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ของกันและกัน ดังนั้นถ้าเพื่อนมนุษย์ที่เกิดมาร่วมโลกเดียวกัน มีความตระหนักร่วมกันว่าปัญหา ความขัดแย้งต่างๆทางสังคมจะต้องแก้ไขด้วยความจริง ความดี และด้วยความสำนึกว่ามนุษย์ทุกคนต่างก็เป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ของกันและกันแล้ว ถึงแม้ความไม่ลงรอยหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะแก้ยากแค่ไหน เมื่อมนุษย์มีจิตเมตตาและปัญญา การส่งเสริมวัฒนธรรมความรัก การแสวงหา ความจริงและความถูกต้อง รักที่จะเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจและความเคารพซึ่งกันและกันด้วยการสร้างสรรค์ปัญญาเข้าใจความจริงของกันและกันอย่างถูกต้อง และมองเห็นความดีงามของกันและกันอย่างครอบคลุมทั่วถึง สามารถแยกแยะความดีความชั่ว ความถูกผิด ได้อย่างเหมาะสมแล้วน่าจะกล่าวได้ว่าทุกปัญหาย่อมมีทางออก

หลักอภิปรานิยธรรม คือธรรมที่ไม่นำไปสู่ความเสื่อมเสีย มีแต่นำไปสู่ ความเจริญฝ่ายเดียว เพราะหลักอภิปรานิยธรรม เป็นธรรมที่ปกป้องความไม่ลงรอย ความขัดแย้ง และความแตกสามัคคีที่เกิดมาจากความเห็นที่ไม่ตรงกัน เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมความสามัคคีไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นที่มาของความเสื่อมเพราะฉะนั้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจึงต้องอาศัยข้อปฏิบัติที่ไม่นำไปสู่ความขัดแย้ง

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่กำลังเป็นอยู่และแนวโน้มว่าจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ถ้าเราสามารถศึกษา แล้วเรียนรู้เข้าใจนำไปปฏิบัติโดยการยึดหลักทั้ง ๔ ด้าน คือ วิถีแห่งขันติธรรม ความอดทนอดกลั้น การแสดงออกถึงลักษณะมีใจกว้าง และที่สำคัญการรู้จักการให้อภัย มีเมตตาริจิต หรือส่งเสริมจิตใจให้เกิดเมตตา ปราบปรามให้ทุกคนมีความสุขร่วมกัน โดยเริ่มต้นด้วยการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมเสียสละรับใช้สังคมเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ที่จะแบ่งปันน้ำใจต่อกัน สร้างเครือข่ายอาสาสมัครจิตอาสาเพื่อรับใช้สังคม ให้เกิดค่านิยมในการบำเพ็ญคุณงามความดีที่มีปัญญารู้จักคิด รู้จักพิจารณาแยกแยะแก้ไขปัญหากับวิธีการที่อาศัยเหตุผล เพราะการใช้หลักปัญญานั้น ทำให้สังคมสามารถแก้ปัญหาต่างๆด้วยความจริง และความถูกต้องที่เชื่อมโยงกับความจริงและความดีนั่นเอง สุดท้ายให้ยึดหลัก อภิปรานิยธรรมซึ่งเป็นธรรมที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความแตกความสามัคคี ประกอบด้วยการไม่กระทำการใดๆ ตามใจชอบ ต้องมีการปรึกษาหารือกันพร้อมเพียงกันรับผิดชอบหน้าที่ ไม่มีการแก่งแย่ง ไม่หลงมกมาย กับอำนาจความอยากที่ตนได้รับ ที่สำคัญจะต้องให้ความเคารพสักการะวัตถุที่ควรเคารพกับทั้งช่วยกันรักษาคนดีให้อยู่

เย็นเป็นสุข ไม่คลุกคลีกับคนชั่วหรือยกย่องคนชั่ว เข้าทำนองที่และสอดคล้องกับคำพูดที่ว่า “สังคมไทยกำลังยกย่องคนชั่ว แต่กดขี่ คนดี”

๒.๗ บทสรุป

หลักการและแนวทางในการแก้ปัญหาการชุมนุมประท้วง การปฏิบัติในการควบคุมฝูงชนในการชุมนุมประท้วง นโยบายหลักของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐคือการรักษาความสงบในการชุมนุมให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย และกำหนดแผนขั้นตอนในการปฏิบัติรองรับเมื่อเหตุการณ์ลุกลามจนกลายเป็นการจลาจล โดยให้เป็นในทิศทางเดียวกันรวมทั้งต้องมีการซักซ้อมความเข้าใจให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ โดยยึดถือหลักดังนี้

๒.๗.๑ หลักเมตตาธรรม โดยให้คำนึงไว้เสมอว่าในการชุมนุมประท้วงของประชาชนที่มาร่วมตัวกันนั้นมีความเดือดร้อนจริง ๆ ซึ่งต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือข้าราชการและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบก็ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงว่ามีความเดือดร้อนและมีความทุกข์ตามข้อเรียกร้องจริงหรือไม่ ถ้ามีจริงก็ต้องให้การช่วยเหลือตามอำนาจหน้าที่

๒.๗.๒ การดำเนินการตั้งแต่มีการชุมนุมโดยสงบไปจนกระทั่งเกิดการจลาจลนั้น ให้ใช้มาตรการการควบคุมฝูงชนจากเบาไปหาหนัก และมีการประกาศขั้นตอนในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชนให้ทราบก่อนทุกครั้ง

๒.๗.๓ การใช้หลักกฎหมาย หากผู้ชุมนุมเรียกร้องใช้วิธีการรุนแรง โดยกระทำความผิดกฎหมายและเป็นการละเมิดสิทธิผู้อื่น ให้ข้าราชการและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบใช้วิธีการเจรจาจากก่อน โดยเสนอแนะให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย หากไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือยังคงมีการกระทำที่ก้าวร้าว รุนแรงก็ให้ดำเนินการตามกฎหมาย โดยให้ดำเนินการในระดับถ้อยที่ถ้อยอาศัย และต้องมองว่าทุกคนเป็นผู้ร่วมชาติ

๒.๗.๔ หากมีความจำเป็นต้องใช้กำลังสลายการชุมนุม หลังจากนั้นแล้วก็เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟู ส่งตัวผู้บาดเจ็บ หรือดำเนินการต่างๆ ให้เกิดความปลอดภัยต่อบุคคล สถานที่ ที่เกิดเหตุและควบคุมสถานการณ์ให้อยู่ในภาวะปกติ

สภาวะรวมหมู่ ฝูงชนมักเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นสภาวะรวมหมู่ทั้งนี้เนื่องจากมีลักษณะที่แน่นอน ซึ่งมักจะได้รับการกล่าวขานในด้านโครงสร้างทางจิตวิทยาโดยตรงแต่บรรดานักการศึกษาต่างพยายามหานิยามอันเป็นที่ยอมรับกัน จนเป็นที่ตกลงด้านจำนวนเป้าหมายที่กำหนดตายตัวลงไปเท่านั้นว่า

- ฝูงชนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มที่เป็นทางการในบางรูปแบบ
- ฝูงชน เป็นการรวมตัวกันเพียงชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น โดยอาจจะก่อรูปขึ้นมาเป็นกลุ่มที่เป็นทางการก็ได้ หรืออาจเกิดขึ้นในรูปขององค์การที่ถาวรก็ได้
- มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนของบรรดาปัจเจกบุคคลประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ จะเป็นไปตามเงื่อนไขตามที่ยอมรับกันหรือไม่ก็ตาม แต่ถือว่าสามารถสื่อความหมายกันภายในฝูงชนนั้นๆ ได้ แม้

กระนั้นก็ตามก็ยังมีเหตุผลอีกมากมายที่จะทำให้คนมารวมกัน หรือทำให้คนเหล่านั้นได้รับความรู้
เหมือนกันกับคนอื่น ๆ ในกรณีเช่นนี้ ผู้งชนจึงปรากฏเป็นรูปร่างทางกายภาพขึ้นโดยทันทีทันใด

- ผู้งชนนั้นยังอยู่ในกระบวนการตลอดไป เนื่องจากมีลักษณะเป็นเด็กหลงพ่อแม่ อย่าง
หนึ่ง
- ผู้งชนนั้นส่วนใหญ่แล้วจะประกอบด้วยสมาชิกจำนวนมากคนเพียงสามคนไม่อาจจัดเป็น
ผู้งชนได้

บทที่ ๓

หลักชั้นธรรมที่เอื้อต่อการควบคุมฝูงชน

ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักชั้นธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ประกอบไปด้วยความพยายามที่ต้องอาศัยความอดทนเป็นองค์ประกอบไม่ว่างานชิ้นนั้นจะเป็นงานเล็ก หรืองานใหญ่ที่สำเร็จขึ้นมาได้นอกจากจะใช้สติปัญญาเป็นตัวนำแล้วต้องอาศัยคุณธรรมเป็นพื้นฐานจึงจะสำเร็จได้ คุณธรรมข้อนี้คือขันติ ถ้าการกระทำที่ขาดขันติย่อมจะทำให้การงานนั้น ไม่สามารถสำเร็จลงได้เพราะขันติถือเป็นหลักคุณธรรมสำหรับการต่อต้านความท้อถอย หดหู่ ขันติเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความขยันตั้งนั้น ความสำเร็จของการกระทำทุกชิ้น เช่น การทำงาน การเรียน อาชีพ แม้กระทั่ง ความอดทนทางจิตใจ จะต้องอาศัยซึ่งความอดทนเป็นที่พึ่งทั้งนั้น ขันติจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ขันติคือการรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ไม่ว่าจะถูกกระทบกระทั่ง ด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม

ขันติเป็นคุณธรรมพื้นฐานประจำตัวของบุคคล ตั้งแต่อดีตมนุษยอาศัย ความอดทนต่อสิ่งรอบข้างเป็นแรงผลักดันในการดำรงชีวิตให้ประสบความสำเร็จ กระทั่งในพระพุทธศาสนา ขันตินับเป็นหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในหลักคำสอนของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น ธรรมทำให้งาม ๒, ขรรษาธรรม ๔, สังวร ๕, บารมี ๑๐, ทศพิธราชธรรม ๑๐ และมงคล ๓๘ ซึ่งขันติที่ปรากฏในโอวาทปาติโมกข์ บทแรกว่า “ความอดทน^๑ คือ ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง” แสดงให้เห็นว่า ขันติเป็นคุณธรรมสำคัญที่สามารถอำนวยการประโชยน์ให้แก่ผู้ประพฤติยิ่งกว่าระดับสามัญ เพียงแต่บุคคลต้องเข้าใจและพัฒนาขันติให้เป็นระดับที่สูงยิ่งขึ้น เพื่อเป็นฐานรองรับคุณธรรมในระดับสูงต่อไป ในบทนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเกี่ยวกับหลักชั้นธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งการศึกษาตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๑ ความหมายหลักชั้นธรรม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยึดหลักของกรรมหรือกฎของธรรมชาติ ที่มีการดำเนินไปตามธรรมดา ไม่มีใครสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามความต้องการได้ฉะนั้น จะต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ตามความเป็นของธรรมชาติน้อยใหญ่ที่เกิดขึ้นกับ ชีวิตในทุกขณะ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตามสภาพแห่งความเป็นจริงที่เป็นไป ขันติ คือ ความอดทน จึงมีความสำคัญในสถานการณ์ความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำ

^๑ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๕๐.

ขันติถือเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติในกิจกรรมการงาน ทั้งที่เป็นชีวิตของตนเองและเกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่น ในการศึกษาครั้งนี้จึงเริ่มจากการศึกษาความหมายของขันติในพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจดังอธิบายต่อไปนี้

ในขันติทุกะ แสดงความหมายของขันติไว้ว่า^๒ “ความอดทน กิริยาที่อดทน ความอดกลั้น ความไม่ดุร้าย ความไม่เกรี้ยวกราด ความเข้มแข็งแห่งจิต”

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้แสดงความหมายของขันติไว้ดังนี้ “ขันติความอดทน”^๓ คือ ทนลำบาก ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ความหนักเอาเบาสู้ เพื่อบรรลุจุดหมาย ที่ดีงาม”

ขันติ^๔ หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกระทบกระทบทั้งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่นเหมือนแผ่นดินซึ่งไม่หวั่นไหวถึงแม้จะมีของเสียของหอมของสกปรกหรือของดีงามก็ตาม

ขันติ^๕ หมายถึง ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่ไม่เป็นที่ชอบใจ ที่ถูกระทบทั้งภายนอกและภายในอัน หมายถึงจิตใจและสิ่งภายนอกที่เป็นสื่อทำให้ต้องใช้ความอดทน

ขันติหมายถึง ความอดทนหรืออดกลั้นต่อความจำเป็นสำหรับชีวิต ๔ อย่างด้วยกัน คือ

๑) อดกลั้นต่อความเป็นไปตามธรรมชาติ เช่น ความร้อนความหนาว ยุง ลมแดด เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้แต่ต้องอดกลั้นด้วยการทำจิตใจไม่ให้เป็นทุกข์ขึ้นมา

๒) อดกลั้นต่อความเจ็บไข้ได้ป่วยถ้าไม่รู้จักอดกลั้นหรือเฉย ก็เท่ากับกินของแสลง ทำให้สูญเสียกำลังใจหรือต้องอดกลั้นทำให้เกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ทรมานเพิ่มขึ้นอีกอย่างนี้ไม่มีประโยชน์อะไรจึงต้องอดกลั้นต่อความเจ็บไข้ได้ป่วย

๓) อดกลั้นต่อการอยู่ร่วมกันซึ่งมีทั้งคนพาลหรือคนบ้าการกระทำของคนเหล่านี้ ทำให้ต้องใช้ความอดทนอดกลั้นฉะนั้นคนมีกิเลสก็ยอมล่วงเกินผู้อื่นด้วยการด่าบ้างหรือดูหมิ่นดูแคลนบางก็เป็นเรื่องที่จะต้องอดกลั้น

๔) อดกลั้นอย่างสูงคืออดกลั้นต่อการบีบคั้นแห่งกิเลสของตนทุกคนมีกิเลสเป็นพลังผลักดันคอยชักใยอยู่เบื้องหลังให้ต้องทำตาม นับตั้งแต่อยากสูบบุหรี่หรืออยากไปดูหนังดูละครอยากกินเหล้าเมายาอยากไปแสวงหากามารมณ์ด้วยอำนาจของกิเลสเหล่านั้นๆ ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องที่จะต้องกลั้น^๖

^๒ อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๓๔๘/๓๓๗.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๗.

^๖ พระธรรมกิตติวงศ์,(ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม,๒๕๕๑), หน้า ๙๘.

การแสดงความหมายของขันติในคำอธิบายศัพท์อื่นๆ ได้อธิบายไว้ในทำนองเดียวกัน เช่น พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมได้แสดงความหมายของขันติไว้ ดังนี้ “ขันติ” ความอดทนอดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ”

ธรรมภาสิณ พจนานุกรมคำสอนพระพุทธศาสนา ได้แสดงความหมายของขันติไว้ ดังนี้ ขันตี คือ กิริยาที่อดทนต่อโลภะ ความอยากได้ ต่อโทสะ ความโกรธเคืองจนถึงความพยายามมุ่งร้าย ต่อโมหะ ความหลงมกมาย เมื่อได้ประสบกับอารมณ์ที่ยั่วให้เกิดความอยากได้ อยากล้างผลาญอยากเบียดเบียนก็อดทนไว้ ไม่แสดงวิกลจริตอันชั่วร้ายทางกายวาจาออกไป ตามอำนาจแห่งโลภะ โทสะ โมหะ และอดทนต่อทุกขเวทนา มีเย็น ร้อน เป็นต้น อันทำให้ลำบาก อดทนตรากตรำประกอบกรงานต่างๆ อดทน ต่อถ้อยคำที่มีผู้กล่าวชู้ ไม่เป็นที่ชอบใจ

สารานุกรมพระพุทธศาสนาได้แสดงความหมายของขันติไว้ ดังนี้ “ขันตี” คือ ความอดกลั้น เรียกตามคำบาลีในที่ว่าขันติ แต่ในอาสวกสูตร เรียกว่า ฐิติ แปลว่า ความหยุดใจ”

พันเอกปิ่น มุกทุกันต์^{๑๐} ได้อธิบายลักษณะของขันติว่า “เป็นความอดทนซึ่งมีลักษณะความเข้มแข็งของจิตใจในการพยายามทำความดีหลีกเลี่ยงหนีจากความชั่ว” สถานการณ์ที่ทำให้ต้องใช้ขันติมี ๔ อย่างคือ

๑) ความอดทนต่อความลำบากซึ่งเกิดจากการทำงานจนเหน็ดเหนื่อยหิวกระหายหรือถูกแดดลมฝนกระทบ

๒) ความอดทนต่อความทุกขเวทนาที่เกิดจากความเจ็บป่วยความไม่สบายกาย

๓) อดทนต่อความเจ็บใจเมื่อถูกผู้อื่นล่วงเกินด้วยคำตำหนิหรือการสบประมาท

๔) อดทนต่ออำนาจกิเลสคืออดทนต่ออารมณ์ฝ่ายเพลิดเพลิน เช่น ความสนุกสนานการเที่ยวเตร่

สรุปได้ว่า ขันติ หมายถึง ความอดทนจากสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาช่วยอยู่กับเรา ต้องยับยั้งไม่ให้เกิดอันตรายแก่จิตใจของเรา ความอดทนที่แสดงถึงความอดทนทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจและภายนอก จะต้องอดทนจากสิ่งที่เข้ามากระทบจากภายนอกเพื่อให้มีความปกติของสภาพของจิตใจ และร่างกายอันหมายถึงความสงบต่อภัยอันตรายทั้งที่เป็นความทุกข์ความเจ็บปวดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิต รวมถึงภาระการทำงานของเราด้วย

^๗ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

^๘พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕.

^๙สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๙-๑๓๒.

^{๑๐}ปิ่น มุกทุกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสุตตันตปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๔๖๒-๔๖๓.

๓.๒ ความสำคัญของขันติ

มนุษย์เป็นสิ่งที่มืองค์ประกอบปรุงแต่งเกิดขึ้นในหลายๆ ส่วนในต่างของมนุษย์ยังมีของสำคัญอยู่ก็อย่างหนึ่งที่มองด้วยตาไม่เห็น คือกำลังหรือแรง อ่อนแรง ขอบแรง แสดงว่าแรงเป็นของมีอยู่จริงและมีมากน้อยก็ได้แรงนี้เป็นสิ่งที่เราต้องอาศัยเรื่อยมาตั้งแต่เกิดอย่างน้อยที่สุดก็ใช้สุดดมหายใจ ต่อมาก็ใช้แรง ร้องไห้ ใช้แรงคว้า ใช้แรงคลาน ใช้แรงเดิน เป็นการใช้เรื่อยมาจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่ใช้แรงแบกหามทำมาหากินครั้งแก่เฒ่าแรงเหลือน้อยถ้อยกำลัง แต่ยังมีแรงพอที่จะเคี้ยวอาหารได้กลืนยาได้คุยกับคนที่มาเยี่ยมได้ ครั้นนานไปก็หมดลงจนกระทั่งเหลือแต่แรงพอสุดลมหายใจ ในที่สุดก็หมดจริงๆ แรงเปรียบได้กับทรัพย์อย่างหนึ่งที่มีความจำเป็น ต่อชีวิตของมนุษย์

จิตใจของคนเรานั้นนอกจากจะมีคุณสมบัติหลายอย่าง เช่น ความเมตตากรุณา ความฉลาดรอบรู้และอื่นๆ ยังมีสิ่งจำเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือ แรงใจ ซึ่งเราพูดกันโดยทั่วไปว่ากำลังใจเป็นสิ่งจำเป็นมากและจะใช้มากกว่ากำลังกายด้วยซ้ำ บ่อเกิดของกำลังใจ คือ ขันติเป็นกำลัง^{๑๑}

ความสำคัญที่ต้องใช้ความอดทน เพื่อประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น การประกอบอาชีพ การศึกษา การข่มใจ การทำงาน การควบคุมสติของตนเองเมื่อเกิดการยั่ววุ่นต่างๆ จากอารมณ์ภายนอก สิ่งเหล่านี้จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความอดทนเข้ามาประกอบ ความอดทนเป็นสิ่งที่จะยับยั้งอารมณ์ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นขันติจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดกับตัวเองและบุคคลอื่น

๓.๓ ลักษณะของขันติ (ความอดทน)

บุคคลใดก็ตามรู้จักการอดทนอดกลั้นอดใจ^{๑๒} ย่อมเป็นมงคลอันประเสริฐความอดใจไม่ โลก โกรธ หลง ในอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางกาย นั้นเรียกว่า ขันติ ความอดใจไม่โกรธพยาบาท อาฆาต จองเวร แข่งด่า มนุษย์และสัตว์ทำจิตให้เป็นกลาง ไม่รัก ไม่ชัง ด้วยกำลังปัญญารู้เท่าทันสังขารว่าเป็นอนิจจังทุกขัง อนัตตา ไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หลงในอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ดังนี้ ก็เรียกชื่อว่าขันติคือความอดใจอันเป็นที่สรรเสริญแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ดังมีคำบาลีว่า “ขันตีปรมัต โป ตีติกา แปลว่า ขันคือความอดทนอดกลั้นเป็นธรรมอันเป็นเครื่องเพียรเผากิเลสอย่างยิ่ง อนึ่งความอดทนซึ่งลมและแดดความหนาวความร้อน ความหิวข้าวกระหายน้ำและความอดทนแก่ทุกขเวทนา ที่เกิดแต่ความอาพาธความเจ็บไข้ไม่ย่อท้อที่จะก่อสร้างทางกุศล ทานศีล ภาวนาก็ชื่อว่าขันติความอดทนขันติจะบังเกิดขึ้นเพราะมี

๑) หิริความละอายใจ

^{๑๑}มารศรี กลางประพันธ์, “การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”, วิทยาศาสตร์สุขภาพบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘).

^{๑๒}พระชุมพล พลปัญญา, พุทธมงคลอนิสงส์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุพีเรียพริ้นติ้งเฮาส์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๒-๑๐๔.

๒) โอดตัดปะความเกรงกลัวต่อบาป

ธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ย่อมสร้างให้เกิดความอดทนอดกลั้นไม่ลู่อานาจแก่กิเลส ชั้นดินนี้
ย่อมสร้างประโยชน์ให้คือ

- ๑) ทำให้ไม่เศร้าโศกาอาลัย
- ๒) ทำให้ได้รับคำสรรเสริญจากบัณฑิต
- ๓) ทำให้ไม่มากด้วยเวรภัย
- ๔) เป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลนิพพาน

บุคคลจะระงับความโกรธประทุษร้ายในจิตนั้นจะต้องอาศัยชั้นดีคือความอดใจและเมตตา
ความปรารถนาดีไม่คิดร้ายจองเวรแผ่ไปในสรรพสัตว์ทั้งหลาย ฉะนั้นบุคคลที่จะฝึกฝนจิตใจให้อดทน
อดกลั้นไม่มีโทโสโมโหนั้นควรสร้างเมตตาจิตให้เกิดขึ้นมาในใจตนด้วยก็จะช่วยเกื้อหนุนให้ชั้นดีมั่นคง
แข็งแรงบุคคลที่เจริญเมตตาพึงพิจารณาให้เห็นชัดแจ้งด้วยปัญญาว่า ตัวเรานี้เราย่อมรักสุขเกลียด
ทุกข์ฉันทใด สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงไม่มีปริมาณไม่มีขอบเขตก็ย่อมรักสุขเกลียดทุกข์ ฉะนั้น เมื่อนำเอา
ตนเองเป็นพยานเพื่อเทียบเคียงกับสัตว์อื่นย่อมจะเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงที่บังเกิดขึ้นมาในโลกนั้น
นับว่าเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้น จึงไม่ควรคิดเบียดเบียนเช่นฆ่าทำลาย
ล้างกัน ควรตั้งจิตให้มีความปรารถนาดีเมตตาต่อกัน^{๑๓}

ลักษณะของความอดทนที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติ เพื่อ
เป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้าจะต้องประกอบไปด้วยลักษณะของความ
อดทนที่ถูกต้อง ดังต่อไปนี้

๑) มีความอดกลั้น คือ เมื่อถูกคนพาลด่าก็ปฏิบัติราวกับว่าไม่ได้ยิน เมื่อเห็นการย่ำ
ปฏิบัติราวกับว่าไม่ได้เห็นไม่สนใจใยดีไม่ปล่อยให้เศร้าหมองไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สนใจแต่ใน
เรื่องที่จะทำความเจริญให้แก่ตนเอง เช่น เจริญศีล สมาธิปัญญา ให้อย่างๆ ขึ้นไป

๒) เป็นผู้ไม่ดูร้าย คือ สามารถข่มความโกรธไว้ได้ไม่โกรธไม่ทำร้าย ทำอันตรายด้วย
อำนาจแห่งความโกรธนั้น ผู้ที่โกรธง่ายแสดงว่ายังขาดความอดทน ดังข้อความเตือนใจว่า “ผู้ใดโกรธ
ตอบผู้ที่เกิดก่อนแล้ว ผู้นั้นกลับเป็นคนเลวกว่าผู้ที่โกรธก่อน ผู้ที่ไม่โกรธต่อบุคคลผู้กำลังโกรธอยู่ ย่อม
ว่าเป็นผู้ชนะสงครามอันชนะได้ยากยิ่ง”^{๑๔}

๓) ไม่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น คือไม่ก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่นไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเจ็บแค้นใจ
ด้วยอำนาจของการกระทำของเรา

^{๑๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๓๕/๓๒๘.

^{๑๔} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, มงคลชีวิต ฉบับ “ทางก้าวหน้า”, (กรุงเทพมหานคร: ชมรมพุทธ
ศาสตร์สากล ในอุปถัมภ์สมเด็จกรมการวังมณฑลจารย์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๔๕.

๔) มีใจเบิกบานอยู่เป็นนิตย์ คือ มีปีติอิ่มเอิบใจ ไม่พยายาบาท ไม่กล่าวโทษใครๆ ทั้งนั้น พยายามอดทนทำการงานทุกอย่างด้วยใจเบิกบาน

ลักษณะความอดทนนั้นสมัยโบราณบิดามารดาได้นำมาสอนลูกหลานว่า “ปิดหูซ้ายขวา ปิดตาสองข้าง ปิดปากเสียบ้างนอนนิ่งสบาย” คนบางคนซึ่งก็เคยทำงานบางคนซึ่งก็เคยเรียนหนังสือ บางคนเกะกะเกระ พอมีผู้ว่ากล่าวตักเตือนก็เฉยเสียแล้วบอกว่าตนเองกำลังบำเพ็ญขันติบารมีอย่างนี้ เป็นการเข้าใจผิดตีความหมายของขันติผิดไป ขันติไม่ได้หมายถึงการตกในสภาพใดก็ทนอยู่อย่างนั้น

พวกที่จนก็ทนจนต่อไม่ชวนขวยท้อมาหากิน จัดเป็นพวกตายด้าน

พวกที่โง่ก็ทนโง่ไป ใครสอนเห็นก็ไม่เอา จัดเป็นพวกตื้อด้าน

พวกที่ชั่วแล้วก็ชั่วอีกใครห้ามก็ไม่ฟังจัดเป็นพวกตื้อดิ่ง

ลักษณะที่สำคัญยิ่งของขันติคือ ตลอดเวลาที่อดทนอยู่นั้นจิตใจจะต้องประกอบไปด้วย ความผ่องใส ไม่เศร้าหมองเมื่อพิจารณาจากความหมายของขันติ ทำให้ผู้วิจยสามารถจำแนกขันติได้ เป็น ๒^{๑๕} ลักษณะ ตามวัตถุประสงค์ในการนำขันติมาใช้ ดังนี้

๑) ขันติสำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน คือ ขันติที่เป็นคุณธรรมสนับสนุนให้การดำรงชีวิตประจำวันบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วยขันติ ๓ ประการ คือ

๑.๑ ความอดทน ความอดกลั้นต่อความลำบาก ตรากตรำทางกา อดทนต่อ ความหนาว ความร้อน ลมแดด สัมผัสเหลือบยุบและสัตว์เลื้อยคลาน มุ่งมั่นประกอบการทำงาน อันจะส่งผลให้ การงานสำเร็จเรียบร้อย

๑.๒ ความอดทน ความอดกลั้นต่อทุกขเวทนาอันเกิดจากความป่วยไข้ แสดงอาการ ทुरนทुरาย สามารถดำรงสติสัมปชัญญะอยู่ได้แม้ต้องพบกับความตาย

๑.๓ ความอดทน ความอดกลั้นต่อการหมิ่นประมาทที่ผู้อื่นกระทำ เช่น การกล่าว คำเสียดสี คำว่า คำหยาบคาย หรือการกล่าวล่วงเกินให้เสียหาย ไม่ประพฤติผิดพลั้ง ด้วยอำนาจแห่ง โทสะ

๒) ขันติสำหรับการพัฒนาตนไปสู่ความดีงาม คือ ขันติที่เป็นคุณธรรมส่งเสริม ความประพฤติเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงามด้วยตามปกติมนุษย์มักมีความโลภเป็นตัวผลักดัน ให้ เกิดความต้องการไม่สิ้นสุด จนบางครั้งอยากได้ ในสิ่งที่ไม่สมควร หรือโทสะที่บันดาลให้เกิดการ ทำลายได้แม้กระทั่งคนที่รักกันรวมถึงก่อให้เกิดความแตกแยกจนถึงขั้นทำร้ายเช่นฆ่า หรือลูกกลาม กลายเป็นสงครามหรือความหลงด้วยจิตที่ขาดสติสัมปชัญญะ ไม่รู้ดีชั่ว บุญบาป ไม่รู้เท่าทันกิเลส ตัณหา ยึดติดกับสิ่งที่ไม่ควรอันเป็นหนทางไปสู่ปัญหาก่อให้เกิดทุกข์ ทั้งต่อ ตนเอง ครอบครัว และ สังคม บุคคลจึงต้องฝึกความอดทนต่อโลภะ โทสะ โมหะ ไม่ตามใจกิเลส เพื่อยกระดับจิตใจของตนเอง ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้มีคุณธรรมในระดับที่สูงขึ้น

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๔๑.

ดังได้กล่าวมาแล้วนี้ พอสรุปลักษณะของความอดทน เพื่อพัฒนาตัวเอง ดังนี้ อดทนหรือหลีกเลี่ยงจากความชั่วให้ได้อดทนทำความดีต่อไปและอดทนรักษาจิตใจมีความผ่องใสเบิกบาน อดทนต่อการทำงาน อดทนต่อการย่ำแย่และมีสติไม่ทำจิตใจให้เศร้าหมองอันเป็นหนทางที่จะปิดกั้นกุศลให้เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้การพัฒนาตนเองจะต้องประกอบไปด้วยความอดทน

๓.๔ ประเภทของขันติ

ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น ซึ่งความอดทนสามารถสร้างขึ้นได้ทุกคนเพื่อการฝึกที่ดี และการสร้างงานสำหรับตนเองจึงจะยกขึ้นมาเป็นข้อๆให้เห็นชัด ดังนี้

ขันติ ความอดทน^{๑๖} คือ การรักษาความปกติภาพของตนเองไว้ได้ ในเมื่อถูกกระทบด้วยสิ่งอันไม่พึงปรารถนาขันติมีประเภท ดังนี้

๑) ขันติความอดทนต่อการดำเนินชีวิตต่างๆ ไป เช่นอดทนต่อความหิวความกระหาย ความเหนื่อย ความหนาว ความร้อน ความเจ็บป่วย ความโกรธ สรุปได้เป็น ๓ ประเด็น คือ

(๑) ความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ ในการทำงาน โดยสุจริตไม่ว่าจะค้าขาย หรือทำเกษตรกรรม ย่อมมีความลำบากไม่สบายเหมือนการหากินทุจริต ผู้มีสัมมาชีพจึงต้องมีความอดทน ไม่แสดงอาการของความขลาดไม่สู้งานไม่สู้ความลำบากตรากตรำ

(๒) ความอดทนต่อทุกขเวทนาคือเมื่อเจ็บป่วยก็ไม่แสดงอาการทรมนทรมายเกินเหตุ

(๓) อดทนต่ออำนาจกิเลส คือเมื่อเกิดกิเลสใดๆได้แก่ความโลภ คือความอยากได้ต้องไม่มีที่สิ้นสุดความโกรธและความหลงในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็ต้องมีขันติอดทนและเพียรพยายามกำจัดกิเลสนั้นออกไปเสียจากตน

๒) อธิวาสนขันติ ความอดทนต่อการล่วงเกินของคนอื่น เฉพาะอย่างคนที่ต่ำกว่าเรากล่าวคืออดทนต่อความเจ็บใจคือ ทนต่อความกระทบกระแทกแตกตันของคนอื่น^{๑๗}

อดทนต่อความตรากตรำอดทนต่อความตรากตรำ ได้แก่ ความอดทนในการประกอบอาชีพในการศึกษาและในการดำเนินชีวิตเป็นคนมีความอดทนต่อความหนาวร้อน หิวกระหายไม่หลงงานไม่หนิงงานไม่เหนื่อยไม่เอาเปรียบผู้อื่นไม่คอยถนอมตัวไม่กลัวผิวเกรียมจะเสียความสวยงามกลัวมือจะสากปากจะเขียวคนที่ประพฤติอย่างนี้ต่อไปจะลำบากมากเพราะธรรมดาคนเราถ้ามีความ

^{๑๖} พระรัตนเวที (ชำนัญญู เขมานนโท), **ธรรมเทศนาขันติกลา**, วัดกุยบุรี ตำบลกุยบุรี อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะรัฐสภาเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลถวายพระศพสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัฒนาวดีสมเด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง.

^{๑๗} ไสว มาลาทอง, **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒.

ขยับหมันเพื่อยสู้อาบเหงื่อต่างน้ำเมื่อเหงื่อออกมากน้ำตาย่อมจะออกน้อยถ้าเหงื่อออกน้อยน้ำตาจะออกมากเพราะเหงื่อมันหลบในแล้วจะรวมตัวกันเขาไหลออกมาเป็นน้ำตาในวันหลัง

อดทนต่อกิเลสอดทนต่อกิเลส ได้แก่ ความอดทนต่อโลภะความโลภและต่อโทสะความโกรธคิดประทุษร้ายอดทนต่อโลภะ ได้แก่ ความอดทนต่ออารมณ์ที่มายั่วชวนให้ละโมภโลภมากชวนให้เกิดความทะเยอทะยานอยากเกินควรแก่ฐานะเช่นอยากได้อะไรมีไว้ในครอบครองของตนในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิโดยวิธีการทุจริตอดทนต่อโทสะ ได้แก่ ความอดทนต่อความโกรธคิดประทุษร้ายอดทนต่อถ้อยคำแสบงูอดทนต่อกิริยาอาการของผู้อื่นที่ขัดขวางนัยน์ตาของตน

๓.๔.๑ ประเภทของความอดทนตามความอดทน^{๑๔}

๑) อดทนต่อความลำบาก หมายความว่า คนทำงานมากๆแล้วได้รับความเหน็ดเหนื่อยหิวกระหายหรือถูกแดด ลม ฝน กระทบเกินสบาย คนที่ไม่มีขันติเมื่อเผชิญกับความลำบากตรากตรำมักทอดทิ้งการงานเป็นคนมือเท้าบางทำอะไรต่างๆว้างๆ

๒) อดทนต่อทุกขเวทนา คือ การรับรู้อารมณ์ว่าเป็นทุกข์ซึ่งเกิดมาจากการเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายด้วยโรคภัยนานับประการที่เกิดขึ้นกับร่างกายตนคนที่ขาดขันติเมื่อถึงคราวเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายขึ้นมามักจะแสดงมารยาทอันไม่สมควรออกมาให้ปรากฏ เช่น ร้องครวญครางกระบิดกระบวนเป็นคนเจ้ามายา เป็นคนเจ้าอารมณ์มีอาการโมโหโทโสส่งบางคนอ้างความเจ็บป่วยเพื่อจักทำความชั่วต่างๆก็มีแต่สำหรับผู้มีขันติยอมรู้จักการอดทน อดกลั้น ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจให้เสียหรือตกไปในทางชั่วต่างๆให้คนอื่นหลงเชื่อหรือเข้าใจผิด

๓) อดทนต่อความเจ็บใจ เป็นประเภทอดทนอดทนขันติ คืออดทนต่อการล่วงเกินของ คนอื่นเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ต่ำกว่าเราเมื่อถูกผู้อื่นกระทำการล่วงเกินให้เป็นที่ขัดใจ เช่น ถูกด่าว่าหรือสบประมาทบุคคลที่ขาดอดทนอดทนขันติยอมขาดสติเตี้อดดาลแล้วทำร้ายตอบด้วยการกระทำอันแรงเกินเหตุที่ควรจะเป็น เช่นว่าเหน็บแถมด้วยวาจาหยาบคาย ครอบคร้วหรือก่อความทะเลาะวิวาท ตีรันฟันแทงกัน สร้างเวรกรรมไม่สิ้นสุด เป็นทางนำมาซึ่งหายนะแก่ตัวเองและตลอดจนเพื่อนฝูง แต่สำหรับผู้มีขันติยอมมีความอดทน สอนใจตัวเอง รู้ที่ไปที่มาของสาเหตุต่างๆ คือ หาวิธีการแก้ไขด้วยสันติให้เรียบร้อยเป็นผลดีด้วยความสงบต่อไป

๔) อดทนต่ออำนาจกิเลส หมายความว่า อดทนต่ออารมณ์ข้างฝ่ายเพลิดเพลินอันเป็นไปตามอำนาจกิเลสพาไป เช่น ความสนุก การเที่ยวเตร่ ความโกรธ การได้ผลประโยชน์ที่ไม่ควรเป็นต้นความจริงแล้วอารมณ์ที่น่ารักใคร่ น่าพอใจ ดูไปก็ไม่น่าจะใช้ความอดทน ไม่ทำให้เราลำบาก แต่ที่ต้องใช้ความอดทน เพราะอาจจะทำให้เราเสียหายได้ ทั้งนี้เพราะคนที่ขาดขันติ มักจะทำกรรมอันน่าบัดสี

^{๑๔} ชู.ช. (ไทย) ๕/๔๒/๑๒๙.

ต่างๆ ตามอำนาจกิเลส หรือตามความยากในสิ่งที่ตนรัก เช่น รับสินบน ผิดลูกเมียชาวบ้าน เห็นเงินตาโต ทำร้ายรังแกกัน ตีแม่เหล้า สูบบุหรี่ เหยียด เมาอำนาจ ขี้โม้ โอ้อวด^{๑๙}

ขั้นดีในแต่ละประเภทมุ่งที่จะสร้างความอดทน ใช้ความอดทน ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่น ทั้งส่วนที่เป็นตนเองสร้างขึ้น และสิ่งที่มากระทบจากภายนอกและภายในเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งได้จึงควรมีขั้นดี เพื่อการยับยั้งต่อสภาพความเป็นไปได้ จึงควรมีขั้นดี เพื่อการยับยั้งต่อสภาพความเป็นไปของสภาพสังคมและจิตใจตนเอง^{๒๐}

๓.๔.๒ ขั้นดีในมงคลสูตร

ขั้นดี^{๒๑} คือ ความอดทนวิงเป็นพระพุทโธวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขั้นดีเป็นธรรมที่มีความหมายอยู่ในตัวอยู่แล้ว โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ ลักษณะที่แท้จริงของขั้นดี และมงคลที่เราจะได้จากขั้นดี ลักษณะสำคัญ ๒ ประเด็นนี้ จึงเป็นสาเหตุให้ขั้นดีมีความสำคัญในมงคลสูตร การปฏิบัติตามมงคลจำเป็นจะต้องใช้ขั้นดีตั้งแต่ต้น ซึ่งในยุคปัจจุบันที่เห็นได้ชัด คือการศึกษา การมีครอบครัว และการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันที่จะต้องใช้ขั้นดีความอดทนเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิต เพื่อให้มีความสุขสบายไม่ขัดข้องต่อสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ขั้นดี คือ ความอดทนเป็นธรรมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนชั้น จะธรรมกิจการงานปฏิบัติธรรม บำเพ็ญอุบายมรรค เมื่อมีขั้นดีเป็นธรรมมาประกอบย่อมเกิดความสำเร็จ ขั้นดีที่แปลว่าความอดทนนั้น แบ่งขยายออกไปอีก ๒ ประเภท คือ ขั้นดี อธิวาสนขั้นดี

ประการแรก หมายถึง ความอดทนในการทำงานทั่วไป เช่น อดทนต่อความหิวความกระหายความเหนื่อยความหนาวความร้อนความเจ็บปวดซึ่งส่วนมากเกี่ยวข้องกับภยธรรมชาติหรือภัยที่เกิดจากร่างกายตามธรรมดา ส่วนอธิวาสนขั้นดี หมายถึง ความอดทนต่อการล่วงเกินของคนอื่น เฉพาะอย่างยิ่งคนที่ต่ำกว่าเรา

ขั้นดี หมายถึง อธิวาสนขั้นดี ซึ่งถ้าภิกษุมีขั้นดีนี้แล้วแม้ว่าถูกคนอื่นด่าด้วยคำด่า ๑๐ อย่าง หรือถูกข่มเหงจิตใจ ก็จะดำรงใจของตนไว้ในฐานะที่ดีกว่าคนที่มาด่ามารังแกตน โดยที่ท่านไม่ทำความชั่วตอบ ดังพระปณณเฑาะผู้อดทนว่า ก็คือจะต้องมีขั้นดีอันเป็นเครื่องต้านทาน เป็นเครื่องรับ เป็นเครื่องยับยั้ง ทุกข์ต่างๆหรือเหตุแห่งทุกข์ต่างๆอันเป็นเครื่องเบียดเบียน เป็นเครื่องทำลาย เช่น หนาวร้อน เป็นต้น ดังกล่าว สามารถที่จะตรากตรำหนาวตรากตรำร้อน ได้ตามสมควร และจะต้องรู้จักอดทนต่อทุกขเวทนา ในเมื่อเกิดเจ็บป่วย จะต้องรู้จักอดทนต่อถ้อยคำจาบจ้วงล่วงเกิน หรือแม้แต่

^{๑๙}ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรม*, หน้า ๒๒ - ๒๘

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๘.

^{๒๑}ปิ่น มุทุกันต์, พ.อ., *มงคลชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙), หน้า ๕๑๑.

ถ้อยคำที่ยกยอปอปั้น เหล่านี้ต้องอาศัยอริวาสนะขันติดังกล่าวทั้งนั้น จึงจะทำให้ทั้งร่างกายและทั้งจิตใจนี้มีความสุขและดำรงอยู่ได้ดี

ขันติ นาม ชื่ออันว่า ขันติ คือความอดทนอันนี้ พหุภาโร มีอุปการะมากแก่กิจการทั้งปวง ไม่เลือกกว่าคติโลก หรือคติธรรม ต้องพึงขันติ ผู้ประกอบกรทำมาหากินเลี้ยงชีพ ก็ต้องอาศัยขันติความอดทน ไม่เห็นแก่หนาวหรือร้อนจนเกินไป กิจการงานนั้นๆ ก็สำเร็จตามประสงค์ แม้ผู้จะปฏิบัติทางฝ่ายคติธรรม ถ้ามีขันติทั้งหน้าแล้ว ก็อาจจะให้ความประสงค์นั้นๆ สำเร็จได้ทุกประการ องค์สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์สัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อสมัยที่ยังก่อสร้างพระบารมีอยู่ก็ได้ทรงบำเพ็ญขันติบารมีทุกภพทุกชาติจนเต็มรอบ ครั้นมาถึงปัจฉิมชาติพระองค์เสร็จออกบำเพ็ญพรตทรงประกอบความเพียรก็ทรงมั่นในขันติความอดทน ไม่เห็นแก่หนาวและร้อน ไม่เห็นแก่ความอยาก ความหิว อดทนต่อทุกข์ ต้องอาศัยขันติความอดทนเป็นผู้อุปการะครั้งพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว เทียบประกาศพระพุทธศาสนา ไม่เห็นแก่ความลำบากยากแค้นก็สำเร็จด้วยขันติ ความอดทนทั้งสิ้นเพราะขันติบารมี ครั้นพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ก็ทรงเอาขันติที่มีบริบูรณ์ในพระองค์นั้นแหละมาแจกแก่พุทธบริษัทพากันได้สำเร็จมรรคผลนิพพาน นับด้วยโกฎิไม้อ้วนสรรพคุณแห่งขันติคืออนิสงส์แห่งขันติไว้ในขันติภพถึง ๑๔ ประการ ดังนี้

ข้อที่ ๑ ขันติอดทนเป็นเหตุเป็นประธานแห่งคุณ คือ ศีลและสมาธิทั้งหลาย

ข้อที่ ๒ แมื่กุศลธรรมทั้งหลายเป็นบาปทั้งหลายแม้ทั้งสิ้น

ข้อที่ ๓ ขันติความอดทนยอมตัดสินเสียได้ ซึ่งร่างเหง้าแห่งกรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย

ข้อที่ ๔ คนผู้มีขันติความอดทนชื่อย่อมขุดเสียได้ ซึ่งรากเหง้าแห่งความเดือดทั้งหลาย

มีการติเตียนกันแลทะเลาะวิวาทกัน เป็นต้น

ข้อที่ ๕ ขันติความอดทน เป็นอารมณ์เครื่องประดับของนักปราชญ์

ข้อที่ ๖ ขันติ ความอดทนเป็นตบะ คือเป็นฤทธิ์เป็นเดชของผู้มีความเพียร

ข้อที่ ๗ ขันติ ความอดทน เป็นกำลังของผู้บำเพ็ญพรตพรหมจรรย์ ทั้งหลาย

ข้อที่ ๘ ขันติความอดทน นำประโยชน์และความสุขมาให้เป็นผล

ข้อที่ ๙ ผู้มีขันติความอดทน ชื่อว่า ผู้มีมิตร เป็นผู้มีลาภ เป็นผู้มียศ เป็นผู้มีความสุข

อยู่เสมอเป็นนิต

ข้อที่ ๑๐ ผู้มีขันติความอดทน ชื่อว่า เป็นที่รักที่เจริญใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ข้อที่ ๑๑ ผู้มีขันติความอดทนเชื่อว่าเป็นผู้นำ

ข้อที่ ๑๒ ผู้มีขันติความอดทนชื่อย่อมเป็นผู้ดำเนินตามมรรคาเป็นที่ไปสวรรค์และพระ

นิพพาน

ข้อที่ ๑๓ ผู้มีขันติความอดทน ชื่อย่อมทำตามโอวาทแห่งพระศาสดา

ข้อที่ ๑๔ ผู้มีขันติความอดทน ชื่อว่าย่อมบูชาสมเด็จพระบรมชินเจ้าด้วยการบูชาอย่างยิ่ง ในโอวาสปาฏิโมกข์ก็ตรงยกขันติ ความอดทนขึ้นเป็นประธานว่า ขนฺติปรมฺมํ ตโป ตีติกขา ขันติความอดทนตีติกขา คือความ อดกลั้นทนทานเป็นตะบะเป็นเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง ดังนี้ ขันติความอดทน เป็นบารมีธรรมอย่างสายเอกถ้าผู้ใดตั้งใจรักษาย่อมกันความชั่วร้ายความเสียหาย ความเสื่อมทราม ที่นับว่าลามกกรรมเสียทั้งสิ้น สิ่งที่ต้องการปรารถนาอาจสำเร็จได้ทุกประการสำคัญที่ว่าขันติเป็นธรรม ให้สำเร็จทางสวรรค์ ทางพระนิพพาน

๓.๔.๓ ขันติในฆราวาสธรรม

ขันติ หมายถึง ความอดทนที่รู้จักความอดทนอดกลั้นต่อทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นผู้ชนะ ย่อมเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในที่สุด คนที่มีขันตินั้นเขาจะเป็นคนไม่พละวันประกันพรั่งในการทำงาน โดยอ้างว่าร้อนอ้างว่าหนาวหรืออ้างว่าฝนตกฟ้าร้อง เขาจะทำงานโดยอดทนต่อการพูด ส่อเสียดเยาะเย้ยถากถางจากผู้ประสงค์ร้าย เขาจะอดทนต่อความยากลำบากความเหน็ดเหนื่อยกาย และใจเขาจะอดทนและคอยเก็บเล็กผสมน้อยต่อไป มันก็พอกพูนเพิ่มใหญ่ไปเอง ความอดทนที่สำคัญ อีกอันหนึ่งคือความอดทนต่อความยั่วยวนของกิเลสตัณหาอุปาทานที่มากระทบจิตในทุกรูปแบบ จิตของท่านจะต้องไม่หวั่นไหว ณ อันมีรูปสกลินเสียงสัมผัสทั้งหลายทั้งปวง

๓.๔.๔ ขันติในราชธรรม ๑๐ หรือทศพิธราชธรรม

ขันติคือ ความอดทนต่องานที่ตรากตรำถึงจะลำบากกายเหนื่อยห้อยเพียงไรก็ไม่ ท้อถอยถึงจะถูกยั่วถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมละทิ้งกรณีที่น่าพิศุ โดยชอบธรรม

ขันติในราชธรรม ๑๐ หรือทศพิธราชธรรม หมายถึง ให้เราอดทนต่อความยากลำบากไม่ ท้อถอยและไม่หมดกำลังกายกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตและทำหน้าที่การงานต่อไปจนสำเร็จรวมทั้งไม่ย่อ ท้อต่อการทำความงามความดีความอดทนจะทำให้เราชนะอุปสรรคทั้งปวงไม่ว่าเล็กหรือใหญ่และจะทำให้ เราแกร่งขึ้น

๓.๕ วิธีสร้างขันติธรรมในการดำเนินชีวิต

ขันติหรือความอดทนเป็นหลักการที่ควรนำไปพัฒนาชีวิตเพื่อประโยชน์ของตนเองและ สังคมบุคคลที่หวังความเจริญจากขันติหรือความอดทนจะต้องสร้างความอดทนให้มีในตนเอง ดังต่อไปนี้

๓.๕.๑ ต้องคำนึงถึงหลักหิริโอตตปะให้มาก

เมื่อมีความละอายและเกรงกลัวต่อบาปอย่างเต็มที่ ความอดทนย่อมจะเกิดขึ้น การคำนึงถึงหิริและโอตตปะให้มากเป็นความอดทนอีกแบบหนึ่งที่มีมองเห็นภัยที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองในปัจจุบันและอนาคต เช่น อดทนต่อสิ่งที่มาช่วยโยให้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การทำชั่ว การทำบาป เป็นต้น

๓.๕.๒ ต้องรู้เท่าทันอารมณ์ที่มากกระทบ

ต้องเจริญเมตตาตามองการกระทำของผู้อื่นในแง่ดี เช่น เขาต่อก็นึกเสียดีกว่าเขาดี เขาก็ก็นึกเสียดีกว่าเขาฆ่า ดังตัวอย่างของพระปุณณะเถระ^{๒๒} การอดทนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับชีวิต จะต้องอาศัยความอดทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้น การดำเนินชีวิตมีสิ่งกระทบอยู่ตลอดเวลาอย่างเช่นพระปุณณะที่เอาความอดทนเป็นเครื่องเข้าการบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ด้วยการอดทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจึงได้มาซึ่งความสำเร็จ

๓.๕.๓ ต้องฝึกสมาธิ

ขันติและสมาธิเป็นคุณธรรมที่เกี่ยวพันกัน ขันติจะหนักแน่นก็ต้องประกอบไปด้วยสมาธิ มารองรับ สมาธิจะก้าวหน้าก็ต้องมีขันติเป็นพื้นฐาน ขันติอุปัมาเหมือนมือซ้าย สมาธิอุปัมาเหมือนมือขวา จะล้างมือทั้งสองข้างจะต้องช่วยกันล้างจึงจะสะอาดได้ เช่นดังความอดทนของพระโกลมนเถระ ถือเป็นสิ่งที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อเป็นสิ่งเตือนสติสมดังข้อความนี้ว่า “ที่อ้างร้อนอ้างหนาวหนัก ขี้เกียจภาวนา ระวังจะไปร้อนหมกไหม้ในอเวจี หนาวเสียดกระดูกในโลกันต์” ดังพระโกลมนเถระระลึกถึงชาติที่ตกอเวจีที่ได้รับความทุกขกรรมหลายร้อยหลายพันเท่า

ขันติหรือความอดทนเป็นหลักการที่ควรนำไปพัฒนาชีวิต เพื่อประโยชน์ของตัวเองและสังคมบุคคลที่หวังความเจริญด้วยขันติหรือความอดทนจะต้องสร้างความอดทนให้มีในตนเองดังต่อไปนี้

๑. ต้องคำนึงถึงหลักหิริโอตตปะให้มาก
๒. ต้องรู้ทันอารมณ์ที่มากกระทบ
๓. ต้องฝึกสติ

ดังพระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในคัมภีร์ ดูกรภิกษุทั้งหลายได้ยินว่า ณ ที่นั้นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีทรงสวดพระปาติโมกข์ในที่ประชุมพระภิกษุสงฆ์^{๒๓} ดังนี้

^{๒๒} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๖๐/๕๓๘.

^{๒๓} ที.ม. (ไทย) ๑๓/๕๔/๕๕.

ขันติคือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่าพระนิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่งผู้ทำร้ายผู้อื่นผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่เชื่อว่าเป็นบรรพชิตไม่เชื่อว่าเป็นสมณะเลย การไม่ทำบาปทั้งสิ้นการยังกุศลให้ถึงพร้อมการทำจิตของตนให้ผ่องใสนี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้าย ๑ การไม่ทำร้าย ๑ ความสามารวมในพระปาติโมกข์ ๑ ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร ๑ ที่นอนที่นั่งอันสงัด ๑ การประกอบความเพียรในอธิจิต ๑ ทกอย่างนี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๓.๖ อานิสงส์ของขันติ

ขันติ ความอดทน คุณธรรมสำคัญที่จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้ประพฤติ ดังใน พระสูตร ได้แสดงอานิสงส์ของขันติไว้ เช่น

๑) อานิสงส์ของขันติ ดังแสดงในปฐมอักษณสูตร ๕ ประการ^{๒๔} ดังนี้

๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. เป็นผู้ไม่มากด้วยเวร
๓. เป็นผู้ไม่มากด้วยโทษ
๔. เป็นผู้ไม่หลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อานิสงส์ของการมีขันติ ได้แก่ ทำให้ออดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่างๆ ได้ ทำงานได้ดีเป็นที่พึงและหลักในครอบครัวได้ เป็นที่พึงให้คนอื่นที่เดือดร้อนได้ ทำให้ไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ไม่หลงผิดไปทำความชั่วและทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังได้ เป็นต้น

๓.๗ บทสรุป

จากความหมายเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า การสร้างความอดทนให้เกิดต่อตนเองนั้น ถือเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อมนุษย์ในสังคมอย่างเห็นได้ชัด เพราะการสร้างขันติธรรม เป็นการส่งเสริมความเป็นมนุษย์และการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพราะการดำเนินชีวิต การทำงาน จำเป็นต้องมีความอดทน ขันติเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงความอดทนต่อสิ่งยั่วยู่ที่เกิดขึ้นทั้งภายในจิตใจและภายนอกสิ่งยั่วยู่หรือปัจจัยภายใน ได้แก่ ความโลภ เป็นต้น สิ่งยั่วยู่หรือปัจจัยภายนอก ได้แก่ คำพูดเสียดสี เป็นต้น ลักษณะของขันติจะมีลักษณะอดกลั้นไม่ดุร้าย ไม่ก่อกวนให้เกิดขึ้น มีความเบิกบานอยู่เป็นนิตย์ ขันติ ๔ ประเภท คือ อดทนต่อความลำบากอดทนต่อ

^{๒๔}พุทธทาส อินทปัญโญ, **คู่มือมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๘๖-๘๗.

ทุกขเวทนาอดทนต่อความเจ็บใจและอดทนต่ออำนาจกิเลส คือ โลก โกรธ หลง บุคคลสามารถสร้าง
ความอดทนด้วยการยึดหลักหิริโอตตัมปะฐูเท่าทันอารมณ์ที่มากระทบจิตใจ ชั้นดีที่ปรากฏในมงคล
สูตรมี ๒ ลักษณะคือ ชั้นดีพื้นฐาน ซึ่งมาคู่กับโสรัจจะ เป็นความอดทนในการทำงานทั่วไป โดยผู้วิจัย
จะได้เน้นถึงความอดทนต่อการทำงานด้านการควบคุมฝูงชน ต่อไป

บทที่ ๔

การประยุกต์หลักขั้นศีลธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งจะต้องอาศัยความอดทนคือ อดทนต่อการกระทบกระทั่งทางอารมณ์ที่เกิดจากการยั่วยุ หรือจากการกดดันจากการชุมนุมของ ฝูงชน การรับมือกับการจลาจลมักจะเป็นงานยากของกรมตำรวจบ่อยครั้ง และเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ถูก ส่งตัวไปรับมือกับการจลาจลมักจะถูกโยกย้ายและลูกของปราบจลาจล ส่วนใหญ่เนื่องมาจากการ กระจายที่กว้างกว่าเพื่อหยุดผู้ก่อการจลาจล ตำรวจปราบจลาจลส่วนใหญ่ใช้วิธีอาวุธไม่ร้ายแรงในการ ควบคุมฝูงชน อย่างเช่น ปืนลูกซองที่ยิงกระสุนยางและกระสุนยางตะกั่วเพื่อให้ได้รับบาดเจ็บหรือทำ ให้ผู้ก่อการจลาจลง่ายต่อการจับกุมตำรวจมักจะเป็นผู้รับผิดชอบการรับมือกับการจลาจล (การ ควบคุมฝูงชน) ถึงแม้ว่าวิธีการควบคุมฝูงชนอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ เพื่อที่จะทำให้เกิดการ สูญเสีย หรือการบาดเจ็บ เป็นศูนย์ จำจำเป็นต้องหาวิธีที่นุ่มนวล เพื่อควบคุมกลุ่มฝูงชน ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้นำหลักขั้นศีลธรรมมาใช้เป็นเพื่อการควบคุมกลุ่มฝูงชน ตามทัศนะพระพุทธศาสนาในการ แก้ปัญหาในส่วนที่เป็นนามธรรมได้แก่อุศลธรรมหากจะกล่าวในระดับสูงขึ้นไปคือการพัฒนาจิตใจแม้ ุศลธรรมก็เป็นปัญหาแต่ในที่นี้จะได้อธิบายเฉพาะที่เป็นอกุศลธรรมคือโลภโกรธหลงเท่านั้นเพราะ ปัญหาเหล่านี้เป็นสาเหตุแห่งปัญหาหากมีความอดทนก็จะแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้น ได้ ตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดดัง จะได้อธิบายต่อไปนี้

๔.๑ ธรรมชาติและแนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมฝูงชน

สังคมกับมนุษย์ (บุคคล) เป็นสิ่งสองสิ่งที่ยากจะแยกออกจากกันไม่ได้ สังคมจะเป็นสังคมอยู่ได้ก็ ต้องมีบุคคลมารวมกันอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนกัน เมื่อบุคคลหลาย ๆ คนมารวมกันแล้วก็เกิด ความสัมพันธ์ติดต่อกันและได้ร่วมกันพัฒนาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันให้เพิ่มพูนเป็นระเบียบแบบแผน ผูกพันซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น^๑ บุคคลจะต้องอาศัยสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการทางร่างกาย การได้รับการปกป้องรักษาความปลอดภัย และความมั่นคงในชีวิต ความสะดวกสบายต่าง ๆ การศึกษา การอาชีพ การคบหา สมาคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลจะต้องอาศัยสังคมใน การสนองความต้องการต่าง ๆ อันได้แก่

๑. ความต้องการทางร่างกาย
๒. ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต
๓. ความต้องการเข้าร่วมกลุ่ม ความต้องการความรัก และความต้องการ ได้รับความยอมรับ

^๑ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยปรีชา สามีศีลธรรม บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ธงไทย, ๒๕๑๓), หน้า ๔๒.

๔. ความต้องการให้รับการนับถือ การเคารพและความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง

๕. ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง^๒

ทั้งนี้ มนุษย์เรานับตั้งแต่รู้เดียงสาเป็นต้นมา ก็เริ่มมีพันธะหรือข้อผูกมัดทางสังคมที่จะต้องปฏิบัติปฏิบัติต่อกันทั้งการพูดและการกระทำให้อยู่ในกรอบประเพณี และความคาดหวังของคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ตอนเราเกิดชีวภาพของเราไม่มีข้อผูกพันที่จะต้องประพฤติปฏิบัติใด ๆ ตามกฎเกณฑ์ของสังคม แต่เพราะผู้มีหน้าที่เลี้ยงดูเราอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ดังกล่าว จึงอบรมบ่มนิสัยให้เราเกิดภาวะจำยอมต้องปฏิบัติตามและทำให้เราเกิดความพึงพอใจที่จะอยู่ในกรอบของสังคมด้วย

ในฐานะเป็นสัตว์สังคม คือต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์เราจะต้องถูกจำกัดอิสระและเสรีภาพในการกระทำหลาย ๆ อย่าง กล่าวคือ กฎหมาย เป็นต้น ข้อปฏิบัติเหล่านี้ล้วนเป็นข้อผูกพันที่คนเราจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม ทั้งนี้เพื่อความเป็นระเบียบความมั่นคงและความสงบสุขของสังคม การที่สังคมสร้างข้อผูกพันซึ่งมีลักษณะเป็นการสร้างความสำนึกให้มนุษย์เรารู้ว่า เป็นความรับผิดชอบของตน และเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ซึ่งมนุษย์เรารู้สึกว่าเป็นการบังคับให้ต้องประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งลักษณะเช่นนี้ในทางสังคมวิทยาเรียกว่า “การควบคุมทางสังคม”^๓

ชั้นศีลธรรม เป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถจัดการควบคุมภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์^๔ เป็นกรรมวิธีและกระบวนการต่างๆ ในการควบคุมตนเองและสังคม ใช้เป็นเครื่องป้องกันพฤติกรรมที่ผิดสังคมหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากปกติมิให้เกิดขึ้นหรือป้องกันมิให้พฤติกรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นแล้วมีผลเสียหายต่อสังคมอย่างรุนแรง^๕ ดังนั้น ชั้นศีลธรรม จึงเป็นไปเพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบเกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมมนุษย์

๔.๒ เครื่องมือในการควบคุมฝูงชนหรือสังคม

ควบคุมฝูงชน คือ กระบวนการต่างๆ ที่มีจุดมุ่งหมายให้สมาชิกของกลุ่มคนยอมรับและปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เช่น กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ศีลธรรม และจารีตประเพณี ความเป็นระเบียบของสังคมเกิดขึ้นส่วนหนึ่ง เพราะสังคมใช้มาตรการต่างๆ ควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ทั้งที่ปรากฏออกมาภายนอก คือ การกระทำต่างๆ และที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล เช่น คุณค่า และทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ

การใช้มาตรการควบคุมฝูงชน อาจมุ่งให้เกิดการควบคุมโดยตัวบุคคลเองที่เรียกว่า การควบคุมภายใน (internal control) หรือเพียงแต่มุ่งควบคุมการกระทำภายนอกของบุคคล ที่เรียกว่า การควบคุมภายนอก(external control) การควบคุมภายใน หมายถึง การปลูกฝังคุณธรรมในตัวบุคคล ให้บุคคลมีหิริโอตตปปะหรือมโนธรรม ต้องการทำความดี และละเว้นการทำความชั่วด้วยความรู้สึกรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง ต่างกับการควบคุมภายนอก ซึ่งย้ำการให้รางวัลจูงใจให้คนทำความดีและ

^๒ ศมาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, **สังคมวิทยาและมนุษยวิทยาเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๕๔.

^๓ สุวิทย์ รุ่งวิสัย, **พันธะทางสังคม**, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์พระสิงห์การพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๑-๒.

^๔ จันทรเพ็ญ อมรเลิศวิทย์, **การควบคุมทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^๕ Alvin L, Bertrand, **Basic Sociotogy**, (New york: Meredith Publishing, 1967), p, 281.

การลงโทษ เพื่อให้บุคคลละเว้นการทำความผิด ทั้งการควบคุมภายใน และภายนอกมีความจำเป็น ในการสร้างความเป็นระเบียบในสังคม ในการนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจสังคมได้สร้างสถาบันต่างๆขึ้นมาเป็น ตัวแทนของสังคม ทำหน้าที่ที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ศาสนา และสื่อสารมวลชน เป็นต้น^๖

จากหลักการดังกล่าว หลักชั้นศีลธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งหรือเครื่องมือของตำรวจในการ ควบคุมตนเองเพื่อให้การทำหน้าที่ด้านการควบคุมฝูงชนมีความสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลักชั้นศีลธรรม สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น แบ่งออกเป็นการนำไปใช้ตามสภาพหรือลักษณะของปัญหาได้ ๔ ลักษณะคือ ชั้นศีลธรรมต่อความลำบากทางกาย ชั้นศีลธรรมต่อทุกขเวทนา ชั้นศีลธรรมต่อคำด่า และ ชั้นศีลธรรมต่ออำนาจกิเลส ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๒.๑ การประยุกต์ชั้นศีลธรรมต่อความลำบากทางกาย

ความอดทนต่อความลำบากทางกาย ในทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง ความอดทนต่อ ความลำบากซึ่งเกิดจากการทำงานจนเหน็ดเหนื่อยหิวกระหายหรือถูกแดดลมฝนกระทบ เป็นความ อดทน ความอดกลั้นต่อความลำบาก ตรากตรำทางกาย อดทนต่อ ความหนาว ความร้อน ลมแดด สัมผัสเหลือบยุงและสัตว์เลื้อยคลาน มุ่งมั่นประกอบกิจการงาน อันจะส่งผลให้การทำงานสำเร็จเรียบร้อย ด้วยเนื่องจากว่า คนทำงานมากๆแล้วได้รับความเหน็ดเหนื่อยหิวกระหายหรือถูกแดด ลม ฝน กระทบ เกินสบาย คนที่ไม่มีขันติเมื่อเผชิญกับความลำบากตรากตรำดังกล่าว มักทอดทิ้งการงาน เป็นคนมือ เท้าบางทำอะไรที่ขวางๆ^๗ แนวคิดดังกล่าวนี้ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ตำรวจในการควบคุมฝูงชน พบว่า ในสถานการณ์เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ถูกให้เข้าปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลา หลายๆ วัน จะทำให้เกิดความเมื่อยล้า เป็นอย่างมาก เพราะต้องอดทนต่อความหิว ความลำบาก ความความร้อน บางที่อาจมีฝนตก ตามแต่สถานที่พื้นที่นั้นๆ เป็นอย่างมากนั้น จะต้องมีการแก้ไข ปัญหา ซึ่งในเบื้องต้นจะต้องอาศัยความอดทนเป็นหลักการพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก^๘ ได้กล่าวว่า เมื่อต้องเข้าปฏิบัติหน้าที่นานๆ จะต้องมีความอดทนในระหว่างการ ควบคุมฝูงชน หรือบางครั้งจะมีวิธีในการลดความเครียดด้วยการนำหนังสือเตรียมสอบ ขึ้นมาอ่านแล้ว คิดว่า เราไม่ได้อยู่อย่างนี้ตลอดไป เหนื่อยแค่นี้ก็ถือว่าเป็นแค่ประสบการณ์ ที่จะหล่อหลอมให้เรา แข็งแกร่งในวันข้างหน้า ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร^๙ ได้กล่าวถึงวิธีใช้ความคิดเพื่อให้เกิดความ อดทนว่า ถือว่าเป็นหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎระเบียบ ตามอุดมคติของตำรวจที่มีอยู่ ดังนั้นเป็นเรื่อง

^๖จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์, การควบคุมทางสังคม, หน้า ๕.

^๗ปิ่น มุกข์กันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๔๖๒-๔๖๓.

^๘สัมภาษณ์ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^๙สัมภาษณ์ ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๘.

ธรรมดาของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง^{๑๐} ส.ต.อ.ธยาวัฒน์ ชูตระกูล^{๑๑} และร.ต.ท.ธนาพันธ์ เสริมสุข^{๑๒} ได้กล่าวโดยรวมว่า การเป็นตำรวจ จะต้องเจอกับเหตุการณ์แบบนี้อยู่แล้ว เมื่อมาปฏิบัติหน้าที่ แบบนี้แล้ว ต้องฝึกใจตัวเองว่าต้องไม่คิดมาก เหนื่อยกาย ร้อนหนาว เจ็บป่วย ถ้าเราอดทนได้ เดี่ยวมันก็จะดีขึ้น ร.ต.ท.อำนาจ นะวะบุตร^{๑๓} กล่าวว่าความอดทนต่อความลำบาก คือเน้นหน้าที่ของผู้พิทักษ์สันติราชา เพื่อความสงบสุขของประเทศ เมื่อร่างกายจะเหนื่อย หรือแม้ว่าจะได้รับความลำบากอย่างไรนั้น เมื่อมาทำหน้าที่ตรงนี้แล้ว การควบคุมฝูงชน เพื่อให้อยู่ในกรอบของเรา เพราะความลำบากกายกับหน้าที่ เราไม่สามารถเลี่ยงได้ กายเหนื่อย ใจต้องเป็นสุข พ.ต.ต.จันทานู จันทร์เทศ^{๑๔} กล่าวว่า ปกติตำรวจได้รับการฝึกให้มีความอดทนอยู่แล้ว ตามที่อุดมคติของตำรวจบางตอน คือ ไม่วันทิวต่อความยากลำบาก อดทนต่อความเจ็บใจ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ติดต่อกันหลายวันก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่แล้ว

โดยรวมจะเห็นว่า หลักชั้นดีความอดทนต่อความลำบากทางกายในทางพระพุทธศาสนา นั้น เป็นหลักการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในสถานการณ์แห่งการควบคุมฝูงชน กล่าวคือ ความอดทน ช่วยให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้แม้ว่าจะถูกยั่วยุปฏิบัติ ไม่ปล่อยใจให้เศร้าหมองไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น^{๑๕} ทำให้เป็นผู้ไม่ดุร้าย^{๑๖} สามารถข่มความโกรธไว้ได้ไม่โกรธไม่ทำร้าย ไม่ก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเจ็บแค้นใจ ด้วยอำนาจของการกระทำของเรา มีใจไม่พยายาบาท และลดอาการคิดมาก^{๑๗}

นอกจากนี้ การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมุ่งที่จะสร้างความอดทน ใช้ความอดทน ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่น ทั้งส่วนที่เป็นตนเองสร้างขึ้น และสิ่งที่มากระทบจากภายนอกและภายใน เพื่อการยับยั้งฝูงชน หลักชั้นดีธรรมต่อความลำบากทางกายของเจ้าหน้าที่ตำรวจนี้ยังสะท้อนหลักคุณธรรมอื่นได้ด้วย กล่าวคือ หลักศีลข้อที่ ๑ ว่าด้วยเรื่อง ปาณาติบาตคือ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์^{๑๘} การไม่เจตนาล่วงเกิน เบียดเบียนผู้อื่น การสำรวมระวัง การสำรวมคอยระวังปิดกัน หลีกเว้น ไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น มองให้ลึกที่สุดสภาพจิตใจของผู้ไม่คิดละเมิดไม่คิดเบียดเบียนใคร นั้นแหละคือตัวศีล^{๑๙} คนที่มีศีลจะมีอาการไม่หนักอกหนักใจ ไม่ไหนมาไหนก็สะดวกสบาย ไม่มีความวิตกกังวล ไม่กลัวความผิด มีความสง่างาม มีความกล้าหาญชาญชัย คน

^{๑๐} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.ธยาวัฒน์ ชูตระกูล, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ร.ต.ท.ธนาพันธ์ เสริมสุข, รอง.สว.สส.สน.ดุสิต, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ร.ต.ท.อำนาจ นะวะบุตร, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พ.ต.ต.จันทานู จันทร์เทศ, สว.กก.๔ บก.ส.๑, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ด.ต.นพดล บัวงาม, ผบ.หมู่ กก.๔ บก.ส.๑, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ร.ต.ท.อาคม ธรรมเจริญ, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๗} สัมภาษณ์ ร.ต.ต.ทีทัต สังข์ชุม, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๘} ที.ปา. (ทย) ๑๑/๒๘๖/๒๔๗.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก, **พุทธธรรม**, หน้า ๙๑๔,

ที่รักษาศีลได้จะเบาสบาย โล่งใจ ทุกอย่างดูจะว่างเปล่าไม่มีอะไรขัดข้องคาใจ คนที่มีศีลก็จะมี ความเรียบร้อย สงบ ระงับ อยู่ในที่โดยอ้อมมีแต่คนรัก เคารพ นับถือ ศรัทธา

ดังนั้น หลักชั้นศีลธรรมจึงเป็นหลักที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ดีในหน้าที่ของตำรวจ และ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของการควบคุมฝูงชน ทั้งยังเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมต่อการรักษา ศีลได้ด้วยอีกทางหนึ่ง

๔.๒.๒ การประยุกต์ชั้นศีลธรรมต่อทุกขเวทนา

ความอดทนต่อความทุกขเวทนา ในทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง อดทนต่อความ เจ็บป่วย ความไม่สบายกาย ความอดทนต่อทุกขเวทนาอันเกิดจากความป่วยไข้ ไม่แสดงอาการทุ รุราย สามารถดำรงสติสัมปชัญญะอยู่ได้แม้ต้องพบกับความตาย เป็นการรับรู้อารมณ์ว่าเป็นทุกข์ซึ่ง เกิดมาจากการเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายด้วยโรคภัยนานับประการที่เกิดขึ้นกับร่างกายตน คนที่ขาดขันติ เมื่อ ถึงคราวเจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายขึ้นมามักจะแสดงมารยาทอันไม่สมควรออกมาให้ปรากฏ เช่น ร้อง ครวญครางกระบิดกระบวน เป็นคนเจ้ามายา เป็นคนเจ้าอารมณ์มีอาการโมโหโทโสง่ายบางคนอ้าง ความเจ็บป่วยเพื่อจะกระทำความชั่วต่างๆก็มี แต่สำหรับผู้มีขันติยอมรู้จักการอดทน อดกลั้น ไม่ ปล่อยตัวปล่อยใจให้เสียหรือตกไปในทางชั่วต่าง ๆ ให้คนอื่นหลงเชื่อหรือเข้าใจผิด^{๒๐}

การอดทนนั้นยังหมายถึงความอดทนต่อทุกขเวทนา^{๒๑} ที่เกิดจากความเจ็บไข้ได้ป่วย เพราะทุกชีวิตที่เกิดมาแล้ว ย่อมไม่พ้นจากความแก่ ความเจ็บ และความตายไปได้ จำต้องประสบพบ กับบุคคลทุกประเภท ไม่ว่าจะยากจน หรือ ร่ำรวยก็ตาม ล้วนแล้วแต่ได้พบด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งขณะที่ ทำหน้าที่ในการควบคุมฝูงชนเจ้าหน้าที่ทุกคน ได้เจอกับการยั่วยุหรือการทำงานที่เหน็ดเหนื่อย หรือ อาจส่งผลต่อการป่วยไข้ได้ ความอดทนซึ่งเป็นการอดทนต่อการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดจากความไม่สบาย กายของเราเอง ความปวด ความเมื่อย ดังนั้น ความอดทนนี้ จะช่วยให้เราทนทานต่อการทำหน้าที่ให้ สำเร็จได้ ผู้ที่ขาดความอดทนประเภทนี้ เวลาเจ็บป่วยจะร้องครวญคราง พร่ำเพ้อรำพัน หงุดหงิด ฉุนเฉียวง่าย คนรอบข้างก็จะทำงานด้วยความยากลำบาก อีกทั้งผู้รักษาพยาบาลก็ลำบากใจ เพราะ ทำอะไรไม่ทันใจหรือไม่ถูกใจ ก็โกรธง่าย พวกนี้จึงต้องป่วยเป็น ๒ เท่า คือนอกจากจะป่วยกายที่ เป็นอยู่แล้ว ยังต้องป่วยใจแถมเข้าไปด้วย ทำตัวเป็นที่เบื่อหน่ายแก่ชนทั้งหลาย^{๒๒}

สอดคล้องกับท่าน พุทธทาสภิกขุ^{๒๓} ที่ได้กล่าวถึงทุกขเวทนา ความเจ็บไข้ได้ป่วยมันคือ ภาวะความเครียด หรือ ความป่วยที่เกิดจากการทำงาน เป็นความวิตกกังวล ความวิตกกังวลนี้ก็ รวมอยู่ในความทุกข์ ไม่แยกจากกันเพราะเป็นความตึงเครียดในจิตใจ มูลเหตุของความทุกข์คือการเข้าไป ยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่า มีตัวตนหรือเป็นของของเรา วิชาความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นสอนให้ปฏิบัติ ให้เห็นแจ้งว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ควรจะยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือเป็นของตน ข้อนี้นี้ไม่ได้ปฏิเสธว่าสิ่งต่างๆ

^{๒๐} ปัน มุกกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, หน้า ๔๖๒-๔๖๓.

^{๒๑} คอลัมน์ ธรรมะวันหยุด (ป,อ,ปยุตโต), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.onab.go.th/> [๑๗ มกราคม ๒๕๕๘].

^{๒๒} ชู.ชา.จตุตทาฬีส. (ไทย) ๒๗/๒๕๖๐/๕๓๘.

^{๒๓} พุทธทาสภิกขุ, ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์ พระนคร, ๒๕๑๖), หน้า ๔๙๓.

ไม่มี มันมีมากมายแต่ไม่มีส่วน ไหนของมันที่ควรจะไปยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน ถ้าเข้าถึงความจริงของข้อนี้แล้วความเศร้า ความทุกข์เดือดร้อนก็จะไม่เกิดขึ้นและสอดคล้องกับ สปีลเบิร์กเกอร์^{๒๔} (Spielberger) กล่าวถึงความวิตกกังวล ว่าเป็นความรู้สึกตึงเครียด หวาดหวั่น ตื่นตระหนก ไม่สบายใจต่อสภาพการที่เผชิญอยู่และจะมีผลให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาเกิดขึ้นได้แก่ ใจสั่น ปวดศีรษะ ปัสสาวะบ่อย เป็นต้น

ดังนั้น การอดทนต่อทุกขเวทนา จะช่วยให้เพื่อนร่วมงานปฏิบัติงานด้วยกันได้สะดวกและไม่ลำบากใจในการทำงาน อย่าให้ความทุกขเวทนาเป็นอุปสรรคที่ทำให้เกิดการทอดทิ้งหรือทอดทิ้ง ควรใช้ความอดทนเป็นเบื้องหน้าต่อทุกขเวทนา ภาระงานก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้เมื่อเราเจอกับสถานการณ์ต่างๆ เมื่อเจอแรงกระทบกระทั่งจากกลุ่มฝูงชน เจ้าหน้าที่ทุกคนต้อง พร้อมทั้งกายพร้อมทั้งใจ เพื่อควบคุมฝูงชน ที่เกิดขึ้นมา เพื่อรักษาความระเบียบเรียบร้อย

๔.๒.๓ การประยุกต์ขันติธรรมต่อคำด่า

การอดทนต่อความเจ็บใจเมื่อถูกด่าหรือการสบประมาท ในทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง ความอดกลั้นต่อการหมิ่นประมาทที่ผู้อื่นกระทำ เช่น การกล่าว คำเสียดสี ด่าว่า คำหยาบคาย หรือการกล่าวล่วงเกินให้เสียหาย ไม่ประพฤติดิถีพลั้ง ด้วยอำนาจแห่งโทสะ อดทนต่อความเจ็บใจ เป็นประเภทอติवासขันธ์ คืออดทนต่อการล่วงเกินของคนอื่น เฉพาะอย่างยิ่งคนที่ต่ำกว่าเราเมื่อถูกผู้อื่นกระทำการล่วงเกินให้เป็นที่ขัดใจ เช่น ถูกด่าว่าหรือสบประมาทบุคคลที่ขาดอริวาสขันธ์ย่อมขาดสติเดือดดาลแล้วทำร้ายตอบด้วยการกระทำอันแรงเกินเหตุที่ควรจะเป็น เช่น เหน็บแถมด้วยวาจาหยาบคาย ครอบครวหรือก่อความทะเลาะวิวาท ตีรันฟันแทงกัน สร้างเวรกรรมไม่สิ้นสุด เป็นทางนำมาซึ่งหายนะแก่ตัวเองและตลอดจนเพื่อนฝูง แต่สำหรับผู้มีขันติย่อมมีความอดทน สอนใจตัวเอง รู้ที่ไปที่มาของสาเหตุต่างๆ คือ หาวิธีการแก้ไขด้วยสันติให้เรียบร้อยเป็นผลดีด้วยความสงบ^{๒๕}

การอดทนต่อถ้อยคำด่านี้ เป็นการระมัดระวังในการใช้วาจา ในทางพระพุทธศาสนานี้ การใช้วาจาจะต้องเป็นไปตามหลักสัมมาวาจา กล่าวคือ เว้นจากการพูดเท็จ พูดความจริง เว้นการพูดส่อเสียด พูดคำสมาณสามัคคี เว้นการคำพูดคำหยาบพูดคำอ่อนหวานสุภาพ^{๒๖} และ เว้นจากพูดเพื่อเจ้อไม่มีประโยชน์^{๒๗} พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งทางโลกและทาง^{๒๘} พูดถูกต้องตามกาลสถานที่ พูดเป็นธรรม พูดออกไปแล้วไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เป็นวาจาที่เมื่อกล่าวออกไป

^{๒๔} Spielberger, Charles D, *Understanding Stress and Anxiety*, (NewYork : Harper & Row,1979), p.17.

^{๒๕} ปิ่น มุกกันต์, *แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี*, หน้า ๔๖๒-๔๖๓.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป,อ, ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗๖๘-๗๖๙.

^{๒๗} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) , *หลักพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กาญจนบุรี : สหายพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๔๙-๕๕๐.

^{๒๘} พระสัทธัมมโชติกะ ธรรมจริยะ, *ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๒*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ทิพยวิสุทธี, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๒.

แล้วไม่ก่อให้เกิดโทษในภายหลัง ไม่ควรพูดคำที่ชั่วหยาบเลย การพูดคำที่ดีงามเป็นการดี เพราะบุคคลย่อมเดือดร้อนเพราะพูดคำชั่วหยาบ^{๒๙} ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับอภัยราชกุมารว่า

วาจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น รู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น

วาจาที่ไม่จริง ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ไม่กล่าววาจานั้น

วาจาที่จริง ที่ประกอบด้วยประโยชน์ วาจานั้นเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนอื่น รู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น^{๓๐}

สรุปหลักการของการใช้วาจาดังกล่าว คือ การใช้วาจาที่เป็นวาจาสุภาษิต ๕ ประการ คือ พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดคำอ่อนหวาน พูดคำประกอบด้วยประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต^{๓๑} ดังนี้

๑. พูดได้ถูกกาลเทศะ คือ พูดในสถานที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม ในปริมาณที่เหมาะสม รู้ว่าเวลาไหนควรพูด ดังที่แสดงในตักกการิชชาตก เรื่องที่ตักกการิชมาณฑพเดือนอาจารย์ไว้ว่า “การพูดเกินขอบเขตไม่ดีเลย...คนผู้พูดเกินขอบเขตย่อมประสบการจองจำ การถูกฆ่า และความโศกเศร้า คร่ำครวญ”^{๓๒} เพราะคนที่พูดล่วง เลยขอบเขต คือ พูดล่วงประมาณ ไม่ยังประโยชน์ให้สำเร็จ เป็นสิ่งไม่ดี^{๓๓}

๒. ต้องเป็นคำจริง คือ การพูดคำจริงหรือวาจาจริง เป็นเงื่อนไขสำคัญและจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ทศนะทางพระพุทธศาสนานิยมความจริง เฉพาะเรื่องคำพูดนั้น คำพูดที่ถือว่าดีถูกต้อง จะต้องมี

^{๒๙} ขุ.ชา.เอกก.(บาลี) ๒๗/๘๘/๒๒, ขุ.ชา.เอกก.(ไทย) ๒๗/๘๘/๓๐.

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน ม.ม.(บาลี) ๑๓/๘๖/๖๓-๖๔, ม.ม.(ไทย) ๑๓/๘๖/๘๗, ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๑/๒๑๑-๒๑๓; พระอรรถกถาจารย์ อธิบายไว้ว่า บรรดาวาจาสองฝายนั้น ในฝ่ายวาจาไม่เป็นที่รัก วาจาแรกที่เป็นไป ต่อกันที่ไม่ใช่โจรว่าโจร ต่อกันที่ไม่ใช่ทาสว่าทาส ต่อกันที่ไม่ใช่ผู้ประกอบกรรมชั่วว่า คนประกอบกรรมชั่ว, วาจาที่สองเป็นไปด้วยอำนาจวาจาที่ผู้เป็นโจรเท่านั้นว่า ผู้นี้โจร, วาจาที่สาม คือวาจาที่กล่าวด้วยมุ่งประโยชน์เป็นเบื้องต้น ด้วยมุ่งธรรมเป็นเบื้องต้น ด้วยมุ่งสั่งสอนเป็นเบื้องต้นแก่มหาชนอย่างนี้ว่า, ในการพยากรณ์ที่สามนั้น, ในฝ่ายวาจาเป็นที่รัก วาจาแรกชื่อว่า ถ้อยคำที่ไม่ควรตั้งไว้ ถ้อยคำที่ไม่ควรตั้งไว้นั้นพึงทราบอย่างนี้ วาจาที่สอง เป็นถ้อยวาจา (วาจาของขโมย) สำหรับคนอื่นมีประการต่าง ๆ เพราะเห็นแก่อำมิส หรือเพราะอำนาจความอยากดื่มเหล้าเป็นต้น และเป็นติรัจฉานกถา, วาจาที่สามเป็นกถาที่อิงอาศัยอริยสัจ ซึ่งเหล่าบัณฑิตพึงแม้ร้อยปีก็ไม่รู้สักอิม ดังนั้น ตถาคตจึงไม่กล่าววาจาจริงทั้งที่ไม่เป็นที่รัก ทั้งที่เป็นที่รักกล่าวแต่วาจาที่สาม ไม่ให้เวลาที่ควรจะกล่าววาจาที่สามล่วงเลยไป

^{๓๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๘/๓๓๘.

^{๓๒} ขุ.ชา.เตรสก. (ไทย) ๒๗/๑๐๔-๑๐๕/๔๑๓.

^{๓๓} ขุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๖/๓๐๓.

ความจริงเป็นหลักเสมอไป จะต้องพูดคำจริง และพูดด้วยความจริงใจ ดังบทสวดมนต์ในรัตนสูตร ว่า ขอความสวัสดิ์จึงมีแก่ทุกท่าน คนย่อมได้เกียรติยศ เพราะพูดคำสัตย์จริง^{๓๔}

๓. ต้องเป็นคำสุภาพ คือ พูดด้วยภาษาที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลควรเปล่งถ้อยคำอ่อนหวาน มีประโยชน์เท่านั้น”^{๓๕} จึงควรพูดแต่คำอ่อนหวานเป็นที่น่าพอใจแก่ผู้อื่นทุกเมื่อ เพราะการพูดคำที่ติงามทำให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตนปรารถนา ทั้งเป็นที่พอใจของผู้ได้ยินได้ฟังด้วย คำพูดสุภาพ จึงจัดเป็นองค์สำคัญข้อหนึ่งในเวลานี้ เพราะจะทำให้บุคคลอื่นพอใจ ไม่เกิดโทษ^{๓๖}

๔. พูดแล้วมีประโยชน์ คือ มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง ดังพระพุทธพจน์ว่า คำพูดที่มีประโยชน์ คำเดียว ที่คนฟังแล้วสงบระงับได้ ย่อมดีกว่าคำพูดที่ไร้ประโยชน์ตั้ง ๑,๐๐๐^{๓๗}

๕. พูดด้วยจิตที่มีเมตตา คือ พูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความจริงใจต่อผู้ฟัง เมตตา เป็นข้อธรรมที่รู้จักกันทั่วไป คำแปลสามัญของเมตตา คือ ความรัก ความมีไมตรี ความปรารถนาดี ความอยากให้ผู้อื่นมีความสุขและประสบแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์^{๓๘}

กรณีตัวอย่างของการใช้หลักวาจาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งนำมาซึ่งสันติสุข จะเห็นได้จาก พระจริยาของพระพุทธเจ้าซึ่งสามารถนำมาเป็นหลักพิจารณาได้ ดังนี้

๑) การใช้วากับนางกิสาคอติ

นางกิสาคอติเป็นหญิงสาวชาวเมืองสาวัตถี เมื่อนางแต่งงานแล้วตั้งครุภักคอดบุตรคนแรก บุตรของนางนั้นเสียชีวิต นางเข้าใจว่าความตายเกิดเฉพาะแก่บุตรของนาง จึงอุ้มบุตรร้องไห้ไปขอ ยารักษาบุตรจากชาวบ้าน บุรุษผู้หนึ่งเห็นเข้าจึงแนะนำให้ไปหาพระพุทธเจ้า นางอุ้มบุตรเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงแนะนำอุบายที่จะทำให้นางเปลี่ยนทัศนคติ โดยให้ไปแสวงหาเมล็ดพันธุ์ ผักกาดหยิบมือหนึ่งจากเรือนของชาวบ้านมา แต่มีเงื่อนไขว่าจะต้องถือเอาจากเรือนที่ไม่เคยมีคนตายมาก่อน นางมีความหวังว่าจะได้ยามรักษาบุตร จึงเดินเที่ยวถามไปทุก ๆ หลังคาเรือน แต่ก็ไม่พบเรือนที่ไม่เคยมีคนตายเลย นางจึงกลับได้สติคิดว่าสัตว์โลกมีความตายเป็นธรรมดา ทั้งศพบุตรแล้วเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมมีใจความว่า “ก็ความเป็นอยู่เพียงวันเดียวของคุณคน ผู้เห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ของบุคคลผู้ไม่เห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป” นางได้ฟังอนิจจธรรมนี้แล้วจึงได้บรรลุโสดาบัน^{๓๙}

๒) การใช้วากับโจรองคฺลิมาล

โจรองคฺลิมาลซึ่งฆ่าคนมาเป็นจำนวนมาก ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด เมื่อพบพระพุทธองค์เข้าก็วิ่งไล่หมายจะปลิดชีพ แต่พระพุทธองค์ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ทำให้องคฺลิมาลวิ่งไล่ไม่ทัน จนกระทั่งเหนื่อยหอบ หหมดแรง จึงหยุดวิ่งไล่ และร้องเรียกให้พระพุทธเจ้าทรงหยุดดำเนิน

^{๓๔} ขุ.สุ.(ไทย) ๒๕/๑๘๙/๕๔๔.

^{๓๕} ขุ.ชา.ตรสก. (ไทย) ๒๗/๖๐/๔๐๖.

^{๓๖} พระสิริมังคลาจารย์, มิ่งคลัตถทีปนี ภาษาไทย ภาค ๑ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗๐.

^{๓๗} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๐/๖๑.

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ, ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๐๗.

^{๓๙} ตูรายละเอียดยุคใน ขุ.อป.(ไทย) ๓๓/๗๓-๘๔/๔๖๕-๔๖๖.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า “เราหยุดแล้ว องค์กริมาล และท่านก็จึงหยุดเถิด” พระดำรัสนี้ทำให้องค์กริมาลเกิดความสงสัย จึงทูลถามว่า “ท่านสมณะพุดมสา ท่านเดินอยู่ ไฉนจึงพูดว่า เราหยุดแล้ว” พระพุทธเจ้าจึงตรัสตอบว่า “เราหยุดทำบาปแล้ว แต่ท่านสียังไม่หยุด” โจรองค์ลิมาลได้ฟังพระดำรัสนี้ จึงได้สติเกิดความสว่างขึ้นในใจ โยนดาบทิ้ง ทูลขอบรรพชาอุปสมบทกับพระพุทธเจ้า หลังจากได้ฟังวาจาที่มีเหตุมีผลจนเกิดความเห็นถูกต้อง พฤติกรรมที่โหดร้ายทารุณของโจรองค์ลิมาลก็มลายสิ้นไป^{๔๐}

จากกรณีตัวอย่างที่นำเสนอในเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า การใช้วาจาที่เหมาะสมกับกาลเวลา สามารถทำให้ผู้รับฟังเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตต่างจากเดิม คือ จากหมกมุ่นเป็นปล่อยวาง จากไม่ดีเป็นดี จากุ่นวายกลายเป็นสงบสุข มองเห็นทางดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หรือเห็นทางดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์สูงสุด พัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เข้าใจถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ในอีกมิติหนึ่ง การอดทนอดกลั้นต่อถ้อยคำคำานั้น ยังเป็นการรักษาศีลข้อที่ ๔ ได้ด้วย เพราะเป็นการพูดที่งดเว้นจากการพูดเท็จ^{๔๑} มีเจตนางดเว้นจากมรสุวาจา^{๔๒} ความเป็นจริงของฝูงชนที่ก่นด่ารัฐหรือเจ้าที่เกี่ยวข้องย่อมด่าด้วยคำพูดคำหยาบ หรือ คำหยาบคายที่เรียกว่า “อักษัตถุ” คืออักษัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งการด่าการแข่งทั้งหลายซึ่งจัดเป็นมรสุวาจาได้นั้น มีทั้งหมด ๑๐ ประการ คือ

๑) ซาดิกำเนิต คำด่าที่เกี่ยวกับเชื้อชาติต่ำทราม ยกเอาชาติขึ้นมาด่าในด้านต่ำทราม ประสงค์จะกล่าวคำแดกดันให้เจ็บใจ

๒) ซื่อ ยกเอาชื่อขึ้นมาด่าในด้านต่ำทราม ซึ่งผิดไปจากความเป็นจริง

๓) ตระกูล ยกเอาสกุลวงศ์ขึ้นมาด่าในด้านต่ำทราม

๔) หน้าที่การงาน ยกเอาอาชีพการงานที่ต่ำของเขาขึ้นมาด่าว่าให้เจ็บใจ

๕) ศิลปวิทยา ยกเอาศิลปวิทยาการหรือความรู้อันต่ำของเขาขึ้นมาด่าว่าให้เจ็บใจ

๖) ความเจ็บไข้ ยกเอาโรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่งเป็นโรคที่ต่ำทรามน่ารังเกียจขึ้นมาด่า

๗) รูปลักษณ์ ยกเอาเพศพรรณสัณฐานขึ้นมาด่าว่าให้เจ็บใจในด้านต่ำ

๘) กิเลส ยกเอากิเลสของเขาขึ้นมาด่าว่าเพื่อให้เจ็บใจ

๙) อาบัติ ยกเอาอาบัติ คือความผิดกฎวินัยขึ้นมาด่ากัน ความผิดกฎวินัยที่มีโทษเบา กว่าอาบัติปาราชิกแลสังฆาติเสสขึ้นมาด่ากัน

๑๐) คำด่า^{๔๓} คำด่าที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในโลกของคนต่ำทั้งหลาย เช่นคำด่าทอที่พาดพิงไปถึงพ่อแม่หรือสันดานของเขาเป็นต้น อันเป็นคำด่าที่ก่อความเจ็บช้ำน้ำใจให้เกิดแก่ผู้ที่ถูกด่าทั้งหลาย

^{๔๐} ดูรายละเอียดในม.ม.(ไทย) ๑๓/๓๔๗-๓๕๒/๔๒๑-๔๓๓, ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๘๖๖-๘๙๑/๔๘๒-๔๘๖.

^{๔๑} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕, ม.ม.(ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๐๖.

^{๔๒} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๘/๑๑.

^{๔๓} อักษัตถุ คำที่ใช้ด่า ๑๐ อย่าง ในวินัยท่านว่า ได้แก่ โอมสวาท คือคำกล่าวเสียดสี ๑๐ อย่าง ; ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.(ไทย) ๒/๑๕-๓๔/๒๐๒-๒๒๓ ส่วนในธรรมบทอรุทธกถา หมายถึงคำที่ใช้ด่า ๑๐ อย่าง คือคำด่าว่า (๑) เจ้าเป็นโจร (๒) เป็นคนพาล (๓) เป็นคนหลง (๔) เป็นอูฐ (๕) เป็นโค (๖) เป็นลา (๗) เป็นสัตว์นรก (๘) เป็นสัตว์ดิรัจฉาน (๙) เป็นคนไม่มีสுகติ (๑๐) เป็นคนหวังได้เฉพาะทุกติ ; ขุ.ธ.อ.(ไทย) ๑/๒/๔/๒๒๖.

การกล่าวพรุสวาจา โดยพยายามเปิดปากทำการด่าทอ เพื่อให้ก่อให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจแก่บุคคลผู้ที่ตนต้องการจะด่าทั้งหลาย

การกล่าวคำหยาบสามารถทำลายเกียรติของผู้พูด และผู้ที่ถูกพูดถึง ทำลายความรู้สึกที่ดีของผู้อื่น ทำลายความสุขความรื่นรมย์ใจของผู้ได้ยินได้ โทษที่เห็นได้ชัดในสังคม ก็คือ คำหยาบเป็นเครื่องทำลายทั้งเสน่ห์ในตัวผู้พูด ทำลายอำนาจ และชาติตระกูลของผู้พูด คำหยาบส่อถึงจิตใจที่ไม่น่ารักของผู้พูดหลายประการ เช่น แสดงถึงจิตใจที่หยาบคาย ความบกพร่องทางวัฒนธรรม ความลดหย่อนทางคุณธรรม ตลอดจนโทษต่างๆ ที่จะตามมา กับ คำหยาบ ดังนั้นถ้าจะมุ่งครองใจบุคคลอื่นหวังให้รัก มีคำพูดประเภทเดียวเท่านั้น คือ คำสุภาพอ่อนโยน พูดจามีมนวล จึงจะเป็นผลสำเร็จ

การอดทนต่อความเจ็บใจเมื่อถูกด่าหรือการสบประมาท จึงเป็นเครื่องมือที่ตำรวจสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์รักกัน ห่วงใยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้สันติความอดทนเมื่อถูกด่าว่า ชั้นดียิ่งมีความสำคัญเมื่อถูกแทรกแซงจากผู้ชุมนุม เพราะเราจะต้องต้องอดทนต่อความเจ็บใจ^{๔๔} ไม่หวั่นต่อความยากลำบาก คือคิดว่าเรามีหน้าที่ดูแลพิทักษ์รับใช้ประชาชน จะต้องมีการคลุกคลีกับประชาชนอยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อมีการกระทบกระทั่งก็เป็นเรื่องธรรมดาของตำรวจ^{๔๕} ตำรวจจะต้องรู้จัก ชมใจตนเอง ฟังผ่านๆ ไม่เก็บไว้ในใจ^{๔๖} โดยให้คิดว่าประชาชนเพียงมีความเห็นต่างกันต่างความคิดเท่านั้น เมื่อผ่านเหตุการณ์ไปก็ยิ่งเป็นพี่น้องกัน^{๔๗}

โดยรวม พระพุทธศาสนาสอนเรื่องความเมตตาโดยให้เอาตนเองเป็นเครื่องเปรียบเทียบว่า เราชรักสุข เกลียดทุกข์ฉันทิ สัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันทิ นั้น บุคคลผู้แสวงหาความสุขให้แก่ตนเอง แต่ทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์เดือดร้อน พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ผู้ปรารถนาความสุข ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ไม่ว่าจะเป็นการทำ พูด คิด จึงควรตั้งจิตประกอบด้วยเมตตาไว้เป็นเบื้องต้นเสมอ

ดังนั้น การอดทนอดกลั้นต่อคำด่าหรือประณาม จึงเป็นสะท้อนลักษณะหรือความระมัดระวังในท่าทีของการพูดให้เหมาะแก่กาลเวลา หรือการพิจารณาไตร่ตรองรอบคอบแล้วว่า เป็นเวลาควรแล้วจึงกล่าว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การพูดนั้น ๆ เกิดผลหรือได้ผลอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ประโยชน์หรือผลของวาจาอยู่ที่ผู้พูดพูดแล้วได้รับผลดีจากการพูดนั้น ฝ่ายผู้ฟังเมื่อได้ฟังแล้ว ก็ได้รับผลดีเช่นกัน คำพูดที่มีประโยชน์นั้น จะต้องไม่เป็นโทษ แต่เป็นคำพูดที่ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังให้ดีขึ้นอย่างเดียวกัน

๔.๒.๔ การประยุกต์ชั้นดีธรรมต่ออำนาจกิเลส

^{๔๔} สัมภาษณ์ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก, ผบ.หมู่ กงร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๔๕} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.เอกสิทธิ์ แย้มสมุทร, ผบ.หมู่ กงร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๔๖} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง, ผบ.หมู่ กงร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ด.ต.นพดล บัวงาม, ผบ.หมู่ กก.๔ บก.ส.๑, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

การอดทนต่ออำนาจกิเลส ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การอดทนต่อโลภะ โทสะ โมหะ ต่ออารมณ์ฝ่ายเพลิดเพลิน การอดทนในมิตินี้เป็นความอดทนที่ส่งเสริมความประพฤติเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงาม ด้วยตามปกติมนุษย์มักมีความโลภเป็นตัวผลักดัน ให้เกิดความต้องการไม่สิ้นสุด จนบางครั้งอยากได้ ในสิ่งที่ไม่สมควร ไม่รู้ดีชั่ว บุญบาป ไม่รู้เท่าทันกิเลสตัณหา ยึดติดกับสิ่งที่ไม่ควรอันเป็นหนทางไปสู่ปัญหา ก่อให้เกิดทุกข์ ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม บุคคลจึงต้องฝึกความอดทนต่อโลภะ โทสะ โมหะ ไม่ตามใจกิเลส เพื่อยกระดับจิตใจของตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้มีคุณธรรมในระดับที่สูงขึ้น ความจริงแล้วอารมณ์ที่น่ารักใคร่ น่าพอใจ ดูไปก็ไม่น่าจะใช้ความอดทน ไม่ทำให้เราลำบาก แต่ที่ต้องใช้ความอดทน เพราะอาจจะทำให้เราเสียหายได้ ทั้งนี้เพราะคนที่ขาดขันติ มักจะทำการอันน่าบัดสีต่างๆ ตามอำนาจกิเลส หรือตามความอยากในสิ่งที่ตนรัก เช่น รับสินบน ฆาตกรรมเมียชาวบ้าน เห็นเงินตาโต ทำร้ายรังแกกัน ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เหยียด เมมาอำนาจ ขี้โม้ โอ้อวด^{๔๘}

๔.๓ ขันติธรรมกับความโลภ

แนวคิดของการใช้ขันติธรรมเพื่อต่อสู้กับกิเลสที่เข้ามาทำลายจิตใจนั้นมีหลายมิติ เนื่องจากกิเลสมีหลายระดับนั่นเอง ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง เช่น ความโลภ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายต่ออำนาจหน้าที่ของตำรวจเป็นอย่างมาก เพราะภาระหน้าที่ของตำรวจมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของคนหลายภาคส่วน ดังนั้น การแก้ไขด้านทานต่ออำนาจความโลภต้องแก้ด้วยความสันโดษ สันโดษ แปลว่า ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ ยินดีโดยสม่ำเสมอ สันโดษโดยองค์ธรรมคือ อโลภะ ความไม่โลภ^{๔๙} สำหรับพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้บุคคลไม่เอาอะไร ไม่อยากได้อะไร แต่ที่จริงแล้วพระพุทธเจ้าทรงสอนสันโดษไว้ ๓ ลำดับชั้น คือ ๑) ยถาลาภสันโดษ ความยินดีเท่าที่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ความยินดีเท่าที่ทำได้ตามกำลัง และ ๓) ยถาสรูปสันโดษ ความยินดีในความเหมาะสมตามฐานะของตน^{๕๐} กล่าวคือ

๑) ยถาลาภสันโดษ คือ ความยินดีตามที่ได้ หมายถึง ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตน โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนเพราะสิ่งที่ไม่ได้ หมายความว่า เมื่อได้ทำอย่างเต็มที่แล้ว หากไม่ได้ตามที่ต้องการ ก็ไม่กระวนกระวาย ไม่วิ่งตามความอยาก ต้องระงับยับยั้งความอยากให้ได้ โดยให้นึกถึงข้อเท็จจริงว่า ไม่มีสิ่งใดสนองความต้องการแห่งจิตใจให้พอได้อย่างแท้จริง เหมือนไฟไม่อาจให้เต็มได้ด้วยเชื้อ มหาสมุทรไม่อาจให้เต็มได้ด้วยน้ำ หรือคนมักมากไม่อาจเต็มไปด้วยปัจจัยทั้งหลายนั่นเอง

๒) ยถาพลสันโดษ คือ ความยินดีตามกำลังที่มีอยู่ หมายถึง มีความยินดีหรือพอใจเพียงพอกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และกำลังความสามารถของตน ไม่ควรให้น้อยหรือเกินขอบเขตกำลังเพราะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม คนแต่ละคนมีกำลังหรือความสามารถไม่เท่ากัน

^{๔๘} เสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, หน้า ๒๒ - ๒๘, และ ปิ่น มุทุกันต์, แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักเรียนธรรมตรี, หน้า ๔๖๒-๔๖๓.

^{๔๙} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), มงคล ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๒), หน้า ๓๘.

^{๕๐} ชัย ณ พล, ร่ำรวยด้วยสันโดษ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘.

ดังนั้นจึงต้องรู้จักตนเอง อย่าสำคัญตนผิดและอย่าดูถูกตนเอง สิ่งที่คุณพึงได้รับนั้นควรเหมาะสมแก่สมรรถภาพ และความสามารถของตน

๓) ยถาสารูปสันโดษ คือ ความยินดีตามสมควร หมายถึง มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะ ภาวะ และความเป็นอยู่ของตน เป็นที่รู้กันว่า คนเราย่อมมีฐานะ และความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บุคคลในสังคมย่อมมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บางคนยากจน บางคนร่ำรวย การที่คุณพยายามขวนขวายเพื่อจะให้เป็นเรื่องที่ดี แต่ทั้งนี้ต้องรู้จักและตระหนักในความสามารถของตน ต้องพยายามขวนขวายเปลี่ยนแปลงฐานะ ภาวะและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้^{๕๑}

การใช้หลักชั้นศีลธรรมหรือความอดทนต่ออำนาจกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลงในทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักการที่มีความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของตำรวจด้านควบคุมฝูงชน ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ของ ร.ต.ต.ที่ทัต สังข์ชุม^{๕๒} ที่กล่าวว่า เราต้องทำใจเย็นๆ คนว่าเราก็เป็นคนไทยเหมือนกัน มีหลักความคิดที่แตกต่างกันในการคิด ร.ต.ท.อำนาจ นวะะบุตร^{๕๓} กล่าวว่า ต้องยึดคติ อดทนต่อความน้อยใจ อดทนต่อความโกรธที่มากกระทบกระทั่ง เพราะบุคคลทุกคนที่มาอยู่ร่วมกันเช่นนี้ บางครั้งอาจมีความกระทบกระทั่งกัน ทะเลาะวิวาทบาดหมางกันบ้าง เพราะต่างก็มีกิเลสอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดความอดทนแล้ว ความทะเลาะวิวาทบาดหมาง ก็จะแตกแยกแผ่ขยายกว้างออกไป จนทำให้เสียหายที่การงานได้

๔.๔ ชั้นศีลธรรมกับการควบคุมตนเองและผู้อื่น

เมื่อทุกคนต่างมี โลภะ โทสะ และ โมหะด้วยกันทุกคน หรือสังคมส่วนมากตกอยู่ภายใต้ อิทธิพล (Influence) และอำนาจ (Power) จึงเป็นสิ่งจำเป็นในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อย^{๕๔} ชั้นดีจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมโลภะ โทสะ และ โมหะของตนเองและผู้อื่นไม่ให้สร้างความเสียหายหรือเดือดร้อนไปมากกว่านี้ แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมตนเองและควบคุมฝูงชนมีดังนี้

Richard T. Lapiere ได้กล่าวไว้ว่า การควบคุมสังคมมุ่งไปในแง่ของการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ สถานภาพ สถานภาพของกลุ่ม และบรรทัดฐานสังคม ค่านิยม การทอดทิ้งทางสังคม การควบคุมแบบเผด็จการทางสังคม และความเชื่อทางศีลธรรม โดยมุ่งที่จะให้แต่ละคนประพฤติและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคมที่วางไว้^{๕๕} เพื่อให้ระเบียบสังคมดำรงอยู่ได้^{๕๖} เครื่องมือที่สำคัญข้อหนึ่งคือ การรู้จักอดทนระงับยับยั้งอารมณ์หรือ การรู้จักใคร่ครวญให้ดีก่อน

^{๕๑} สมเด็จพระญาณสังวร, สันโดษ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ปริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙.

^{๕๒} สัมภาษณ์ ร.ต.ต.ที่ทัต สังข์ชุม, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ร.ต.ท.อำนาจ นวะะบุตร, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๕๔} Don Martindale, *American Society*, (New Jersey: Van Nostrand, 1960), p, 281.

^{๕๕} จีรพรรณ กาญจนะจิตรา, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๕๖} Don Martindale, *American Society*, p, 364.

ตัดสินใจทำด้วยเหตุและผล ดังนั้น ขั้นตอนจึงสอดคล้องกับกลไกหรือเครื่องมือที่จะควบคุมทางสังคม (Social Control machanism)^{๕๗}

กรรมวิธีหรือขบวนการ การควบคุมสังคมนั้นแบ่งแยกอย่างต่อเนื่องกันซึ่งอาจจำแนกออกตามระดับความแตกต่างของพฤติกรรมได้เป็น ๔ ประการคือ

๑. เป็นกรรมวิธีที่ใช้ป้องกันสถานการณ์ที่จะพัฒนานำไปสู่พฤติกรรมที่ผิดหรือเบี่ยงเบนสังคม

๒. เป็นกลไกที่จะจัดการความตึงเครียดหลังจากที่พฤติกรรมผิดสังคมเกิดขึ้นแล้ว

๓. เป็นกลไกตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงสาเหตุของพฤติกรรมผิดสังคม

๔. เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมกลุ่มโดยหล่อหลอมมติมหาชนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์^{๕๘}

ดังนั้นในเบื้องต้นขั้นตอนจึงเป็นเครื่องชั้นพื้นฐานและเป็นเครื่องมือเบื้องต้นในการทำหน้าที่เพื่อการควบคุมฝูงชน มิให้เกิดความเสียหายลุกลามใหญ่โต ซึ่ง พ.ต.ต.จำนายู จันทร์เทศ ได้กล่าวว่าในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น ตัวเจ้าหน้าที่เองมีการเตรียมจิตใจหรือข่มใจไว้บางส่วนแล้วว่าจะต้องเจอการกระทบกระทั่งของประชาชน ถ้าถามถึงการใช้หลักในการอดทนนั้น ก็ต้องยึดหลักอุดมคติของตำรวจที่ได้ฝึกฝนมาโดยเฉพาะข้อที่ว่า อดทนต่อความเจ็บใจ เมื่อเราได้ฝึกสิ่งที่ได้ฝึกฝนมา จะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความอดทนอดกลั้นกว่าประชาชนทั่วไปอีกทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นต้องพบกับสิ่งต่างๆ ที่เข้ามากระทบ ทั้งสิ่งที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจ ส่งผลให้จิตใจอาจหวั่นไหวไปตามอำนาจโลภะ โทสะ โมหะ อันจะก่อให้เกิด การกระทำที่เป็นโทษ การนำขันธ์ ความอดทนมาประพฤดิยอมเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถควบคุมโลภะ โทสะ โมหะ รวมตลอดถึงลดโลภะ โทสะ โมหะ ลงได้^{๕๙} ซึ่งก็สอดคล้องกับดั่งตัวอย่างในอักขมสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุผู้ละระยอมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย” ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ

๑. เป็นผู้อดทนต่อรูป

๒. เป็นผู้อดทนต่อเสียง

๓. เป็นผู้อดทนต่อกลิ่น

๔. เป็นผู้อดทนต่อรส

๕. เป็นผู้อดทนต่อโณภูฐัพพะ

^{๕๗}Herry C, Bredemeier and Richard M, Stephenson, **The Analysis of Social Systems**, (New York : Holt Rinehart and Winston, 1962), p, 146.

^{๕๘}Kimball Yong, **Handbook of Social Psychology**, (London: Poutledge kegan Paul, 1963), pp. 244-245.

^{๕๙}สัมภาษณ์ พ.ต.ต.จำนายู จันทร์เทศ, สว.กก.๔ บก.ส.๑, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

นอกจากขันติจะเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ประพฤติเว้นจากการกระทำอันเป็นโทษ รวมถึงควบคุมโลภะ โทสะ โมหะ ยังสามารถนำขันติมาเป็นคุณธรรมเพื่อพัฒนาตนเองให้ยิ่งขึ้นไป ดังตัวอย่างคำสอนในกถาปุจฉาสูตรดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย หากพวกโจรผู้ประพฤติตำราธรรม จะพึงใช้เลื่อยที่มีที่จับ ๒ ข้างเลื่อยอวัยวะ น้อยใหญ่ ผู้มีใจคิดร้ายแม้ในพวกโจรนั้น ก็ไม่เชื่อว่าทำตามคำสั่งสอนของเรา เพราะเหตุที่อดกลั้นไม่ได้ นั่น แม้ในข้อนั้น เธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรผันเราจักไม่เปล่งวาจาชั่วหยาบ และจักอนุเคราะห์ด้วยสิ่งที่เป็นประโยชน์อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิตไม่มีโทสะ เราจักแผ่เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้นอยู่ และเราจักแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์เป็นมหาคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีคามเบียดเบียนไปยังสัตว์โลกทุกหมู่เหล่าอันเป็นอารมณ์ของเมตตาจิตนั้นอยู่^{๖๐}

การใช้ขันติเพื่อการเอาชนะกิเลสภายในจิตใจตนนั้น มองในอีกมิติหนึ่งก็คือการข่มใจนั่นเอง ทั้งนี้ ผู้ชนหรือคนจำนวนมากที่กระจายกันอยู่ แต่ละคนต่างก็ตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างเดียวกันอย่างเป็นอิสระในวิถีทางที่คล้ายคลึงกัน โดยธรรมชาติมวลชนเป็นพฤติกรรมรวมหมู่กัน ซึ่งไม่มีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในขณะที่เดียวกันมวลชนก็มีความแตกต่างจากฝูงชนคือ บุคคลในมวลชนเหล่านี้ไม่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยตรง ดังนั้นโอกาสฝูงชนกับตำรวจย่อมอาจจะเกิดปัญหากระทบจิตใจต่อกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ขันติ เข้ามาข่มใจ เพื่อทำให้เกิดสติ เพื่อให้เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหา ในการควบคุมสถานการณ์สอดคล้องกับ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก^{๖๑} กล่าวว่า ก็ต้องอดทนต่อไป ทนไม่ได้ก็ต้องทน ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร^{๖๒} กล่าวว่า ต้องพยายามไม่เผชิญหน้าโดยใช้วิธีการเดินหนี หรือ หลีกเลียงกับคู่กรณี ให้บุคคลที่อารมณ์ยังไม่ร้อนมาเผชิญหน้าแทน ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง^{๖๓} กล่าวว่าวิธีที่ดีที่สุดคือการทำสมาธิ ร.ต.ท.อำนาจ นวะบุตร^{๖๔} กล่าวว่า ใช้วิธีที่ไม่เกิดการปะปนในการแก้ปัญหา เช่นการเจรจา พ.ต.ต.จันทน์เทศ^{๖๕} กล่าวว่า ในกรณีการแก้ปัญหาจะใช้การตั้งสติ โดยคิดแต่ว่าเรามาปฏิบัติหน้าที่ แล้วให้เดินออกไปตจากเหตุการณ์ชั่วคราวเมื่อรู้สึกดีขึ้นค่อยเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

นอกจากนี้ ร.ต.ต.ทีทัต สังข์ชุม^{๖๖} กล่าวว่า จำเป็นต้องมีสติปัญญา และปฏิบัติตามคำสั่งหน้าที่ที่ได้รับมา ด.ต.นพดล บัวงาม^{๖๗} กล่าวว่า การปล่อยวางไม่คิดอะไร ทำหน้าที่ให้ดีที่สุดแล้วคิดถึงคนข้างหลังเรา เช่น พ่อกับแม่ ซึ่งก็สอดคล้องกับ พระไพโรศาล วิสาโล^{๖๘} ที่ได้กล่าวว่า เรื่องการพัฒนาจิตสำนึก การเรียนรู้ในพุทธศาสนานั้นแยกไม่ออกจากการพัฒนาจิตสำนึก จิตสำนึกที่พึง

^{๖๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๒/๒๔๔,

^{๖๑} สัมภาษณ์ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก, ผบ.หมู่กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๒} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๓} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๔} สัมภาษณ์ ร.ต.ท.อำนาจ นวะบุตร, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๑ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พ.ต.ต.จันทน์เทศ, สว.กก.๔ บก.ส.๑, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๖} สัมภาษณ์ ร.ต.ต.ทีทัต สังข์ชุม, รอง สว.(สส) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๗} สัมภาษณ์ ด.ต.นพดล บัวงาม, ผบ.หมู่ กก.๔ บก.ส.๑, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๖๘} พุทธศาสนากับการวิจัยเพื่ออนาคต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.visalo.org/article/budBudandVijai.htm> [๑๘ มกราคม ๒๕๕๘].

ปรารถนานั้นบางคนเรียกว่า “จิตใหญ่” คำถามก็คือทำอะไรถึงจะทำให้เกิดจิตใหญ่ เช่น เกิดเมตตา และขันติ คนไทยสมัยก่อนเขาไม่ได้ผ่านการศึกษาในระบบมากนัก ไม่มีการเรียนการสอนศีลธรรม อย่างเป็นแบบแผนเหมือนกับปัจจุบัน แต่เขาก็มีเมตตาและขันติมาก

๔.๕ คุณค่าและความสำคัญของหลักขันติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ปัจจุบันการควบคุมฝูงชนยังคงเกิดปัญหาอย่างมากมายที่เห็นได้ทั่วไปตามความเห็น เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ขาดการควบคุมอารมณ์ ในกรณีนี้เป็นการใช้ ความรุนแรงตอบโต้ประชาชนที่ออกมาชุมนุม โดยที่ประชาชนไม่มีทางต่อสู้ คิดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ ความรุนแรงเกินกว่าเหตุ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ต้องใช้ความอดทนอดกลั้น โดยรวมแล้วการใช้ความรุนแรง ส่วนมากมาจากคำสั่งผู้บังคับบัญชา การตอบโต้ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เกิดขึ้นเพราะว่าใช้วิธีการทาง กฎหมายอย่างครบถ้วนแล้ว คือจากเบาไปหาหนัก โดยใช้หลักสากล และมีความจำเป็นอย่างที่สุดแล้ว การใช้ขันติความอดทนจึงช่วยให้เกิดการใคร่ครวญหรือมีสติว่า มีความจำเป็นพอสมควรหรือไม่ ถ้าพอสมควรก็ถือว่ากระทำได้ เป็นคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ทำ เราก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะขัดคำสั่งไม่ได้ในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นการปราม ชมเชยเพื่อควบคุมสถานการณ์ ต้องไม่ใช้ความ รุนแรงเกินไป ดังนั้น ขันติความอดทนอดกลั้นจึงเป็นหลักการแนวคิดที่มีคุณค่าต่อการปฏิบัติงานของ เจ้าหน้าที่ตำรวจ การใช้ขันติเพื่อกำจัดความขัดแย้งหรือยุติความรุนแรงของฝูงชน ขันติช่วยให้เกิด การใช้สติปัญญาไตร่ตรองเพื่อป้องกันการสูญเสียของกลุ่มฝูงชน ขันติช่วยให้เกิดการกระทำด้วยความ รอบคอบ

สอดคล้องกับ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก^{๖๙} ที่กล่าวว่า ให้รักกันช่วยเหลือกันในสิ่งที่ช่วยเหลือ ได้ อย่าหวังว่าเราจะได้อะไรบ้างจากหน่วยงานและประเทศชาติ จงคิดเสมอว่าเราทำอะไรได้บ้างให้แก่ หน่วยงานและประเทศชาติ จงเป็นผู้เสียสละ ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร^{๗๐} กล่าวว่า ขันติช่วยให้ รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง และเมื่อมีความจำเป็นให้ใช้ความรุนแรงน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง^{๗๑} กล่าวว่า ขันติใช้เป็นอุดมคติของตำรวจ เพื่อสร้างแนวทางในการควบคุมกลุ่ม ฝูงชน ร.ต.ท.อาคม ธรรมเจริญ^{๗๒} กล่าวว่า การยึดความอดทน อดกลั้น ช่วยให้ได้ทำหน้าที่ของ ตนเองได้ดีที่สุด พ.ต.ต.จ่านาย จันทรเทศ^{๗๓} ก่อนการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมฝูงชน ต้องคิดเสมอว่านี่ คืองานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เราไม่ได้มาทำร้ายใคร ประชาชนไม่ได้เป็นศัตรูตรงกับเรา แล้วปฏิบัติ หน้าที่ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ด.ต.นพดล บัวงาม^{๗๔} การทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่ถูกต้อง อย่างเคร่งครัด เป็นเกราะป้องกันตนเองอย่างดี ขันติช่วยให้เราอยู่ในคำสั่งได้อย่างต่อเนื่อง

^{๖๙} สัมภาษณ์ ด.ต.เจริญ เนียมเล็ก, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.เอกลักษณ์ แยมสมุทร, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๗๑} สัมภาษณ์ ส.ต.อ.ณรงค์ รุ่งเรือง, ผบ.หมู่ กองร้อยที่ ๒ กก.ควบคุมฝูงชน ๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๗๒} สัมภาษณ์ ร.ต.ท.อาคม ธรรมเจริญ, รอง สว.(สส.) กก.๔ บก.ส.๑, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พ.ต.ต.จ่านาย จันทรเทศ, สว.กก.๔ บก.ส.๑, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๗๔} สัมภาษณ์ ด.ต.นพดล บัวงาม, ผบ.หมู่ กก.๔ บก.ส.๑, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

นอกจากนี้ คุณค่าและความสำคัญของขันติ ยังช่วยเป็นเกาะป้องกันความเสียหายใด ๆ ที่ จะเกิดขึ้นตามมาได้ ดังที่ คชาวุธ พรหมายน^{๗๕} กล่าวว่า เมื่อทราบเบาะแสว่าจะมีการชุมนุมของ ประชาชน จะมีการก่อความวุ่นวายหรือไม่ก็ตาม ขันติช่วยป้องกันเพื่อไม่ให้ลุกลามไปถึงการก่อการ จลาจล เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการสืบสวนหาสาเหตุทันที ว่าการชุมนุมของประชาชน ในครั้งนี้มีสาเหตุมาจากอะไร เพื่อที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะสามารถเข้าระงับเหตุเป็นเบื้องต้นเสียก่อน โดยการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าเป็นพื้นฐานเบื้องต้นเสียก่อนโดยการเข้าไปเจรจาพูดคุยให้ ประชาชนได้จัดตัวแทนของตนเข้าพบปะกับเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของรัฐ หรือผู้แทนรัฐที่เกี่ยวข้องกับ สาเหตุที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจ ซึ่งในบางครั้งในการปฏิบัติอาจ มีการตกลงเงื่อนไขบางประการ ซึ่ง อาจทำให้เป็นที่พอใจของประชาชนในเบื้องต้น แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถดำเนินการตามที่ ประชาชนต้องการได้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม เหตุการณ์อาจขยายวงวุ่นวายและอาจ ก่อให้เกิดการจลาจลที่รุนแรงได้ ดังนั้น การตั้งรับของเจ้าหน้าที่ ต้องตั้งรับด้วยขันติความอดทนอด กลั้น อย่าวุ่นวายผลลึกลามไหลตามกระแสของมวลชน การปฏิบัติให้ถูกหลัก นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟัง และตรึงตรองเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำ ให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมาย ให้หลัก ย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ข้อปฏิบัติย่อยสอดคล้องกับจุดหมายใหญ่ ปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมาย^{๗๖}

๔.๖ โทษของการขาดขันติ

การขาดซึ่งขันติ เป็นหนทางที่นำความประมาทเข้ามาสู่การทำหน้าที่ของตำรวจที่คุมฝูงชน ทั้งนี้เพราะตำรวจที่ขาดขันติคือความอดทนในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดถึงผู้ที่ละเว้นจากการประพฤติ ขันติ ความอดทน ย่อมเกิดโทษ เพราะจะกลายเป็นคนเหลวไหล ทำให้ผู้อื่นดูถูกเหยียดหยาม ไม่ สามารถอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคใดๆ ได้เลย เป็นคนจับจด ทำงานอะไรก็ไม่สำเร็จ ไม่สามารถ เป็นที่พึ่งให้ผู้อื่นได้ หลงผิด ทำชั่วได้ง่าย ไม่มีใครไว้วางใจจากผู้อื่น มีศัตรูมาก ชีวิตไม่มีความ เจริญก้าวหน้า ไม่มีทางประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากโทษที่ปรากฏในพระสูตรที่แสดงถึงโทษ ของการขาดขันติในปฐมอักษขันติสูตร ๕ ประการ ดังนี้

๑. ไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. เป็นผู้มากด้วยเวร
๓. เป็นผู้มากด้วยโทษ
๔. เป็นผู้หลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก^{๗๗}

^{๗๕} คชาวุธ พรหมายน, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ กองตรวจคนเข้าเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจฝ่าย ๑ ฝ่าย ๒”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

^{๗๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๒/๒๔๘/๓๓๒.

^{๗๗} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๕/๓๕๗-๓๕๘.

เมื่อพิจารณาจากโทษตัวอย่าง ชั้นต้นนับเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจในแต่ละบุคคลบรรลุสู่เป้าหมายได้เป็นอย่างดี ชั้นดีเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมความประพฤติเพื่อการพัฒนาตนไปสู่ความดีงาม^{๗๘}

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าชั้นต้นนั้น เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนส่งเสริมต่อการดำรงชีวิต และยังส่งเสริมต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจให้ประสบความสำเร็จ ตลอดถึงบรรลุจุดหมายที่ตั้งใจ และเป็นคุณธรรมประจำตัวของตำรวจได้เป็นอย่างดี เมื่อตำรวจยึดมั่นในชั้นดี ความอดทนยอมงดเว้นการกระทำล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจา จนกระทั่งมีความประพฤติเรียบร้อยดีงามพัฒนาตนเอง ให้สมบูรณ์พร้อมด้วยคุณธรรมทั้งหลาย ชั้นดีจึงเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมความประพฤติอันดีงาม ควรแก่การประพฤติของบุคคลทั้งหลายที่มุ่งความเจริญแห่งตนเอง นอกจากนี้ ชั้นดีย่อมสามารถนำเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิต ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม จึงนับได้ว่า ชั้นดีเป็นหลักธรรมสำคัญที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนในพระพุทธศาสนา ดังที่โศภนพราหมณ์ได้กล่าวอ้างอิงไว้ในมหาปริณีพพานสูตรว่า “พระพุทธเจ้าของเราทรงถือหลักชั้นดีธรรม ไม่ควรที่จะประหัตประหารกัน”^{๗๙} โดยชั้นดีไม่เพียงเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ประพฤติดุขแต่สิ่งดีงามตามที่คาดหวัง กระทั่งสัตว์ที่ยังต้องมีความอดทนเป็นคุณสมบัติ เช่น ม้าอาชาไนยของพระราชา ต้องประกอบด้วยความอดทน จึงเป็นม้าอาชาไนยพันธุ์ดีของพระราชา อันเป็นม้าควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าต้น นับว่า เป็นราชาพาหนะโดยแท้

๔.๗ ความจำเป็นของหลักชั้นดีธรรมเพื่อการควบคุมฝูงชน

การใช้หลักชั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนนั้น มองในแง่หนึ่งก็คือการควบคุมพฤติกรรมของคนนั่นเอง พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมเชิงลบ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หรือไม่ดีนั่นเอง เป็นพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย วาจาและใจ เป็นเรื่องของกิริยาอาการ พฤติกรรมของมนุษย์ หากไม่มีการกระทำไม่มีการแสดงก็ไม่เกี่ยวกับศีลองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดการทุศีล ผิดศีลหรือศีลสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องมีการกระทำโดยมีกาย วาจาและใจเป็นตัวกำหนดการแสดง เมื่อพูดถึงพฤติกรรม หรือการกระทำอันก่อให้เกิดความผิดหรือสร้างความเสียหาย ได้มีนักวิชาการได้จำแนกพฤติกรรมทั้งที่ไม่ดี หรือแยกแยะพฤติกรรมที่เป็นมิจณา ดังนี้

พฤติกรรมที่ไม่ดีทางกาย ที่ต้องทำการควบคุม กล่าวคือ

- (๑) มุ่งทำลายชีวิตผู้อื่นด้วยเจตนา
- (๒) มุ่งทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เสื่อมเสีย ตกต่ำ
- (๓) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำให้ชีวิต หรือร่างกายผู้อื่นเป็นอันตราย
- (๔) สร้างความรุนแรง ความโหดร้าย และการเบียดเบียน

^{๗๘} อด.ปณจก.(ไทย) ๒๒/๘๕/๑๕๔.

^{๗๙} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๓๗/๑๗๘.

(๕) ทำจิตใจอุ่นว้าย โทสะ และพยาบาท

(๖) ไร้ภัยผู้อื่น ไร้เมตตา

พฤติกรรมที่ไม่ดีทางวาจา ที่ต้องทำการควบคุม ได้แก่

(๑) พูดปด อำพราง หรือบิดเบือนความจริง

(๒) พูดส่อเสียด ยุยง ให้เกิดความเข้าใจผิด^{๘๐}

เมื่อพฤติกรรมฝูงชนมีพฤติกรรมที่ยังยู่หรือเป็นไปในทางลบ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีเครื่องมือกลไกต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือของสังคม เช่น วิธีการที่ใช้ในการควบคุมไม่ว่าจะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ ศีลธรรม หรือบุคลากรที่เป็นตัวแทนของสังคม เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นตัวแทนของรัฐในการใช้อำนาจจับกุมผู้กระทำความผิด หรือนักบวชผู้นำทางศาสนาอบรมสั่งสอนให้ประชาชนตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามก็ถือว่า ตำรวจ และนักบวชเป็นกลไกของสังคมที่จะบังคับและควบคุมสมาชิกให้อยู่ในกรอบปทัสถาน ได้แก่ กฎหมาย จารีตประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต และค่านิยมที่ดีงาม

สามารถสรุปได้ว่า การควบคุมฝูงชน เป็นรูปแบบและวิธีการต่างๆ ที่สังคมใช้ควบคุมให้สมาชิกในกลุ่มหรือในสังคมแต่ละแห่งประพฤติปฏิบัติตน ให้สอดคล้องกับกฎหมาย หรือตามที่คนส่วนมากในกลุ่มนั้นคาดหวังและยอมรับ เพื่อความเป็นระเบียบและความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมชั้นดีธรรมจึงเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่งที่สำคัญของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของ โรเบิร์ตสัน (Ian Robertson) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าการควบคุม คือรูปแบบของวิธีการในการที่จะทำให้สมาชิกของสังคมประพฤติปฏิบัติไปในทางที่สังคมคาดหวังและเป็นที่ยอมรับกันได้ สอดคล้องกับการนำเสนอของแลนดิส (Paul H. Landis) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การควบคุม คือ “กระบวนการในการสร้างและธำรงไว้ซึ่งระเบียบ กฎเกณฑ์ทางสังคม”^{๘๑}

ดังนั้น จึงจัดได้ว่า ชั้นดีธรรม เป็นเครื่องมือหรือแนวคิดที่เน้น หรือช่วยทำให้ขั้นตอนของการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ สามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นเสมือนเป็นกรอบไว้สำหรับตนและฝูง ชั้นดีธรรม ช่วยให้เกิดขั้นตอนของการควบคุม เกิดขั้นตอนในการควบคุมให้ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ เพราะถ้าสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นมาแล้วไม่มีใครประพฤติปฏิบัติก็จะมีผลในการบังคับ ซึ่งมีผลให้ระเบียบกฎเกณฑ์เหล่านั้น คงอยู่ไม่ได้ เมื่อรัฐสภาออกกฎหมายมาแล้ว ฝ่ายบริหารจะต้องกำหนดกระบวนการควบคุมประชาชนให้เคารพกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนหรือละเมิดก็จะมีกระบวนการดำเนินการฟ้องร้องต่อศาล เพื่อให้ลงโทษผู้กระทำความผิดระเบียบกฎเกณฑ์

ชั้นดีธรรม เป็นเครื่องมือในการให้เกิดกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ สามารถที่จะดำเนินไปได้ตลอด ไม่สะดุดขาดช่วง กล่าวคือ

๑) กระบวนการควบคุม คือการกระทำที่มีขั้นตอน มีระบบและมีความต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวอาจกำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น การไม่พูดคำหยาบคาย หรือไม่ทะเลาะกันต่อหน้า เป็นต้น

๒) การให้ออกโอกาส การให้รางวัลโดยการยกย่องชมเชย หรือการลงโทษโดยการตำหนิติเตียน หรือไม่ให้ออกไปจากบริเวณที่กำหนดไว้ก็ได้

^{๘๐}ดูรายละเอียดใน สำลี รักสุทธี, ศีล สุตยอศวินัยของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓-๕๕.

^{๘๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

๓) การโน้มน้าวชักจูง เพื่อให้กลุ่มอยู่ในระเบียบแบบแผนที่ตั้งมา การชักจูงนี้จะไม่ใช่วิธีการบังคับควบคุมลงโทษหรือการให้รางวัล แต่การหยิบยกแบบอย่างเพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้มีเหตุมีผลด้วยตนเอง

๔) การบังคับ ซึ่งอาจจะเป็นการพูด คำสั่ง ข้อบังคับ การใช้กำลังกายหรืออาวุธเข้าบังคับผู้อื่นให้กระทำตามที่ผู้มีอำนาจหรือผู้สั่งให้เขาปฏิบัติตาม

โดยปกติแล้วรูปแบบการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจต้องอาศัยหลากหลายแนวทางแตกต่างกันไป วิธีการโดยใช้คำพูด หรือกิริยาท่าทาง หรือวิธีการในเชิงสัญลักษณ์ จะตรงกันข้ามกับวิธีการใช้กำลังบังคับ การโทษเป็นแบบอย่างเชิงนิเสธ หรือพยายามระงับยับยั้ง เพื่อกำจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ในขณะที่รางวัลและคำสรรเสริญเยินยอมักนำมาใช้ในเชิงปฏิฐาน เพื่อเหนี่ยวนำการกระทำที่เห็นชอบทางสังคม^{๘๒} การควบคุมอาจเป็นได้ทั้งเชิงปฏิฐานหรือเชิงบวก (Positive) และเชิงนิเสธหรือเชิงลบ (negative) หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งการควบคุมเป็นทั้งการให้รางวัล (rewards) และการลงโทษ (Punishments) ซึ่งอาจจะกระทำทั้งโดยการใช้กำลังบังคับอย่างเปิดเผย หรือโดยการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งได้แก่สิ่งที่ใช้เป็นเครื่องหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง การแสดงท่าทาง คำพูด ข้อความที่เขียนเป็นต้น

วิธีการควบคุมเชิงนิเสธรวมถึงการระงับสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ตามธรรมชาติ เช่นการห้ามมิให้มีเสรีภาพในการพูดตลอดจนการลงโทษทางร่างกายอย่างเปิดเผย วิธีการควบคุมไม่สามารถแยกพิจารณาส่วนใดส่วนหนึ่งโดยเว้นการพิจารณาวิธีการควบคุมอื่นๆ ดังนั้น วิธีการควบคุมที่เป็นสัญลักษณ์เชิงนิเสธ ได้แก่ การสั่งให้เลิกปฏิบัติ การขู่ว่าจะลงโทษ การตรวจสอบ การตำหนิตำหนิติเตียน การใช้ถ้อยคำล้อเลียน การพูดจาเยาะเย้ยถากถาง การตั้งฉายา การตั้งสมญานาม การจำคุกกักกัน การปรับ การทดแทนค่าเสียหาย และการตรวจค้น เป็นต้น^{๘๓} ดังนั้น กระบวนการขั้นตอนเพื่อการควบคุมฝูงชนนั้น จะไม่สามารถดำเนินการได้เลย หากเจ้าหน้าที่ไม่มีขันติความอดทนอดกลั้น เพราะถ้าไม่มีขันติ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาของความขัดแย้งในฐานะที่เป็นคู่กรณีกับฝูงชน

พฤติกรรมของฝูงชนนั้นย่อมมีหลากหลายรูปแบบ ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์แน่นอน และไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ขาดการวางระเบียบ การประมวลและการรวบรวม ประเภทที่ไม่เป็นทางการ การเยาะเย้ยถากถาง อย่างไรก็ตามในการควบคุมทางสังคมไม่ว่าจะเป็นกระบวนการ หรือการใช้กลไกต่างๆ ล้วนแต่ต้องอาศัยหลักขันติธรรมเข้าช่วย เพื่อเป็นหลักในการควบคุมและความสำนึกที่จะประพฤติปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม^{๘๔}

๔.๘ บทสรุป

^{๘๒} จันทรเพ็ญ อมรเลิศวิทย์, การควบคุมทางสังคม, หน้า ๑๕.

^{๘๓} คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สังคมวิทยาและมนุษยวิทยาเบื้องต้น, หน้า ๒๔.

^{๘๔} ดุริยละเอียดใน สุวิทย์ รุ่งวิสัย, พันธะทางสังคม, หน้า ๒๔.

จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาตำรวจมักจะเป็นผู้รับผิดชอบการรับมือกับการจลาจล (การควบคุมฝูงชน) ถึงแม้ว่าวิธีการควบคุมฝูงชนอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ยุทธวิธีและอาวุธที่ใช้ ซึ่งถึงแม้ว่าจะได้รับการอธิบายว่าเป็นอาวุธไม่ร้ายแรงหรือถึงแก่ชีวิต ก็มีประชาชนบางส่วนที่ได้รับการระบุว่าเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บเนื่องจากการใช้งาน พุทธวิธีการที่จะขจัดความรุนแรงเพื่อที่จะทำให้เกิดสันติภาพได้นั้นจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นที่สันติภาพภายในตัวบุคคลด้วยการลดความโลภโกรธหลง ก่อนแล้วสันติภาพก็จะสะท้อนออกมาสู่ภายนอก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักขันธ์ธรรมเข้ามาใช้ในกระบวนการควบคุมเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้สถานการณ์ เบาลง หลักขันธ์ คือ การสร้างความอดทนให้มากขึ้นกับการควบคุมฝูงชน เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด วิธีควบคุมอารมณ์เพื่อการควบคุมฝูงชนของเราอาจทำได้หลายวิธี ได้แก่

๑. ให้มีสติอยู่เสมอเพื่อควบคุมอารมณ์ที่รุนแรงให้คลายลง เช่น อารมณ์วิตกกังวล อารมณ์โกรธ อิจฉาริษยา การใช้อารมณ์ของคน หากใช้เพียงเล็กน้อยแล้วพยายามควบคุมมันให้ได้โดยใช้ “สติ” หรือหลักธรรมะเข้ามาช่วยในการเผชิญกับเหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆ ก็จะทำให้เหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆ นั้นเป็นไปในทางที่ดีขึ้นได้ ในทางตรงกันข้ามหากผู้ใดใช้อารมณ์มากหรือรุนแรงเกินไป ก็อาจจะทำให้เหตุการณ์หรือปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่กลับเลวร้ายลงไปได้เช่นกัน

๒. ใช้คำพูดแสดงความรู้สึกแทนการกระทำ ไม่ควรแสดงออกโดยการตำหนิดูต่ำแต่ควรใช้คำพูดคุยเหมือนภาวะปกติแทน

๓. ให้ยืตเวลาออกไปก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป หรือพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดอารมณ์รุนแรงหรืออารมณ์เสีย บางคนอาจใช้วิธีการนับหนึ่งถึงสิบ หรือถึงร้อยในใจเพื่อยืดเวลาให้อารมณ์ที่รุนแรงลดลง จะช่วยให้การแสดงออกที่รุนแรงลดลงไปได้ หรืออาจจะใช้วิธีออกจากเหตุการณ์ตรงนั้นไปก่อน รอให้อารมณ์ลดความรุนแรงลงแล้วจึงกลับมาเผชิญเหตุการณ์นั้นอีกครั้ง ก็จะทำให้เรามีสติมากขึ้นในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ลงไป

๔. ใช้การข่มใจ การให้อภัยและมองโลกในแง่ดี ให้คิดถึงผลที่จะเกิดขึ้นถ้าเราแสดงอะไรออกไปด้วยอารมณ์ที่รุนแรง รู้จักให้อภัยและพยายามฝึกมองสิ่งที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในด้านดีเสมอถ้าทำได้ จะทำให้เรามีอารมณ์ที่เป็นสุขมากยิ่งขึ้น หรือถ้าข่มใจไม่อยู่จริงๆ ก็อาจใช้วิธีระบายออกโดยการเลี้ยงไปแสดงออกกับสิ่งอื่นๆ แทนก็ได้ เช่น เขียนระบายอารมณ์ ในกระดาษ แอบร้องไห้ ปลดปล่อยอารมณ์ หรือต่อยตีกระสอบทราย (อาจใช้ตุ๊กตาแทน) แต่อย่าให้กลายเป็นการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น

๕. เมื่อมีเรื่องทุกข์ใจหรือเครียดควรปรึกษาเพื่อนสนิทที่ไว้ใจได้หรือผู้ใหญ่ที่เราให้ความเคารพนับถือ การที่คนเรามีความทุกข์หรือความเครียดแล้วเก็บกดไว้ในใจตนเองอยู่เสมอ เปรียบเสมือนลูกโป่งที่ถูกอัดอากาศเข้าไปเรื่อย ๆ หากไม่มีการปลดปล่อยออกมาเสียบ้างไม่นานลูกโป่งก็จะแตก เช่นเดียวกันหากคนเรามีแต่ความทุกข์เก็บสะสมไว้มากเกินไป สักวันหนึ่งก็อาจจะกลายเป็นโรคประสาท หรือโรคจิตต่อไปได้ จึงควรปลดปล่อยความทุกข์ที่มีอยู่ออกไปเสียบ้าง คนที่ควบคุมอารมณ์ให้เป็นปกติได้เร็วจะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขยิ่งขึ้นและจะส่งผลให้ทุกคนที่อยู่รอบตัวมีความสุขไปด้วย

กล่าวโดยรวม หลักขันธ์ธรรมเป็นส่วนหนึ่งหรือเครื่องมือของตำรวจในการควบคุมตนเอง เพื่อให้การทำงานที่ด้านการควบคุมฝูงชนมีความสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลักขันธ์ธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่

ตำรานั้น แบ่งออกเป็นการนำไปใช้ตามสภาพหรือลักษณะของปัญหาได้ ๔ ลักษณะคือ ชั้นดีธรรม ต่อความลำบากทางกาย ชั้นดีธรรมต่อทุกขเวทนา ชั้นดีธรรมต่อคำตำ และชั้นดีธรรมต่ออำนาจกิเลส ชั้นดีธรรม เป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถจัดการควบคุมภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์ เป็นกรรมวิธีและกระบวนการต่างๆ ในการควบคุมตนเองและสังคม ใช้เป็นเครื่องป้องกันพฤติกรรมที่ฝืนสังคมหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากปกติมิให้เกิดขึ้นหรือป้องกันมิให้พฤติกรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นแล้วมีผลเสียหายต่อสังคมอย่างรุนแรง ชั้นดีธรรม จึงเป็นไปเพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ เกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมมนุษย์

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักชั้นติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” ผู้วิจัยเน้นที่แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมฝูงชนตามหลัก พุทธธรรมเพื่อสังคมและศึกษาตามหลักสากลในยุคปัจจุบัน เนื้อหาที่เกี่ยวกับชั้นติธรรม ผู้วิจัยจะศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์พระไตรปิฎกอรุทธกถาและเอกสาร ตำรา ผลการวิจัย เกี่ยวกับความหมายของชั้นติธรรม ลักษณะของชั้นติธรรมในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของชั้นติธรรม โทษของการขาดชั้นติธรรม ความสัมพันธ์ของชั้นติธรรม กับกระบวนการทางกาย วาจา ใจ และ ตัวอย่างการใช้ชั้นติธรรมในสมัยพุทธกาล

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีการใช้หลักชั้นติธรรมกับผู้ชุมนุม เนื่องจากเมื่อมีการเผชิญหน้ากันของผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน ในบางครั้งอาจจะมีการกระทบกระทั่งกัน จนเป็นเหตุมีการกระทำในลักษณะต่างๆ ดังที่เคยมีปรากฏการณ์ การใช้วาจาที่ไม่สุภาพต่อกัน การใช้กำลังทำร้ายฝ่ายตรงข้ามจนเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต จากปัญหาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยใช้หลักชั้นติธรรม เพราะเชื่อว่าจะเป็นหลักธรรม ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเอง มีความอดทน อดกลั้น สามารถปรับทัศนคติของตนเอง มองผู้ชุมนุมเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน มิใช่ผู้กระทำความผิด ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอหลักชั้นติธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมฝูงชน

การควบคุมฝูงชน โดยการใช้หลักชั้นติธรรมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ทำให้รู้จักควบคุมอารมณ์ ประเมินสถานการณ์และอารมณ์ ของเราสามารถติดตามควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดีหรือไม่ ถ้ารู้สึกว่าคุณอารมณ์ได้ค่อนข้างดีก็สามารถจัดสถานการณ์ตรงหน้าอย่างที่เราตั้งใจ หากรู้สึกว่าคุณความสามารถในการควบคุมอารมณ์ตนเองแย่ง อาจต้องเลือกการออกจากสถานการณ์ที่กระตุ้นอารมณ์ เมื่อปรับสภาพอารมณ์ได้ดีขึ้นจึงกลับมาเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ปัญหาอยู่ตรงที่บางครั้ง เกิดทิวใจจะเอาชนะให้ได้ ทำให้ไม่ยอมออกจากสถานการณ์ ซึ่งจะยิ่งทำให้ปัญหารุนแรงขึ้น ควรฝึกปรับเปลี่ยนความคิด ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือการแก้ไขให้ปัญหาถูกล่วงไปด้วยดี ไม่ใช่การเอาชนะกัน ซึ่งเป็นผลดีต่อการนำมาปฏิบัติหน้าที่ของผู้ควบคุมฝูงชนได้ดีที่สุด และการมีชั้นติธรรมยังมีผลเอื้อประโยชน์กับผู้ปฏิบัติด้วยดังนี้ผู้มีชั้นติ ชื่อนำประโยชน์มาให้ ทั้งแก่ตนทั้งแก่ผู้อื่น ชั้นติ ย่อม

ตัดรากแห่งบาปทั้งสิ้น ผู้มีขันติชื่อว่าย่อมชูดรากแห่งความดีเตียนและการทะเลาะกันได้ ผู้มีขันตินับว่ามีเมตตา มีลาภ มียศ และมีสุขเสมอ ผู้มีขันติเป็นที่รักที่พอใจของคนอื่น ขันติเป็นประธานเป็นเหตุแห่งคุณ คือ ศีลและสมาธิ กุศลธรรมทั้งปวงย่อมเจริญ เพราะขันติเท่านั้น เจ้าหน้าที่ทุกคนที่ทำหน้าที่ ในการควบคุมฝูงชน จึงควรมานำฝึกปฏิบัติเพื่อใช้ในปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักขันติธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ” มีข้อเสนอแนะ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

๑. ในกรณีนี้เป็นการใช้ความรุนแรงตอบโต้ประชาชนที่ออกมาชุมนุม โดยที่ประชาชนไม่มีทางต่อสู้ คิดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ควรใช้ความรุนแรงเกินกว่าเหตุ

๒. เจ้าหน้าที่ต้องใช้ความอดทนอดกลั้น การใช้ความรุนแรงส่วนมากมาจากคำสั่งผู้บังคับบัญชา

๓. การตอบโต้ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ให้เป็นไปในทางกฎหมาย คือจากเบาไปหาหนัก โดยใช้หลักสากล และมีความจำเป็นอย่างที่สุดแล้ว

๔. การใช้ความรุนแรงมีความจำเป็นพอสมควรหรือไม่ ถ้าพอสมควรก็ถือว่ากระทำได้

๕. การปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ทำ เราก็ตองปฏิบัติตามคำสั่ง เพราะขัดคำสั่งไม่ได้ในการปฏิบัติหน้าที่

๖. การปราม ชมเชยเพื่อควบคุมสถานการณ์ ต้องไม่ใช้ความรุนแรงเกินไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ:

(๑) หนังสือ

กรมตำรวจ. **คู่มือการปฏิบัติในการควบคุมฝูงชน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานมิตร จำกัด,
๒๕๓๖.

กรมตำรวจ. **คู่มือการปฏิบัติในการควบคุมฝูงชน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสานมิตร จำกัด,
๒๕๓๖.

ศทว. พรหมายน. **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ กองตรวจคนเข้าเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจฝ่าย ๑ ฝ่าย ๒.** วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. **สังคมวิทยา
และมนุษยวิทยาเบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

จาตุรนต์ บุษปะเกษ. “ตำรวจกับการควบคุมฝูงชน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์. **การควบคุมทางสังคม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, ๒๕๔๒.

จิรพรรณ กาญจนะจิตตรา. **การพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๒๐.

ไชย ฌ พล. **ร่ำรวยด้วยสันโดษ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **สันติทฤษฎีวิวัฒนาการ.** กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๙.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียร์สโตร์, ๒๕๓๘.

ประเวศ วะสี. **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ,
๒๕๕๓.

ปราโมทย์ นุชสำเนียง. “การป้องกันและปราบปรามจลาจล”. ใน **เอกสารประกอบการสอนวิชา
ยุทธวิธีตำรวจ.** นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ๒๕๓๓.

ปิ่น มุทุกันต์. **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
๒๕๑๔. หน้า ๔๖๒-๔๖๓.

- ปิ่น มุกข์กันต์.พ.อ.. **มงคลชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๙..
- พระชุมพล พลปัญญา. **พุทธมงคลอานิสงส์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุพีเรียพรีนติ้งเฮาส์จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระชุมพล พลปัญญา. **พุทธมงคลอานิสงส์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุพีเรียพรีนติ้งเฮาส์จำกัด, ๒๕๕๑.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”**. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **สลายความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ์). **มงคล ๓๘**. กรุงเทพมหานคร: หจก.การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา ปริจเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ทิพยวิสุทธี, ๒๕๓๙.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. **มงคลชีวิต ฉบับ “ทางก้าวหน้า”**. กรุงเทพมหานคร:ชมรมพุทธศาสตร์สากล ในอุปถัมภ์สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, ๒๕๔๗.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **การบูรณาการพุทธปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. **คู่มือมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒.
- พุทธทาสภิกขุ. **ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๖.
- ไพฑูริย์ เครือแก้ว. **ลักษณะสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยปรีชา สามัคคีธรรม บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ธงไทย, ๒๕๑๓.
- มานะ ศรีวิชัย. “การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการป้องกันและปราบปรามจลาจล ในการควบคุมฝูงชน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖**.
- มารศรี กลางประพันธ์. “การพัฒนาคุณธรรมด้านความอดทน (ขันติ) ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี”. **วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘**.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ลิขิต สุทธิพิณทุ. **บทเรียนการปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ และวิเคราะห์ สถานการณ์เพื่อบริหารเหตุวิกฤตของ ศปก.ตร.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๓

ลิขิต สุทธิพิณทุ. **รายงานการศึกษาเฉพาะกรณี การปฏิบัติงานควบคุมฝูงชนของตำรวจ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๒

วัฒนา สักกวัตร. **การบริหารงานตำรวจกับการควบคุมฝูงชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๕๒.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

สมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). **หลักพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กาญจนบุรี : สหાય พัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

สมเด็จพระญาณสังวร. **สันโดษ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ปรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๓.

สำลี รักสุทธี. **ศีล สุตยอดวินัยของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓.

สุวิทย์ รุ่งวิสัย. **พันธะทางสังคม**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์พระสิงห์การพิมพ์, ๒๕๓๒.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. **คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลัก สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. **คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามหลัก สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. **ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ตะเกียบ, ๒๕๓๙.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

อดิชาติ แยมผกา. “ปัญหาอุปสรรคของกองกับการควบคุมฝูงชน สังกัดกองบังคับการอารักขาและ ควบคุมฝูงชน”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

(๒) วิทยานิพนธ์:

คชาวุธ พรหมายน. **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ กองตรวจคนเข้าเมือง:**

ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจฝ่าย ๑ ฝ่าย ๒. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา

บัณฑิต. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.

ปิยวัฒน์ บัวขาว. สมรรถนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อการเจรจาต่อรองแก้ไขวิกฤต. **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗

พธู วุฑฒวิภาค. “ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง
กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐ**

ประศาสนศาสตร์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑.

พธู วุฑฒวิภาค. “ทรรศนะตำรวจตระเวนชายแดนต่อหลักสันติวิธีในการปฏิบัติต่อผู้ชุมนุมเรียกร้อง
กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๑๓ จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐ**

ประศาสนศาสตร์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑.

สนอง แสงมณี. **ทัศนคติของตำรวจต่อยุทธวิธีในการควบคุมฝูงชน**: ศึกษาเฉพาะกรณีตำรวจกอง
กำกับการป้องกัน และปราบปรามจลาจล. กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์
ไทย, ๒๕๔๔.

อสมภรณ์ เกตุชุม. “การศึกษาสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอ
ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๔.

อสมภรณ์ เกตุชุม. “การศึกษาสมรรถนะในการควบคุมฝูงชนของตำรวจพลร่ม ค่ายนเรศวร อำเภอ
ชะอำ จังหวัดเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๕๔.

(๓) วารสาร

รองศาสตราจารย์ ดร.สรรเสริญ อินทร์ตัน กลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
วารสารสังคมมนุษย์ ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๒ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๖.

(๔) ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

กองกำกับการปฏิบัติการพิเศษ ตำรวจภูธรภาค ๒. **การควบคุมฝูงชน**. ออนไลน์, แหล่งที่มา:

<http://swatregion2.topcities.com/riotcontrol.html> ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

กองบัญชาการตำรวจนครบาล ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://www.metro.police.go.th> ๑๗
มกราคม ๒๕๕๘.

คอลัมน์ ธรรมะวันหยุด (ป.อ.ปยุตโต) ออนไลน์, แหล่งที่มา: <http://www.onab.go.th/> ๑๗ มกราคม
๒๕๕๘.

พุทธศาสนากับการวิจัยเพื่ออนาคต ออนไลน์, แหล่งข้อมูล: <http://www.visalo.org/article/budBudandVijai.htm> ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

(๕) ราชกิจจานุเบกษา

(ร่าง) พ.ร.บ. การชุมนุมสาธารณะ (ฉบับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. บันทึกหลักการและเหตุผล ประกอบร่างพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ (สื่บค้น ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๘)

กฎอัยการศึก พ.ศ. ๒๕๕๗ พุทธศักราช ๒๕๕๕

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๓ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติการจราจร ๒๕๕๒, ลักษณะที่ ๑๓ การเดินเท้า.

พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ. ๒๕๓๕.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๒/ตอนที่ ๕๘ก /หน้า ๑/ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๘

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๕/ตอนที่ ๓๘ก /หน้า ๓๓/ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๓๑/-/หน้า ๓๘๘ / ๑๓ กันยายน ๒๕๕๗

ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ:

Appelbaum. Richard P. (ed.) **Introduction to Global Studies: Politics and Economics**. Dubuque. IO: Kendall Hunt. 2004

Alvin L. Bertrand. **Basic Sociotogy**. New york : Meredith Publishing company. 1967.

Blumer. H. Relative Deprivation. Rising Expectations. and Black Militancy. **Journal of Social Issues**. 1939.

Blumer. H. Relative Deprivation. Rising Expectations. and Black Militancy. **Journal of Social Issues**. 1976.

Don Martindale. **American Society**. Princeton. New Jersey. Van Nostrand. 1960.

Herry C. Bredemeier and Richard M. Stephenson. **The Analysis of Social Systems**. New York : Holt. Rinehart and Winston. 1962.

Kimball Yong. **Handbook of Social Psychology**. London. Poutledge kegan Paul Ltd. pevised Edition 1960,1963.

McClelland.D.C. "Testing for Competence rather than for Intelligence." **American Psychologist**. 1973.

McPhail. Clark. **The Myth of the Madding Crowd**. New York: Aldine De Gruyter.. 1991.

Spielberger. Charles D.. **Understanding Stress and Anxiety**. NewYork: Harper & Row.1979.

Turner. R.H.. and Killian L.M. *Collective Behavior*. 3rd edn. Prentice-Hall. Englewood Cliffs. NJ. 1987.

Wolman. Benjamin B.. **Dictionary of Behavioral Science**. SanDiego:Academic Press. 1989.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ นามสกุล : ร้อยตำรวจโท ธวัช เพชรแก้ว
- วัน/เดือน/ปี/ปีเกิด : ๑๓ มีนาคม ๒๕๒๗
- ภูมิลำเนา : ๓๒ หมู่ ๗ ตำบลคลองใหญ่ อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง
- ประวัติการศึกษา : ชั้นประถมศึกษา โรงเรียนบ้านพรุนายขาว จังหวัดพัทลุง
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนป่าบอนพิทยาคม จังหวัดพัทลุง
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดราชโอรส จังหวัดกรุงเทพฯ
ปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดกรุงเทพฯ
- คุณวุฒิการศึกษาอบรม : หลักสูตรนักเรียนนายสิบตำรวจ รุ่นที่ ๑ (นครบาล ๗๗)
ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจกลาง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม
: หลักสูตรอบรมนายร้อยตำรวจสายป้องกันปราบปราม
(ก่อน.รุ่น ๗๐๐๐/๒) ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจกลาง อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม
- การงาน : พุทธศักราช ๒๕๔๙ ผู้บังคับหมู่ กองร้อยที่ ๒ กองกำกับการ
ควบคุมฝูงชน ๑ กองบังคับการอารักขาและควบคุมฝูงชน
กองบัญชาการตำรวจนครบาล
พุทธศักราช ๒๕๕๕ รองสารวัตร กองกำกับการ ๔
กองบังคับการตำรวจสันติบาล ๑ กองบัญชาการตำรวจสันติบาล
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๘๙/๘๙ หมู่ ๓ แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ จังหวัดกรุงเทพฯ
๑๐๒๑๐
- เข้ารับการศึกษา : ๑ มิถุนายน ๒๕๕๖

ภาคผนวก ข.

แบบคำถามสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักชั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การประยุกต์หลักชั้นดีธรรมเพื่อควบคุมฝูงชนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ”ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากท่าน ในการขอสัมภาษณ์ โดยที่ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากการให้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยโดยจัดกลุ่มแบ่งประเด็นเท่านั้น

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....วันที่สัมภาษณ์.....
สถานที่สัมภาษณ์.....เพศ..... อายุ..... ปี
ตำแหน่ง.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์

๑. เมื่อได้รับคำสั่งไปปฏิบัติหน้าที่ควบคุมฝูงชน ติดต่อกันหลายๆวัน ท่านมีหลักการอดทนอย่างไร (อดทนต่อความลำบาก ความหิว)

.....
.....
.....
.....
.....

๒. เมื่อเจอแรงกระทบกระทั่งจากประชาชน ท่านจะมีหลักในการอดทนอย่างไร

.....
.....
.....
.....

.....
๓. เมื่ออดทนถึงขั้นสูงสุดแล้วท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร (เมื่อเจอแรงกดดันขั้นสูงสุด)

.....
.....
.....
.....
.....

๔. ท่านมีแนวทางเสนอแนะต่อรุ่นน้องในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมฝูงชนอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๕. ท่านมีความเห็นอย่างไรในกรณีเจ้าหน้าที่ตอบโต้ใช้ความรุนแรงต่อประชาชนที่มาชุมนุมประท้วง

.....
.....
.....
.....
.....